

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDİRNE TA KÖPRÜLER

ALTAY BAYATLI

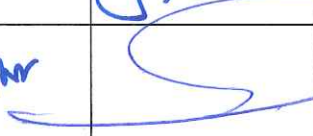
TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. ÖZKAN ERTUĞRUL

EDİRNE – 2015

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Altay BAYATLI tarafından hazırlanan EDİRNE TAŞ KÖPRÜLERİ Konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin 15. – 16. maddeleri uyarınca 18.05.2015 Pazartesi günü saat 13:00 'da yapılmış olup, tezin kabul edilmesine ~~OYBİRLİĞİ~~ ~~OYÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Engin BEKSAÇ	Kabul Edilmiştir	
Prof. Dr. Suphi SAATÇI	Kabul Edilmiştir	
Yrd. Doç. Dr. Özkan ERTUĞRUL (Danışman)	Kabul Edilmiştir	

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No 10074811
 Yazar Adı / Soyadı ALTAY BAYATLI
 Uyruğu / T.C.Kimlik No TÜRKİYE / 17977900998
 Telefon 5337174502
 E-Posta altaybayatli@hotmail.com
 Tezin Dili Türkçe
 Tezin Özgün Adı Edirne Taş Köprüleri
 Tezin Tercümesi Edirne Stone Bridges
 Konu Sanat Tarihi = Art History ; Arkeoloji = Archeology ; Mimarlık = Architecture
 Üniversite Trakya Üniversitesi
 Enstitü / Hastane Sosyal Bilimler Enstitüsü
 Bölüm
 Anabilim Dalı Sanat Tarihi Anabilim Dalı
 Bilim Dalı Sanat Tarihi Bilim Dalı
 Tez Türü Yüksek Lisans
 Yılı 2015
 Sayfa 134
 Tez Danışmanları YRD. DOÇ. DR. ÖZKAN ERTUĞRUL 33596260510
 Dizin Terimleri Edirne=Edirne ; Hadrianus=Hadrianus
 Önerilen Dizin Terimleri Köprü=Bridge Köprüler=Bridges Taş Köprüler=Stone Bridges Edirne Köprüleri=Adrianople Bridges Edirne Köprüleri=Edirne Köprüleri Taş=Stone Gazi Mihal Köprüsü=Gazi Mihal Bridge Yıldırım Köprüsü=Yıldırım Bridge Şehabeddin Paşa-Saraçhane Köprüsü ve İlavesi=Sehabeddin Pasa-Sarachane Bridge and its extention Fatih Köprüsü=Fatih Bridge Sultan II. Bayezid-Yeni İmaret Köprüsü ve Bağlantısı=Sultan II. Bayezid-Yeni İmaret Bridges and its Connection Kanuni-Saray Köprüsü=Kanuni-Saray Bridge Yalnızgöz-Tekgöz Köprüsü=Yalnizgoz-Tekgoz Bridge Seferşah Köprüsü (Mustafa Paşa Seddi)=Sefersah Bridges (Mustafa Pasa Barrier) Ekmekçizade-Tunca Köprüsü=Ekmekcizade-Tunca Bridge Sultan Mecid-Meriç Köprüsü=Sultan Mecid-Meric Bridge Kazan Köprüsü=Kazan Bridge Kanatlı Köprü=Kanatlı Bridge Taş Köprü=Stone Brige
 Kısıtlama Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

29.05.2015

İmza:.....

Tezin Adı: Edirne Ta Köprüleri

Hazırlayan: Altay BAYATLI

ÖZET

Edirne, Osmanlı'nın fethinden sonra bütün savaşları ve karma ayak geride bırakmış asırlar boyu sürecektir. Osmanlı'nın sükûn yönetiminin altına girmiştir. Eğin savaşları neticesi ile üzerindeki yıpranmışlık ve yorgunluğu atmasından sonra Eğin havasını, suyunu ve görünümünü beğenen Sultan I. Murad Han burasını payitaht (başkent) ilan eder ve Osmanlı'nın Avrupa kıtasındaki ilk başkenti olur. Akabinde Konstantinopolis'in (İstanbul) alınmasında çok önemli bir rol oynaması, Edirne'nin serhad şehri olarak ününün artmasında ciddi derecede faydası olmuştur. Binaenaleyh Eğin Osmanlı himayesine girdiği tarihten itibaren Avrupa'ya yapılan seferler için en büyük ve önemli hareket noktası olur. Ancak ikâddır ki etrafının nehirlerle çevrili olması ve orduların hareket noktası olarak kullanılmaya başlanmasından dolayı Edirne'nin köprüler şehri olması da bununla doğru orantılıdır. Osmanlı, fetihlerden sonra Edirne'de başlayan imar faaliyetleri arasında hiç şüphesiz eskiden beri kullanılan köprülerin yanı sıra kendi köprülerini de yapma gayretine girmiştir. Bu köprülerin her birinin, kanalları, dereleri ve nehirleri geçme amacı gütmesine karşın estetik olarak da bir dizi kolye gibi sıralanmıştır. Zaman zaman taşkınlar ve nehir yataklarının değişmesi sonucu ise eski köprülere ekler yapılarak yeni aksamlar oluşturulmuştur. Ayrıca bu köprüler silsilesinde Sarayıcı (Saray-ı Cedîd) özel bir yere konmuş ve çevresi neredeyse köprülerle örülmüştür. Biz bu çalışmada ile halen Edirne'de var olan ve pek çok kullanılan; Gazi Mihâl – Taş – Hamidiye Köprüsü, Yıldırım Köprüsü, Eğinbeddin Paşa – Saraçhane Köprüsü ve İncesu, Fatih – Has Bahçe – Cephanelik – Bönce – Süvari Köprüsü, Sultan II. Bayezîd – Yeni Mehmet Köprüsü ve Balıksazısı, Kanun-î – Saray Köprüsü, Yalnızgöz – Tekgöz Köprüsü, Seferîh Köprüsü (Mustafa Paşa Seddi), Ekmekçizâde (Ekmekçioğlu) Ahmed Paşa – Eski – Tunca Köprüsü, Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Meriç Köprüsü, Kazan Köprüsü, Kanatlı Köprü ve Taş Köprü gibi yapıları ele alıp, hem tarihi hem de mimarisi ile açıklamaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Köprü, Taş Köprüler, Edirne Köprüleri, Edirne, Taş .

Name of Thesis: Edirne Stone Bridges

Written by: Altay BAYATLI

ABSTRACT

After conquered by Ottomans, leaving all wars and chaos behind Edirne was reigned in peace which would proceed for centuries. After the recovery from the results of long war period the city was chosen capital of Ottoman empire by Sultan I. Murad Khan, who liked the view, air, water of Edirne. The role Edirne took during the conquest of Istanbul made great contribution to the fame of Edirne as a border city. With the reign of Ottoman empire Edirne became a crucial starting point of military expeditions to Europe. It is obvious that being surrounded with rivers made it obligatory to be the city of bridges as it became the starting point for military expeditions. After the conquest of the city, Ottomans started to make their own bridges besides restoring the old ones. Besides having the natural aim of exceeding canals, rivers or streams these bridges are also designed as a necklace. As a result of overflows, changes in the riverbeds some extensions were built to the old bridges. Sarayı (Sarayı Cedid) was considered to be of great importance thus its surrounding was embroidered with bridges. In this study we have aimed to explain the existing bridges, most of which are in use, both historically and architecturally. The bridges in the study are as follows; Gazi Mihal – Taş – Hamidiye Bridge, Yıldırım Bridge, ehâbeddin Paşa – Saraçhane Bridge and its extension, Fatih – Has Bahçe – Cephanelik – Bönce – Süvari Bridge, Sultan II. Bayezîd – Yeni Marmar Bridge and its connection, Kanunî – Saray Bridge, Yalnızgöz – Tekgöz Bridge, Seferî Bridge (Mustafa Paşa Barrier), Ekmekçizâde (Ekmekçioğlu) Ahmed Paşa – Eski – Tunca Bridge, Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Meriç Bridge, Kazan Bridge, Kanatlı Bridge and Taş Bridge.

Key Words: Bridge, Stone Bridges, Adrianople Bridges, Edirne, Stone.

I. ÖNSÖZ

Edirne co rafi konumundan dolayı ilkça lardan beri yerle im gören bir bölge olmu tur. Nitekim bölge olarak en önemli özelli i de üç nehrin (Meriç, Tunca ve Arda) birle ti i bir noktada olmasıdır. Bu kadar verimli nehirlerin bulundu u bir yerde köprüler de mutlak olan ihtiyaçlardır. Do madı m fakat büyüdü üm bu ehirde ne zaman bu köprülerin üzerinden geçsem hep etkilendim ve bu konuda çalı ma yapıp yapılmadı ı beni hep dü ündürdü.

Edirne'nin köprüleri üzerine olan bu çalı mada bilinen ve kullanılan köprülerin dı nda bir de bilinmeyen, izi kalmı , tamamen harap olmu veya sadece kayıtlarda geçen köprüleri ortaya koymaya çalı tık.

Binaenaleyh tezimi hazırlarken sürekli deste ini benden esirgemeyen beni büyütüp bu günlere getiren, üzerimde saymakla bitmeyen emekleri olan annem ve aynı zamanda hocam olan Yrd. Doç. Dr. Nilüfer BAYATLI 'ya, her ne hususta olursa olsun yardımlarını esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Cengiz FEDAKÂR 'a, de erli görü leri ile bana rehber olan ve çalı mamın ba ından sonuna kadar büyük bir sabır göstererek yardımlarını bir an olsun esirgemeyen saygıde er hocam ve tez danı manım Yrd. Doç. Dr. Özkan ERTU RUL 'a, tüm ar iv ara tırmalarımda beni destekleyen ve tüm imkânlarını seferber eden Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi Müdürü Musa ÖNCEL'e, tezimi meydana getirirken teknik, lojistik ve manevi konularda büyük yardımını gördü üm de erli arkada ım Ramazan TABAK 'a ve ayrıca çalı mama yaptıkları destekten dolayı Trakya Üniversitesi Bilimsel Ara tırma Projeleri Birimine sonsuz te ekkürlerimi sunarım.

Altay BAYATLI

Edirne – 2015

III. Ç NDEK LER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
Ç NDEK LER	IV
KISALTMALAR	VIII
G R	1
I. ED RNE	2
A. ED RNE'N N CO RAF DURUMU	2
B. ED RNE'N N TAR H NE GENEL B R BAKI	4
1. Eski Tarihte Edirne	4
2. Roma Döneminde Edirne	8
3. Bizans (Do u Roma) Döneminde Edirne	11
4. Osmanlı Döneminde Edirne	13
5. Modern Edirne	17
II. KÖPRÜ, TA KÖPRÜLER, ÖZELL KLER VE ÇE TLER	19
1. Kitabeleri ve Tarihi Kö kleri	22
2. Balkonlar	24
3. Rıhtım, skele ve Limanlar	25
4. Odacık ve Kapılar	25
5. Korkuluklar	26

III. EDİRNE TA KÖPRÜLER	27
1. Gazi Mihal – Ta – Hamidiye Köprüsü	29
a. Konumu	29
b. Tarihi ve Tanımı	30
c. Görselleri	32
2. Yıldırım Köprüsü	36
a. Konumu	36
b. Tarihi ve Tanımı	37
c. Görselleri	39
3. ehâbeddîn Paşası – Saraçhane Köprüsü ve İvresi	41
a. Konumu	41
b. Tarihi ve Tanımı	42
c. Görselleri	44
4. Fatih – Has Bahçe – Cephanelik – Bönce – Süvari Köprüsü	50
a. Konumu	50
b. Tarihi ve Tanımı	50
c. Görselleri	52

5. Sultan II. Bayezîd – Yeni mâret Köprüsü ve Ba lantısı	56
a. Konumu	56
b. Tarihi ve Tanımı	57
c. Görselleri	58
6. Kanun-î – Saray Köprüsü	62
a. Konumu	62
b. Tarihi ve Tanımı	63
c. Görselleri	64
7. Yalnızgöz – Tekgöz Köprüsü	67
a. Konumu	67
b. Tarihi ve Tanımı	68
c. Görselleri	69
8. Sefer âh Köprüsü (Mustafa Pa a Seddi)	72
a. Konumu	72
b. Tarihi ve Tanımı	73
c. Görselleri	75
9. Ekmekçizâde Ahmed Pa a – Eski – Tunca Köprüsü	77
a. Konumu	77
b. Tarihi ve Tanımı	78
c. Görselleri	80

10. Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Meriç Köprüsü	88
a. Konumu	88
b. Tarihi ve Tanımı	89
c. Görselleri	92
11. Ta Köprü	102
a. Konumu	102
b. Tarihi ve Tanımı	103
c. Görselleri	103
12. Kazan Köprüsü	106
a. Konumu	106
b. Tarihi ve Tanımı	107
c. Görselleri	108
13. Kanatlı Köprü	111
a. Konumu	111
b. Tarihi ve Tanımı	112
c. Görselleri	113
IV. SONSÖZ	114
V. RES M L STES	115
VI. HAR TA L STES	120
VII. B BL YOGRAFYA	122

KISALTMALAR

- a.g.e.** : Adı geçen eser
- a.g.a.** : Adı geçen ansiklopedi
- a.g.m.** : Adı geçen makale
- BOA** : Ba bakanlık Osmanlı Ar ivi
- A. DVN. MHM. d.** : Divanı Hümeyun Mühimme Defteri
- SVE-H** : Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne
- Haz.** : Hazırlayan
- A** : Milli E itim Bakanlığı İ slam Ansiklopedisi
- D A** : Türkiye Diyanet Vakfı İ slam Ansiklopedisi
- nr.** : Numara
- s.** : Sayfa

G R

Günümüzde ülkemizin tarih açısından de erlendirdi imizde en büyük ehri stanbul kadar de erli olup kaderine terkedilmi Edirne, tarihi boyu serhad kenti olarak bilinmesinin yanında aynı zamanda köprüler ehri olarak da anılır. Meriç, Tunca ve Arda nehirleri arasında kurulmu olan Edirne bu nehirler üzerinde yapılan görkemli ta köprüleri ile adeta köprüler ehri olmu tur.

Osmanlının ilk ba kenti olan Bursa'dan sonra, imparatorlu un ikinci ba kentidir. Bu özelli ini hiçbir zaman da yitirmemi tir. Çünkü Edirne'nin güzel do ası ve mimarisinin dı nda en önemli özelli i, Avrupa'ya sefere gidecek orduların, bölgedeki ticaret yollarının kesiti i ve konakladı ı önemli bir merkez olu udur¹. Nitekim Osmanlı döneminde bu merkezden geçen Kanunî Sultan Süleyman, Budin seferi güzergâhı olarak Edirne'yi geçer geçmez Cîsri Mustafa Pa a Köprüsüne vardı nda Koca Lâlâ Mustafa Pa a'ya *"Lâlâ hani köprü yaptırmı sın, bize ihsan edersen geçip gazaya gidelim"* deyince, Pa a: *"Padi ahım, Allah gazanı müyesser ede. Dönü te geçin"* diye cevap vermesi üzerine Kanunî halk edebiyatımıza geçen ve halk arasında halen çok kullanılan bir dizeyi söyler Lâlâ Mustafa Pa a'ya;

"Minnet ile kokma gülü al eline sûsen²,

Geçme nâmerd köprüsünden ko aparsın su seni³."

Edirne Osmanlı mparatorlu u öncesi ve himayesinde oldu u yüzyıllar boyu çok önemli bir merkez idi ve çok sayıda anıtsal mimari eserlere de ev sahipli i yaptı. Tüm bunların ı ı nda çalı mamın **"Edirne Ta Köprüleri"** olmasının ba lıca nedeni, Edirne ve Edirne mimari eserlerine yönelik bulunan çalı maların içinde köprülerin bir arada ara tırıldı ı bir çalı manın bu güne kadar yapılmamı olmasıdır.

¹ İlber ORTAYLI, *Son İmparatorluk Osmanlı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2006, s. 179.

² Susen: Susam çiçeğine verilen isimdir.

³ Tefik TEMELKURAN – Necati AKTAŞ, *"Evliya Çelebi" Evliya Çelebi Tam Metin Seyahatname*, Cilt 3-4, Üçdal – Belde Neşriyat, İstanbul 1986, s.327.

I. EDİRNE

A. EDİRNE'N NÜFUS DURUMU

Edirne, Marmara Bölgesinde Trakya Bölümünün en Batı kesiminde, kuzeyinde Bulgaristan, batısında Yunanistan ile komşu olan sınır ilimizdir.⁴ Günümüzde ilin tamamı 398.582 (2013) nüfuslu ve 6276 km²'dir. Merkez ilçesi dışında 7 ilçe, 11 bucak, 255 köyü vardır. Merkezi Edirne 164.048 (2013) nüfusludur⁵.

Edirne'den geçen en büyük nehir Meriç'tir. Sonrasında Edirne'ye hayat veren Tunca gelir. Tarih boyunca ticaret ve güzergâhı ve lojistik olarak kullanılan gelen Meriç, Arda ve Tunca dışında birçok küçük nehrin kuzey ve güneydeki yüksek bölgelerden inerek Ergene ile birleşmesi ve Ergene'nin de Uzunköprü'den sonra Meriç Nehri ile birleşmesi sonucu bölgenin en büyük nehri halini alır⁶.

Edirne, Meriç, Tunca ve Arda'nın birleştiği noktada, karayolu ile İstanbul'dan 228 km. Ankara'dan da 686 km. uzaklıktadır. Kurulduğu günden bu yana ve günümüzde de Türkiye'nin Avrupa'ya açılan başlıca kapısı olması bölgenin üç büyük nehrinin (Meriç, Tunca ve Arda) ve bu nehirleri izleyen tarihi ve güncel yolların kavayışındaki konumu stratejik bakımından çok önemli olmuştur. Edirne'nin en eski yerleşimi yani merkez noktası, günümüz il merkezinin Batıda Tunca nehrinin çizdiği yaygın uç kesimindedir. Roma döneminde kurulup günümüze kalan Kaleiçi denilen bu bölge bugün sadece bir burcu kalmış olan büyük surlar ile çevriliydi⁷.

Günümüzde Tunca'nın Meriç ile birleştiği medenî önce meydana getirdiği kıvrım içinde yer alan nehrin neredeyse tam ortasına denk gelen ve üzerinde Selimiye Camii'nin bulunduğu yüksek alan denizden 75 metre, bu yükseklik nehrin doğusuna gidildikçe biraz daha artarak 95 – 100 metreyi bulur⁸.

⁴ *Edirne*, Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Cilt 6, Gelişim Yayınları, İstanbul 1986, s. 3522.

⁵ <http://www.nufusu.com/il/edirne-nufusu>

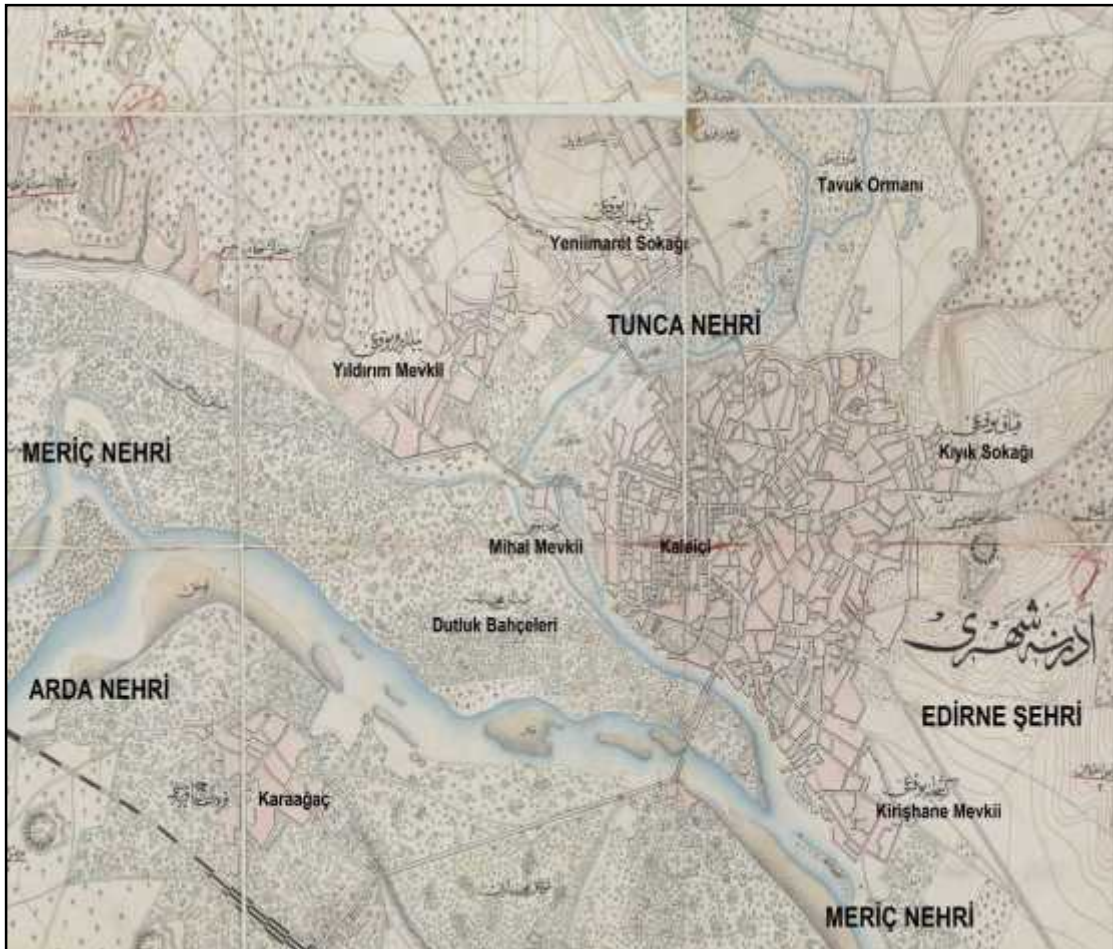
⁶ *Edirne, a.g.a.*, s. 3522.

⁷ Göş. Yer.

⁸ M. Tayyib GÖKBİLGİN, "Edirne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 19, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, s. 425

Edirne Tunca'nın do u eridinden ba layarak do udaki tepelere do ru büyür ve deniz seviyesine en yakın yeri Kiri hane olup 37 metredir. Bu yükseklik Üç erfeli Camii'nde 54 metre, Edirne Belediye Ba kanlı ı binasında 56 metre, Selimiye Camii'nde 75 metre, Kıyık Yolunun sonunda 95 metre ve Edirne merkezinin en yüksek yeri olarak kabul edilen Buçuk Tepe'de 104 metreye ula ır. klimi ılımandır. İkbahar ile sonbahar uzun sürmez ve kısa sürede de i ir. Çetin kı ları ve ayazı ile bilinen Edirne'de bu güne kadar -22 derece so ukluk ve yazın da 45 derece ısı saptanmı tır⁹.

HAR TA 1: ARDA, TUNCA ve MER Ç NEH RLER İLE ED RNE'N N KONUMU¹⁰

⁹ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Edirne Rehnüması (Edirne Şehri Kılavuzu)*, Yayınlayan: Dr. Ratip Kazancıgil, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne 1994, s. 23.

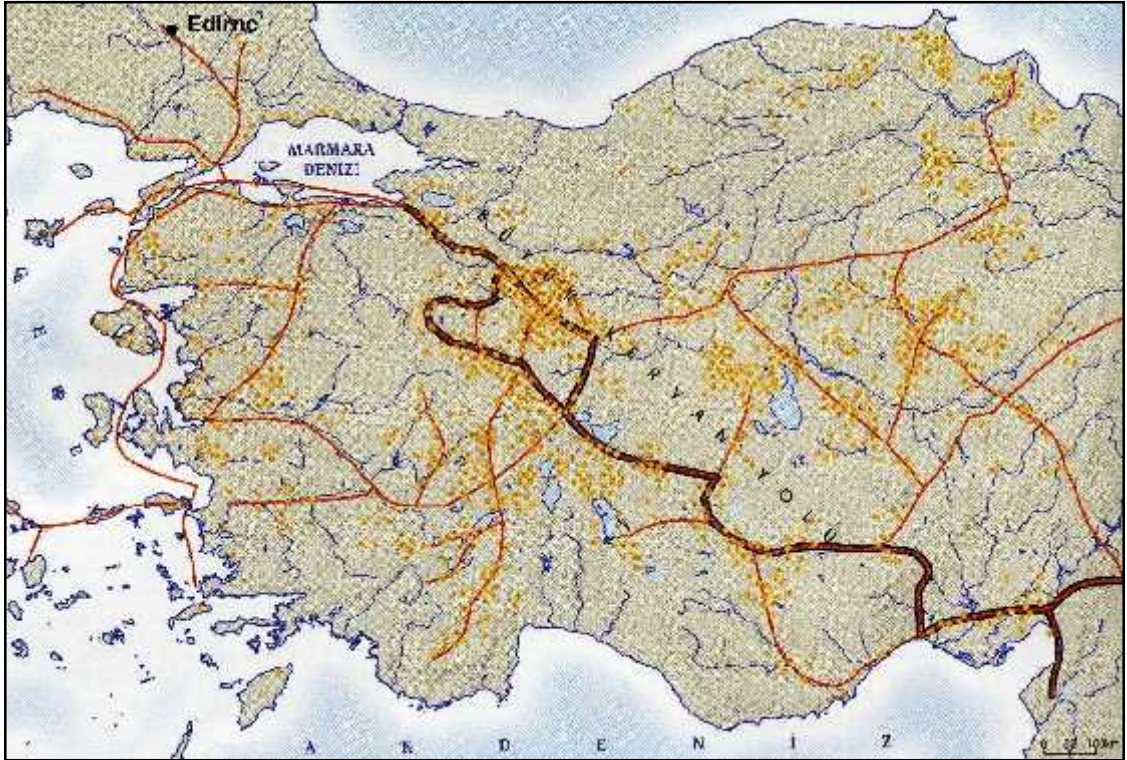
¹⁰ *Edirne Şehrinin ve İstihkâmlarının Plân ve Haritası*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Haritalar, 92298.

B. EDİRNE'NİN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

1. Eski Tarihte Edirne

Trakya'nın üç önemli nehrinin (Arda, Tunca ve Meriç) buluştuğu noktada kurulan Edirne İlkçağlardan itibaren bölgenin ticaret yollarının en önemli noktası idi.¹¹

HARİTA 2: İLK TÜNÇ ÇAĞI KERVAN YOLLARI¹²

Edirne ve çevresi M.Ö. 7000 – 6000 yılları civarında Yakındoğu'dan gelen halklar tarafından yerleşim görecelik bir şekilde kavak noktası haline gelmiştir¹³. Eski tarihte, bölgeye adını veren Trakların M.Ö. 4200 civarında burada yaşadıkları arkeolojik kazılarla belirlenmiş olup nehrin içinde ve civarında bulunan kapaklıkaya (dolmen) ve dikilitalar (menhir) burasının ve civarının yerleşim bakımından çok eski

¹¹ Arif Müfid MANSEL, "İlkçağda Edirne", *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağanı*, Ankara 1993, s.21.

¹² *Tarih Öncesinden Demir Çağı'na Anadolu'nun Arkeoloji Atlası*, Arkeo Atlas Özel Koleksiyon, Doğan Burda Dergi Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 228.

¹³ Şahin YILDIRIM – Günay KARAKAŞ, *Edirne Müzeleri ve Ören Yerleri*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006, s. 4.

oldu unu bize gösterir¹⁴. Bunun dışında Edirne'nin eski tarihine ait daha fazla bilgi yoktur. Fakat Yunan toplumu olan **Akaların** (Ahay) M.Ö. 1400 – 1200 dolaylarında bu bölgede yayılım gösterdikleri bilinmekte olup onlara ait birçok izlerin Trakya'yı yüzyıllarca etkisi altında bıraktığı söylenebilir¹⁵. Hatta Agamemnon'un oğlu **Orest'in** buraya yerleştiği de rivayet edilir fakat Trakların bir merkezi olmasından ve karasal iklimin hâkim olması yönünden Yunanlılar için sahip olunması zor olsa gerek ki Yunan tarihinde kent ile ilgili pek bir bilgiye rastlanılmaz¹⁶. Trakların burada Romalılardan önce ya adıkları bilinse de Edirne'nin eski çağlardaki adı hakkında kaynaklar bazen çelişkili, bazen de aksi bilgiler vermektedir. Eski Edirne'nin isimlerinden bir kaç **Uscudama, Goneis, Orestia ve Orestias'dır**¹⁷. Bunlardan en çok bilinen **Uscudama** adının Pers istilasından kalma olduğu düşünülürse, Pers istilasının olduğu dönemde Balkan Yarımadasına hükmeden satraplığının adı **Skodra** idi. **Skodra'nın** Pers satraplığından türeyerek **Skodrama ve Skodra-(u)-ma** şeklinde Hitit medeniyetinden etkilenip de **Uscudama** adını alması olasıdır¹⁸.

HARİTA 3: TRAKYANIN ANTIK KENTLERİ¹⁹

¹⁴ İbrahim SEZGİN, "Tarih İçinde Edirne", *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri I*, Edirne İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2013, s. 2.

¹⁵ Arif Müfid MANSEL, *a.g.m.*, s. 22.

¹⁶ Hüseyin MEVSİM, *Bulgar Gözüyle Edirne*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2013, s. 33.

¹⁷ Arif Müfid MANSEL, *a.g.m.*, s. 22.

¹⁸ Bilge UMAR, *Trakya "Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi"*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2003, s. 149.

¹⁹ *Son Tunç Çağı'ndan Helenistik Döneme Anadolu'nun Arkeoloji Atlası*, Arkeo Atlas Özel Koleksiyon, Doğan Burda Dergi Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 173.

Edirne'nin Trak boylarından **Odrisler** tarafından kuruldu u da dü ü nülme ktedir. O dönemde bölgede söz sahibi olan Makedonlar kenti Orestlerin bir kolonisi ekline getirmesinden sonra ehre **Orestia** ve ehrin dı bölgelerine de **Gonnoi** adını vermi tir²⁰. ehir önceden bahsedildi i üzere M.Ö. 513 'te Pers hâkimiyeti de görmü , M.Ö. 5. yy. ortalarına kadar sınırları **Odessos – Varna'ya** kadar uzayan Odrislerin hüküm sürdü ü bir devletin sınırları içinde kalmı tır.

HAR TA 4: PERS MPARATORLU U VE TRAKYADAK HÂK M YET

(M.Ö. 559 – 330)²¹

²⁰ Rıdvan CANIM, *Sultanların Şehri – Şehirlerin Sultanı Edirne Kitabı*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul 2014, s. 21.

²¹ *Tarih Atlası*, İskele Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 13.

Bu krallığın dağılmasının akabinde dünyaca ünlü Büyük Skender olarak bilinen imparatorun babası II. Filip (*Philipos II*) tarafından ele geçirilir²². Babasından sonra tahtı devralan Skender (*Aléxandros ho Mégas / Büyük Skender*) halkının adını alan Helenistik dönem boyunca Edirne'yi himayesinde tutmuş fakat ölümünden sonra bölgede meydana gelen Traklar ancak Roma himayesine girene kadar özgür kalabilmişlerdir²³.

HARİTA 5: BÜYÜK SKENDER'İN İMPARATORLUĞUNUN TRAKYADAKİ SINIRLARI (M.Ö. 323)²⁴

²² Arif Müfid MANSEL, *a.g.m.*, s. 22.

²³ İbrahim SEZGİN, *a.g.m.*, s. 2.

²⁴ *Tarih Atlası*, *a.g.e.*, s. 14.

2. Roma Döneminde Edirne

Tüm tarihsel karmaşalar bir yana dursun Edirne bir koloni, bir pazar, bir köy veya bir kasaba olmaktan öte kent oluyunu ve mimari olarak yapılanmasına ciddi anlamda Roma döneminde başlamıştır. Trakya'nın, Büyük İskender'in kurduğu imparatorluk yıkıldıktan sonra Trakların birçok isyanlarına rağmen Romalılar tarafından defalarca işgal edilip tam manası ile ele geçirilmesi ve eyalet olması (*Provincia Thracia*) imparator **Claudius** tarafından oldu (M.S. 44 – 46)²⁵.

HARİTA 6: ROMA İMPARATORLUĞU ve EYALETLER (M.S. 2. yy.)²⁶

Trakya'nın tam bir Roma hâkimiyeti altına girmesinin akabinde, M.S. 123 – 124 yıllarında doğuya yönelen **Hadrianus** (*Adrian / Hadrian*) Odrisiye (*Orestia*) ehrinin konumunu çok beğendiğinden²⁷ aynı zamanda *Uscudama* veya *Odrysia* adıyla da anılan bu ehrin yeniden yapılandırılmasını istemiştir²⁸. Ehrin bulunduğu

²⁵ Arif Müfid MANSEL, *a.g.m.*, s. 23.

²⁶ *Roma İmp. ve Eyaletleri*, http://cdn3.vox-cdn.com/assets/4822044/RomanEmpire_117.svg.png

²⁷ Osman Nuri PEREMECİ, *Edirne Tarihi*, Bellek Yayınları, İstanbul 2011, s. 9.

²⁸ Şahin YILDIRIM – Günay KARAKAŞ, *a.g.e.*, s. 18.

konumu ve bu konumun de erini anlayan Hadrianus buraya ehir kamu düzeni ile birlikte kendi ismini de vererek **Hadrianopolis (A ù)** yaptı tır²⁹. Hadrianus'un; **Gordianus III** (M.S. 238 – 242) döneminde basılan az sayıda sikkede kar ımıza çıkan tasviri ile³⁰ Edirne'ye en büyük katkısı, Roma ordugâhları (*castrum*) biçimli olan dört kö esinde dört yuvarlak burcu olan görkemli kaledir³¹. Günümüzde Kaleiçi semti olarak anılan Edirne kalesinin çevresi hendek ile çevrili ve takriben 360.000 m² kadar büyük bir alanı kapladı ı görülmekte³² ki Evliya Çelebi bu görkemli kale için ünlü seyahatnamesinde “çevresi ancak dört günde dola ılırdı”³³ diyerek kalenin ihti amını gözler önüne sermektedir.

Stratejik konumundan dolayı M.S. 2. ve 3. yy. boyunca do uya sava mak için gidip dönen Roma orduları için Hadrianopolis (Edirne), bir geçi ve dinlenme güzergâhı halini almı ³⁴, mparator **Diocletien** (M.S. 284 – 305) döneminde eyaletlere ayrılan Trakya'da **Haemimontus** eyaletinin ba kentli ini üstlenmi tir. 4. yy. 'da ehirde bir takım silah imalathanelerine rastlanmakla birlikte halkının kuzeyden gelen Gotlara kar ı yapılan sava lara katıldı ı görülmektedir³⁵. Bunlarla birlikte Roma dönemi Edirne'sinin yapıları hakkındaki bilgilere az da olsa kabartmalar ve bahsi geçen sikkelerden ula abiliyoruz³⁶. Daha çok etrafında geli en sava lar ve çarpı malar ile eski eserlerde gündeme gelen kentin, içinde bu döneme ait bir Nymphaeum oldu u, üzerinde **A** yazan ve ehri birkaç yapısının tasvirini veren bu bahsi geçen sikkelerden bilinmektedir³⁷. Ço u eski kaynakta geçmeyen Roma döneminden Osmanlı'ya miras Tunca nehri kenarında villalar, su kemerleri ve bir tiyatronun da varlı ı bilinmekte olup bunlardan geriye hiçbir iz kalmamı tır³⁸. Günümüzde Selimiye Camii'nin bulundu u yüksek alanın altındaki yine bu döneme ait kalıntıların bize ehri akropolünün kalenin dı nda oldu unu

²⁹ Arif Müfid MANSEL, *a.g.m.*, s. 23.

³⁰ Özkan ERTUĞRUL, *Edirne'nin Kültür Tarihinde Özel Bir Albüm*, Troya Yayıncılık, İstanbul 1995, s. 17, Arif Müfid MANSEL, *a.g.m.*, s. 25.

³¹ Şahin YILDIRIM – Günay KARAKAŞ, *a.g.e.*, s. 18.

³² Arif Müfid MANSEL, *a.g.m.*, s. 24.

³³ Tefvik TEMELKURAN – Necati AKTAŞ, *a.g.e.*, s. 328.

³⁴ Şahin YILDIRIM – Günay KARAKAŞ, *a.g.e.*, s. 18.

³⁵ M. Tayyib GÖKBİLGİN, “Edirne”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt 4, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988, s. 109.

³⁶ Bilge UMAR, *a.g.e.*, s. 152.

³⁷ M. Tayyib GÖKBİLGİN, İ.A., *a.g.m.*, s. 109.

³⁸ *Edirne*, Hayat Ansiklopedisi, Cilt 3, İstanbul 1932, s. 1206; Edirne Haritası, *Trakya Cemiyeti (1912-1913)*, Edirne Müze Müdürlüğü Arşivi (Bu Harita müzenin duvarında asılı bulunup herhangi bir arşiv numarası verilmemiştir).

göstermekle birlikte edinilen bilgiler ışığında şehirde Tykhe (Fortuna) tapınağı, Zeus tapınağı ve az önce bahsi geçen Nymphaeum'dan söz edebiliriz³⁹.

Roma İmparatoru Konstantin'in İstanbul'a yaptığı yatırımlar ve o kenti büyük bir merkez haline getirmesi sonucu batı güzergâhı üzerinde bulunan Hadrianopolis (Edirne) ciddi anlamda önem kazandı⁴⁰. Büyük Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasının arifesinde ciddi taht ve güç mücadelelerine sahne olan⁴¹ Hadrianopolis, M.S. 395'te bu ayrılıkla birlikte merkezi Konstantinopolis (*Konstantiniyye / Konstantinopolis / İstanbul*) olan Bizans İmparatorluğu'nun (Doğu Roma) sınırları içinde kaldı⁴².

HARİTA 7: ROMA İMPARATORLUĞU'NUN İKİYE BÖLÜNMESİ (M.S. 395)⁴³

³⁹ Özkan ERTUĞRUL, *a.g.e.*, s. 17., Bilge Umar, *a.g.e.*, s. 152.

⁴⁰ Bilge UMAR, *a.g.e.*, s. 153.

⁴¹ Şakir TAŞ – Aziz NAZMİ, *Adrianopol'den Edirne'ye Edirne ve Civarında Osmanlı Kültür ve Bilim Muhitinin Oluşumu (XIV. – XVI. Yüzyıl)*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2009, s. 10.; Şahin YILDIRIM – Günay KARAKAŞ, *a.g.e.*, s. 18; M. Tayyib GÖKBİLGİN, İ.A., *a.g.m.*, s. 109; Bilge UMAR, *a.g.e.*, s. 153,

⁴² Osman Nuri PEREMECİ, *a.g.e.*, s. 9.

⁴³ Roma İmparatorluğunun İkiye Bölünmesi, *Doğu ve Batı Roma*, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/49/Theodosius_I's_empire.png

3. Bizans (Do u Roma) Döneminde Edirne

Bizans dönemi Hadrianopolis (*Edirne*) için oldukça zor geçmi bir dönemdir. Bunun en büyük nedeni Bizans'ın kendi içinde cereyan eden taht kavgalarıyla olsun, ayaklanmalarla olsun yıpratıcı güç mücadeleleri ile beraber sürekli akınlar, yağmalar, i galler ve haçlı seferleri ile mücadele sürecinde olmasıdır.

Hadrianopolis (Edirne), Osmanlı egemenli ine girene kadar Bizans döneminde kronolojik olarak; 380 'de **Gotlar**, 441-447 'de **Hunlar** (*Atila*), 550 'de **Avarlar** (*Ba bu Bayan/*), 809-813 **Bulgarlar** (*Krum Han*), 970 'de **Peçenek – Macar – Bulgar** (*Rus Kinezli i*), 1001 'de **Bulgarlar** (*Samuel*), 1018 'de **Peçenekler** (*Ba bu Sulçu / ü*), 1086 'da **Kumanlar** (*Leon Diogenes*), 1096-1149 ve 1189 'da **Latinler – Frenkler – Almanlar** (*I. II. ve III. Haçlı Seferleri sırasında konaklama, yağma ve i galler*), 1204 'te **Venedik** (*IV. Haçlı Seferinde hedef stanbul idi ve bölge payla ılınca*), 1206 'da **Bulgarlar** (*Kaloyan*), 1308 'de **Katalanlar** ve 1328 'de **Bulgarlar** (*Mikhael II Sisman*) gibi yağmacılar, barbar topluluklar, toplama ordular, krallıklar, imparatorluklar tarafından savaş, ku atma, yağma ve istilaları defalarca yağması ve devamlı el de i tirmi tir⁴⁴. Roma mparatorlu unun bölünmesi ve Bizans çatısı altında kalan Hadrianopolis'in (*Edirne*) eski sakinleri Traklar tüm bu süreçte milli benliklerini tamamen kaybetmişler ve Rumla mı lardır⁴⁵.

Kronolojiden anlaşı laca ı üzere bu çetin dönem Hadrianopolis (*Edirne*) için oldukça yıpratıcı, zor ve yorucu geçmi tir. Tüm bu zaman aralı nda devamlı olarak savaş, istila ve yağma gören kentin mimari ve sanatsal açıdan gelişmesinin beklenmesi ola an dı ıdır. Nitekim böyle de olmasına karşın ehri Osmanlı teslim aldı ı vakit ehri me hur surlarıyla beraber (kalenin içinde) 15 mahalle, 8 kilise, 1 saray, 1 su kemeri ve 1 de yıkık halde tiyatrodan söz edebiliriz⁴⁶. Bunların tamamı surlar da dâhil olmak üzere, zaman içinde kaybolup günümüze ulaşmamıştır.

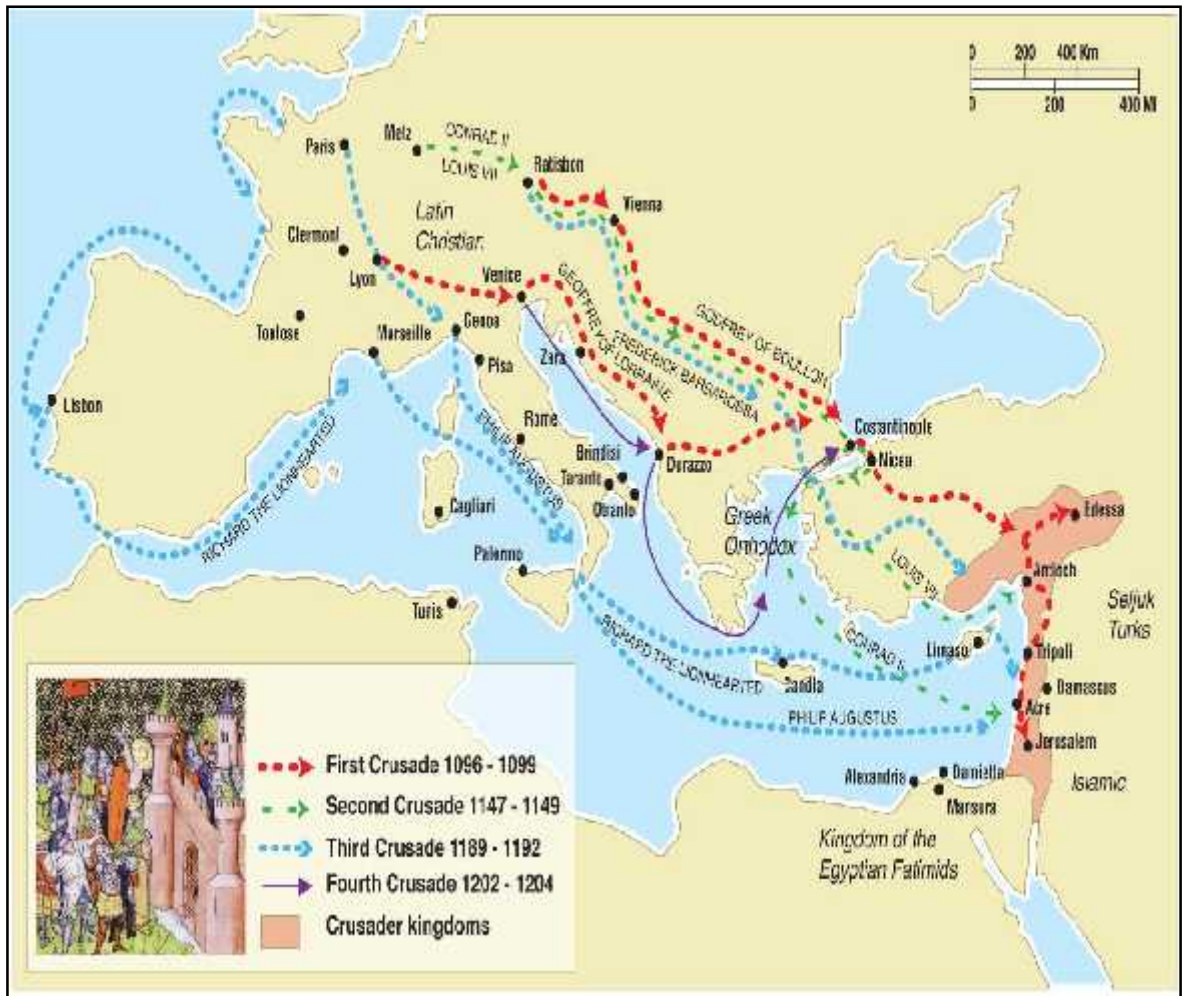
⁴⁴ Semavi EYİCE, "Bizans Devrinde Edirne ve Bu Devire Ait Eserler", *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağanı*, Ankara 1993, s.41-59.; Ahmed Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si Cilt 1/1*, Trakya Üniversitesi Yayını, İstanbul 2014, s. 64-69.; İbrahim SEZGİN, *a.g.m.*, s. 2-3.; M. Tayyib GÖKBİLGİN, İ.A., *a.g.m.*, s. 109-110.; Özkan ERTUĞRUL, *a.g.e.*, s. 18.; Bilge UMAR, *a.g.e.*, s. 154-161.; Haluk KAYICI, *Sâlnâmelere Göre İdârî, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı*, Edirne Valiliği Yayınları, İstanbul 2013, s. 20-22.

⁴⁵ Osman Nuri PEREMECİ, *a.g.e.*, s. 10.; Şakir TAŞ – Aziz NAZMI, *a.g.e.*, s. 20.

⁴⁶ Edirne Haritası, *a.g.e.*; Hayat Ansiklopedisi, *a.g.a.*, s. 1208.

Yalnızca kalenin kuzey do u kö esindeki burç (*Saat Kulesi / Makedonya Kulesi*), gerek cephanelik kulesi olarak, gerek yangın (itfaiye) olarak ve sonraları da saat kulesi olarak günümüze kadar ayakta kalmı tır⁴⁷. Günümüzde, kulenin saat bölümü Cumhuriyetin ilk yıllarında yıkılmı alt bölümü ayakta ve ziyarete açık haldedir.

HAR TA 8: HAÇLI SEFERLER ve GÜZERGÂHLARI⁴⁸

⁴⁷ Özkan ERTUĞRUL, *a.g.e.*; s. 19, Semavi EYİCE, *a.g.m.*, s. 65.; Tefvik TEMELKURAN – Necati AKTAŞ, *a.g.e.*, s. 330.

⁴⁸ Haçlı Seferleri, *Haçlı Seferleri ve Bunların Güzergâhları*, http://mrbrunken.happykidsschool.com.tw/_/rsrc/1351870972199/middleschool/news/amapassignmentthecrusades/merrie_england_crusades.jpg

4. Osmanlı Döneminde Edirne

Hadrianopolis modern ismi olan **Edirne** (ادرنه) adını da Osmanlı döneminde almı tır. Eski eserlerde kar ıla ıldı ı üzere önceleri Edirne'ye, **Edirneboli** ( ), **Edrune** (ادرونه), **Edrenos** ( ) ve **Endirye** de (اندريه) denilmi tir⁴⁹. Fakat zaman ilerledikçe en çok **Edirne** (ادرنه) ismi tutunup günümüze ula mı tır ve hâlâ bu isim kullanılmaktadır.

Edirne tüm popülerli i, ha meti, ticaret merkez, serhad ve köprüler ehri olmasını Osmanlı dönemine borçludur. Bunun en büyük nedeni, Edirne'nin Osmanlı yönetimi altındayken sava , ya ma, taht kavgası veya istila görmek yerine zamanın âlimlerinin, gezginlerinin, mutasavvıflarının, hattatlarının, musiki inaslarının, airlerinin, edebiyatçılarının, pa alar ve vezirleri ile birlikte Osmanlı pâyitahtının da bir müddet burada bulunması ve Edirne'ye olan katkılarıdır. Pâyitaht daha sonra stanbul'un alınmasına kar ın Edirne'nin huzurlu atmosferini 1. Dünya sava ına kadar terk etmeyerek, geli imine ve balkanlara açılan ticaret yolu olan Roma döneminden kalma *Via Aegnetia* yolunun Selanik'ten buraya ba lanmasına sebep olmu tur⁵⁰. Bizans döneminin en kar ık ve istikrarsızlık döneminde bile Edirne bölgede bir ticaret merkezi olu unu korumu ve burada ciddi anlamda kuma taciri tüccarlara ev sahibi yaptı ı bilinmektedir⁵¹.

Osmanlı öncesi Edirne'ye baktı ımız zaman; Edirne'nin önemini anlayan Osmanlı'nın ehri ele geçirmesi bir anda olmamı , Bizans'ın dı ardan gelen güçler, salgın hastalıklar, do al afetler (depremler) ve kendi içindeki çeki meler vasıtasıyla yıpranması buna ciddi anlamda zemin hazırlamı tır.

Bizans'ın dü tü ü ciddi sıkıntılar ve müttefik bulamaması onları Türkler den yani Osmanlı'dan yardım almaya itmi , bör dönemi dedi imiz bu barı çıl dönemdeki yardımlar⁵² Aydınolu Umur Bey sonrasında da Orhan Gazi'nin o lu ehzade Süleyman Pa a ile ba lamı tır⁵³. O dönemde aralarından su sızmayan bu iki güçten

⁴⁹ M. Tayyib GÖKBİLGİN, İ.A., *a.g.m.*, s. 108.

⁵⁰ İlber ORTAYLI, *a.g.e.*, s. 186.

⁵¹ Semavi EYİCE, *a.g.m.*, s. 57.

⁵² Nadir YAZ, *Ağlayan Batı Trakya*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986, s. 73; Şakir TAŞ – Aziz NAZMİ, *a.g.e.*, s. 33.

⁵³ İbrahim SEZGİN, *a.g.m.*, s. 3.

Bizans'ın yardım istemesi, batılı tarihçilerin ciddi bir tarihi hata oldu unu söylemelerine karşın, Osmanlılar için Rumeli yolunda önemli adımlar olmasını görmesi beklenemezdi. Tüm bu fırsatları değerlendirilen Türkler bu topraklardan bir daha ayrılmadılar⁵⁴. 1352'de Gelibolu'da **Çimbi** (Tzympe) Kalesi'nin bir askeri üs olarak verilip kullanılması ile başlayan bu kademeli ilerleyi⁵⁵ I. Murad zamanında Trakya'nın en önemli merkezlerinin ele geçirilmesi ile doruk noktasına ulaşmıştır. Üstesiz bu noktalardan da en önemlisi de Edirne idi.

Gelibolu'daki stratejik üssün avantajlarından sonuna kadar faydalanan I. Murad Trakya'da hızlı bir şekilde ilerleyi⁵⁶ ne devam ederek önce Lüleburgaz'ı daha sonra Babaeski'yi ele geçirir ve bu ele geçirdiği kaleleri terk eden güçlerin tamamını da Edirne'ye süsürür. Bunun üzerine I. Murad Lalaşahin Paşayı Edirne üzerine sefere yollar⁵⁶ fakat Bizans güçleri haberi alır almaz Osmanlı ordusunu Sazlıdere civarında karşılarlar ve çok büyük bir mağlubiyet alıp Edirne'ye kaleye geri çekilirler. Haberi alan I. Murad soluğu Edirne surlarının önünde alır. Bunu gören Edirne tekfuru (kumandanı/valisi) aynı günün gecesi Meriç nehrinin de kabarmasını fırsat bilerek tüm mal varlığını alarak nehir yolu ile Enez'e kaçar ve sabahı durumun farkına varan Edirne halkı ile önde gelen insanları kalenin anahtarını sultana teslim ederler⁵⁷. Harman vakti yani Temmuz ayında, 1358⁵⁸, 1360 (Hicrî 762)⁵⁹, 1361 (Hicri 763)⁶⁰ ve 1362⁶¹ yılları olarak denilen bu fetih tarihi birçok kaynağa göre farklılık göstermektedir.

Fethinden sonra Edirne, savaşları ve karmaşayı geride bırakmış Osmanlı'nın asırlar boyu sürecek olan sükûn yönetiminin altına girmişti artık. Şehrin savaşların neticesi ile üzerindeki yıpranmışlık ve yorgunluğu atmasından sonra şehrin havasını, suyunu ve görünümünü beğenen I. Murad burasını Başkent ilan eder ve Osmanlı'nın

⁵⁴ Nadir YAZ, a.g.e., s. 73.

⁵⁵ İbrahim SEZGİN, a.g.m., s. 4; Şakir TAŞ – Aziz NAZMI, a.g.e., s. 33;

⁵⁶ Hüseyin Nihal ATSIZ, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, s. 58.

⁵⁷ Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't - Tevarih I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Hazırlayan: İsmet PARMAKSIZOĞLU, Ankara 1992, s.116-117.

⁵⁸ İlber ORTAYLI, a.g.e., s. 186.

⁵⁹ Semavi EYİCE, a.g.m., s. 62.; Abdurrahman Hibrî, *Enîsü'l – Müsâmirîn Edirne Tarihi 1360 – 1650*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları No: 24, Edirne 1996, s. 13.

⁶⁰ Halil İNALCIK, "Edirne'nin Fethi (1361)", *Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara 1965, s. 137-159.; Ahmed Bâdî Efendi, a.g.e., 1/1, s. 70.; Oktay ASLANAPA, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul 2013, s. 13.; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, a.g.e., s. 25.; Haluk KAYICI, a.g.e., s. 22.

⁶¹ Tevfik TEMELKURAN – Necati AKTAŞ, a.g.e., s. 329.; Osman Nuri PEREMECİ, a.g.e., s. 11.; M. Tayyib GÖKBİLGİN, İ.A., a.g.m., s. 110.

Avrupa kıtasındaki ilk ba kentini olur⁶². Akabinde Konstantinopolis'in (istanbul) alınmasında çok önemli bir rol oynaması, Edirne'nin serhad ehri olarak ününün artmasında ciddi derecede faydası vardır. Zaten ehir Osmanlı himayesine girdi i tarihten itibaren Avrupa'ya yapılan seferler için en büyük ve önemli hareket noktası olur⁶³. A ikârdır ki etrafının nehirlerle çevrili olu u ve orduların hareket noktası olarak kullanılmaya ba lanmasından dolayı Edirne'nin köprüler ehri olması da nitekim kaçınılmazdır.

Yıldırım Bayezîd'in vefatından sonra o ulları arasında do an husumet sonucu Edirne'yi zapt edip ülkeyi yönetmek isteyen ehzadeler, ehir için amansız mücadelelere girmi ler; hatta Yıldırım Bayezîd'in Ankara Sava ında kaybolan o lu oldu unu iddia eden Mustafa (Düzmece Mustafa) bile Edirne'yi bir ara ele geçirmi tir. Saltanat mücadelesinin sona ermesinden sonra Edirne'nin mimari olarak ciddi anlamda ilerleyip büyümesi II. Murad döneminde ba lamı tır⁶⁴. Bu imar ve büyüme 19. yy. 'a kadar küçük duraklamalar fakat büyük çıkı larla devam etmi tir. Öyle ki 15 mahalleli bir kale ile 2 köprü (Gazi Mihal ve Yıldırım Köprüsü) olarak harap halde ele geçen Edirne'nin; 16. yy. 'ın sonları gibi kısa bir sürede 19 cami, 27 hamam, 16 han, 6 imaret, 28 zaviye, 14 medrese ile 173 Müslüman, 17 Hristiyan ve 13 Yahudi olmak üzere 203 mahalle sayısına ula mı , fethinden önceki 10.000 olan nüfusu 40.000 i a mı tı⁶⁵. Binâenaleyh Osmanlının bereketli ellerinde olan Edirne 17. yy. 'a gelindi inde dünyanın en büyük ehirlilerinden bir tanesi olmu tu⁶⁶.

Edirne'nin bu kadar öneminin artmasında; I. Murad'ın ehri payitaht yapmasının, Fatih'in istanbul'u fetih hazırlı ının, II. Bayezîd'in külliyesinin, Kanuni'nin Edirne Sarayını büyütmesinin, II. Selim'in ünlü Selimiye Camisini yaptırmasıyla birlikte IV. Mehmed, II. Süleyman, II. Ahmed ile II. Mustafa gibi av ve huzur merakı olan padi ahlara buraya gelmesinin ve burada uzun süre vakit geçirmelerinin önemi oldukça fazladır⁶⁷. Nitekim payitahtın burada olu u ve payitahtın istanbul'a ta inmasına ra men padi ahlara daimi olarak gelip Edirne'de vakit geçirmesi, onların e rafının, hizmetlilerinin ve askerlerinin burada ciddi derecede nüfus yo unlu u yaratması bu büyümede çok etkin rol oynamı tır. Kaldı ki devletin ba ındakiler

⁶² Hoca Sadettin Efendi, *a.g.e.*, s. 117.

⁶³ M. Tayyib GÖKBİLGİN, İ.A., *a.g.m.*, s. 110.

⁶⁴ Gös. Yer.

⁶⁵ İbrahim SEZGİN, *a.g.e.*, s. 6-7.

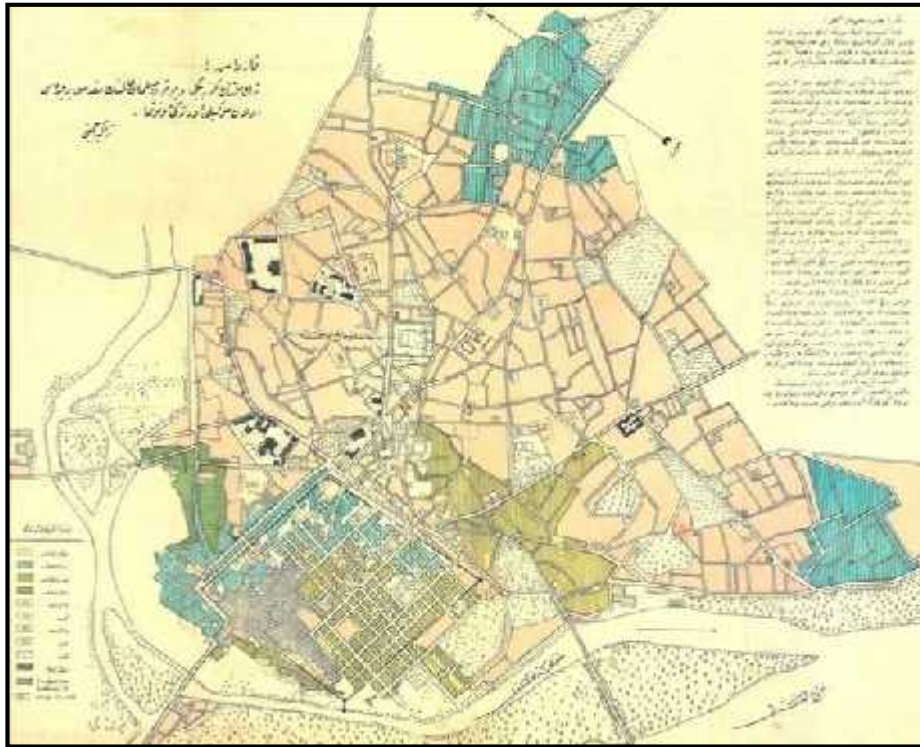
⁶⁶ Yılmaz Öztuna, *Türk Tarihinden Yapraklar, Milli Eğitim Basımevi*, İstanbul 1969, s.321.

⁶⁷ İbrahim SEZGİN, *a.g.e.*, s. 7.

Edirne’de oldu u müddet içinde dı arıdan gelen elçiler, seyyahlar ve tacirler de kenti mesken tutup bu geli imde do rudan rol oynamı lardır. Bunların ı ında siyasi merkez oldu u kadar Edirne aynı zaman da nehirler üzerinden Trakya’da ticaret merkezi görevini de üstlenmi tir. zmir ve Gelibolu’dan gelen gemiler⁶⁸ Tunca ile birle mi olan Meriç Nehrine girerek iç bölgelere iki yönlü olarak çe itli ürünlerin sevkiyatını yapar, hazineye katkıda bulunurdu⁶⁹.

Edirne’nin basit bir yerle im alanından kente, sonrasında kaleye ve en sonunda da dünyanın hatırı sayılır ve en önemli ehirlerinden birisi haline gelmesinde hiçbir millet Osmanlı kadar emek sarf etmemi tir. Bu emeklerin en güzel örnekleri de Edirne’yi dünya kenti yapan görkemli yapıları olmu tur. Nitekim etrafının 3 verimli nehirle çevrili olması ve bu nehirlerin üzerinde gemilerle ticaret yapılması bu görkemli yapılardan en önemlileri olan köprüleri ve o köprülerin limanlarını ortaya çıkarmı tır.

HAR TA 9: ED RNE’YE A T OSMANLININ SON DÖNEMLER NDE (1912-13) AZINLIK MAHALLELER N GÖSTEREN VE TAR H N ÖZETLEYEN HAR TASI⁷⁰

⁶⁸ Tefvik TEMELKURAN – Necati AKTAŞ, *a.g.e.*, s. 326.

⁶⁹ M. Tayyib GÖKBİLGİN, *İ.A.*, *a.g.m.*, s. 126.

⁷⁰ Edirne Haritası, *a.g.e.*, Harita müzenin duvarında asılı bulunup herhangi bir arşiv numarası verilmemiştir.

5. Modern Edirne

18. yy. 'da Osmanlının balkanlarda savaşlara girmesi ve yıkılışı süreci ile birlikte daha sonra 1. Dünya savaşının patlak vermesi ve bu savaş sonucunda Edirne'nin yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin sınır kenti olması (ki bu sınır Meriç nehri ile çizilmiştir) şehrin önemini oldukça arka planlara atmıştır⁷¹. Bunun nedeni Edirne'nin tamamen balkanlardan koparılmasıdır. Bu kopuş ve sınır oluşunu onu garnizon kenti haline getirir⁷². Tüm bunların yanı sıra eski zamanda nehir üzerinden gemi ve sandallarla yapılan nakliyat ve ticaret de bu doğrultuda arka planda kalmıştır. Bu arka kalmışlık sadece sınır kenti olmakla ilgili değil aynı zamanda ulaşım yöntemleri yani demir ve karayolları ile birlikte bu yolları kullanan araçların gelişmesi sonucu olmuştur⁷³.

Cumhuriyet döneminde Edirne, kurulduğu günden bu yana ve özellikle de şehrin çok büyüdüğü dönem olan Osmanlı döneminde oldukça ciddi yağmurlar sonucu nehir taşını ve sellerle mücadele etmiştir. Bu taşkınlar şehirde sayısız afete, maddi hasara ve ölümlere sebep olmakla kalmayıp şehir adeta her bir afet sonrası yeniden inşa edilmiştir.

RESİM 1: EDİRNE MERKEZİNDE TAŞKINLADAN ve SELLERDEN ÖNLEME AMACIYLA YAPILAN SEDDENİN İNŞASI (1955)⁷⁴

⁷¹ M. Tayyib GÖKBİLGİN, İ.A., *a.g.m.*, s. 107.

⁷² Mustafa ARMAĞAN, "Osmanlı'nın Anahtarlarını Taşıyan Şehir: Edirne", *Serhattaki Payitaht*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s.160.

⁷³ M. Tayyib GÖKBİLGİN, İ.A., *a.g.m.*, s. 107-126.

⁷⁴ *Meriç Nehri Islahı İnşaatı*, Devlet Su İşleri Umum Müdürlüğü Neşriyatı 17, Ankara, 1955, s. 4-5.

20. yy. 'da teknoloji ve sanayi alanlarının geli mesiyle tüm bu ta kınlara ve sellere bir çözüm dü ünülmü , 1955 yılında nehir ta kınlarını engelleyecek setlerin yapımına ba lanmı 1959 yılında da tamamlanmı tır. DS (Devlet Su leri) bünyesinde ba lanan proje ile nehir yatakları açılıp iki tarafındaki sahil alanlarına setler yapılmı ve bu setlerin yanları çimlendirilmi , üzerine de 4m geni li inde yol açılarak sınır boyunca 150km.'lik bir yol elde edilmi tir⁷⁵.

RES M 2: ED RNE MERKEZ N TA KINLADAN ve SELLERDEN ÖNLEME AMACIYLA YAPILAN SEDDEN N N ASI (1955)⁷⁶

Bu tarihten sonra Edirne'nin merkezi ta kınlardan zarar görmese de set içinde kalan tarihi köprüler, Karaa aç ve çevresindeki köyler ta kınlarda halen zarar görmektedir. Nitekim setin yapımından sonra 1984 ve 2015 yılında nehir en yüksek seviyelerine seddin üst kısımlarına kadar ula arak tarihi köprülere ve bu bölgelere oldukça zarar vermi tir⁷⁷.

⁷⁵ *Meriç Nehri Islahı İnşaatı, a.g.e., s.2-11.*

⁷⁶ Gös. Yer.

⁷⁷ http://www.benguturk.com/edirne-de-3-nehir-birlesti_d9576.html;
<http://www.milliyet.com.tr/kanal-tek-basina-cozum-uretmez-gundem-2009445>;

II. KÖPRÜ, TA KÖPRÜLER, ÖZELLİKLER ve ÇEŞİTLER

İkel çağlarda insanlar önceleri karlılarına çıkan nehirleri ve geçitleri a mak için yıkılmı veya kesilmi a açlardan, sa lam sarma ık dallarından medet umarak köprüler yaptıysa da hiçbiri sa lamlı ını, ta kullanarak yaptıkları kadar koruyamadı. Nitekim ta ı ta üstüne koyup kemerler ve bu kemerlerden de ilk köprüleri yapan medeniyetler benimde do um yerim olan Mezopotamya'dan çıkmı tır. Döneminin en büyük medeniyeti olan Babil'in güvenli surları içinde olan bu kemer, ta tan de il tu ladan yapılma bir köprüdür ve tu lalarında *“Ben Babil Kralı Nebukodnozor’um”* yazar. Nitekim Dünyanın neresinde olursa olsun köprü kurmak do al engelleri a mayı istemekle birlikte ayırık yolları kavu turmak, bulundu u bölgedeki ihtiyaçları kar ılamak, süslemek ve gerekti i durumlarda da dü mana ula mak amacı ile medeniyetlerin temel ihtiyaçlarını gidermekteydi⁷⁸.

Ta köprülerin tarihi bu kadar eskiye dayansa da ta kesiminde ve bu kesilen ta ların detaylı ekilde i leyerek kemer haline getirmekte Yunanlılar, Etrüskler ve Romalılar oldukça ustala tılar. Özellikle Romalıların yaptı ı bazı ta köprüler halen orijinalli ini bozmadan günümüze kadar tarihe meydan okurcasına ayakta kalmı tır⁷⁹. Anadolu ve Balkanların bereketli topraklarında ya an Selçuklular ve sonrasında da Osmanlılar bu kadim medeniyetlerden aldıkları mirası daha da geli tirerek kendi kurdukları imparatorluklarının dört bir yanına, günümüzde de ayakta kalan ta köprüler yaparak imzalarını atmı lardır. Bu bereketli topraklardan bir tanesi de üphesiz Edirne'dir. Bu bereketin sırrı kentin kuruldu u bölgededir. Osmanlı döneminde bu bölgelere **Rumeli** denildi ini biliyoruz⁸⁰. te bu bölgedeki üç büyük nehrin birle tii Edirne'de in a edilen ta köprüler bölgeden ismini alan Rumeli Türkülerine de konu olmu tur;

*“Dayler dayler viran dayler
Yüzüm güler kalbim a lar
Yüre imden kanlar damlar*

⁷⁸ İsmail İŞMEN, *İnsanlar ve Köprüler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1972, s. 8-11.

⁷⁹ Mortimer Wheeler, *Roma Sanatı ve Mimarlığı*, Homer Kitabevi, İstanbul 2004, s. 142-147.

⁸⁰ *Osmanlı Yer Adları: I – Rumeli Eyaleti (1514 – 1550)*, Başbakanlık Devlet Arşivleri, Ankara 2013, s.43.

Edirne köprüsü ta tan
Sen çıkardın beni ba tan
Bir olaydı bir olaydı
Ne olur benim olaydı⁸¹

Dayler Dayler olarak bilinen bu türkünün haricinde pek yaygın olarak bilinmeyen “*Edirne Köprüsü Ta tan*” adındaki bir di er türkü de Edirne Ta Köprülerinin halk edebiyatına nasıl girdi ine ayrı bir örnektir.

Edirne köprüsü ta tan
Sen çıkardın beni ba tan
Ayırdılar küçük ya tan
Vuruldun mu duyuldun mu?
Bir güzele vuruldun mu?
Edirne'nin minaresi
Ezan okur zamparası
Anasının bir tanesi
Vuruldun mu duyuldun mu?
Bir güzele vuruldun mu?⁸²

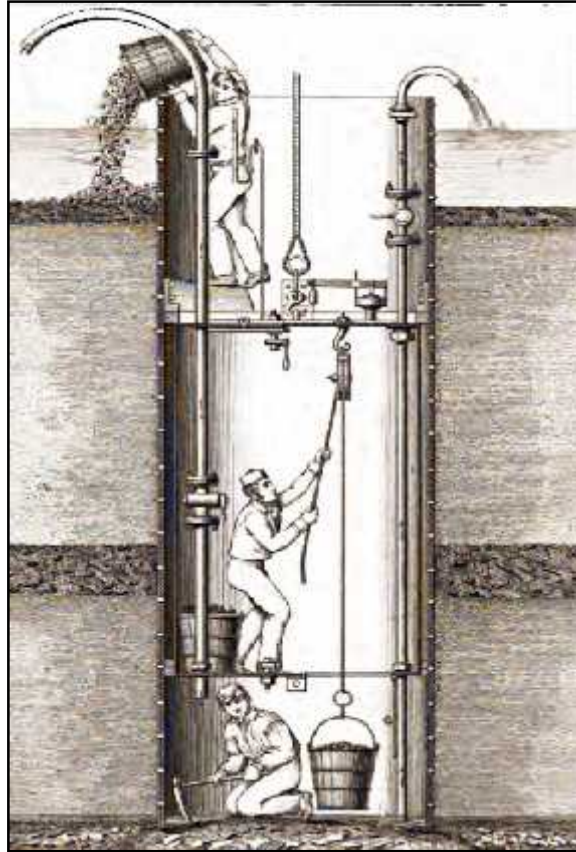
Birçok Rumeli türküsüne de konu olan ta köprülerin yapımında belli ba lı teknikler kullanılmı tır. Bunlar; köprünün yapıldı ı akarsuyun büyüklü ü, geçirdi i ta kınların oranı ve üzerinden geçen gemi veya sandalların boyutlarına göre ortasındaki kemerin büyük tutulmasından mütevellit her iki kıyıya do ru alçalmasıdır. Nitekim akarsuyun en hızlı aktı ı noktadaki kemeri yüksek yapmak, bo altım gözlerini buna göre ayarlamak ile birlikte kemerler arasındaki açıklı ın büyümesiyle yüksekli in artması arasında belli bir oran vardır. Tüm bunlar köprüye bazen düz bazen de ciddi anlamda yoku lu bir görünüm kazandırır. Öyle ki bu yoku un çok dik olmaması için köprü iki kıyidan da uzatılarak e imin azaltılması mümkün olsa da maliyet açısından

⁸¹ <http://www.sarkisozu.com/sarki-sozu-18290/dayler-dayler-sozleri.html>

⁸² Ignác KÚNOS, *Türk Halk Türküleri (Oszmán – Török Népköltési Gyűjtemény: Oszmán – Török Népmesék es Népdalok)*, Hazırlayan: Ali Osman Öztürk, İş Bankası Kültür Yayınları, Ocak 1998, s.43.

pek tercih edilen bir yöntem de ildir. Köprülerin ayaklarının yapılması da ayrı bir yöntem gerektirir. Genellikle yaz ayları tercih edilse de bazen nehir yata ının yönünün de i tirilmesi de gerekmektedir. Fakat Mimar Sinan bunlardan farklı bir yöntemi hayata geçirmi nehrin içine adacıklar yapıp o adaların (*kesonlar*) etrafını yalıtıp su geçirmezli ini sa ladıktan sonra içlerini bo altarak ayak temellerini sa lıklı ekilde in a etmeyi ba armı tır⁸³.

RES M 3: TEMS L OLARAK B R KESON ve Ç N N BO ALTILMA EMASI⁸⁴

⁸³ Cevdet ÇULPAN, Türk Taş Köprüleri "Ortaçağdan Osmanlı Devri Sonuna Kadar", Türk Tarih Kurumu, Ankara 2002, s. 6-144.

⁸⁴ Keson, *Keson Sistemi ve İçinin Boşaltılmasının Temsili Çizimi*, [https://en.wikipedia.org/wiki/Caisson_\(engineering\)#/media/File:Proc%C3%A9d%C3%A9_Triger.png](https://en.wikipedia.org/wiki/Caisson_(engineering)#/media/File:Proc%C3%A9d%C3%A9_Triger.png), (27.07.2014).

Köprü türlerine baktığımızda;

- Yatay (ufkî) eğimli,
- ki kıyıdan büyük kemere doğru çıkışı ve inişli (hörgüçlü),
- Tek gözlü, ayağı olmayan, bir taraftan diğerine direkt bağlanmış,
- Her iki taraftan da hafif meyillerle bağlayıp daha sonra düz devam edenler
- Çok gözlü,
- Eğik, nehir akıntısının baskısını dağıtmak amacıyla yapılan,
- Kesik, köprünün sanki ayrı yapımı gibi birkaç parça halinde olup aralarda küçük adacıklarla birbirine birleştirilmesi ile yapılan,
- Ayaklarında veya üzerinde dükkân, odacık veya ev bulunanlar,
- Sivri veya Yuvarlak Kemerli,
- Üzeri merdiven eğlinde geniş basamaklı (tekerlekli araç geçişine elverişli olmaması nedeni ile yaya köprüsüdürler),
- Üçgen, çokgen, yuvarlak veya merdiven basamağı gibi ayaklı (*selyaran*) (ki bazıları kemerlerinin üst kısmına kadar uzanır) olmak kaydıyla taş köprü çeşitleriyle karşılaşıyoruz⁸⁵.

1. Kitabeler ve Tarih Köşerleri

Kitabeler bu yapıların tapu belgesidir veya plakasıdır diyebiliriz. Bunlar yapının tarihini, yaptıranını, restore edenini, mimarını bize ulaştırmakla kalmayıp bazılarında da kitabeyi yazan üstadın da kim olduğunu yazmaktadır. Çoğunu kaybolmuş veya yıkılmış yapıların ele geçen kitabeleri, o eserlerin varlıklarını günümüze taşıyarak bizlere ulaştırır⁸⁶. Kitabeler, ilk etapta köprü ayaklarında ve gövdesindeki gözler arasında levhalar olarak, sonraları köprü gövdesinden veya zemininden yükselen mihrabı andıran sütunlar arasında ve son dönemlerde de özellikle Edirne’de sıklıkla görülen bu maksatla inşa edilmiş etrafı açık üzerinde çatısı olan Tarih Köşerlerinin içine konulmuştur⁸⁷.

⁸⁵ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 6-7.

⁸⁶ Oral ONUR, *Edirne - Türk Tarihi Vesikalarından Kitabeler*, Yenilik Basımevi, İstanbul 1972, s. 7.

⁸⁷ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 8.

RES M 4: SULTAN MECİD – MERİÇ KÖPRÜSÜ TARİHİ KÖŞKÜ (1930)⁸⁸

RES M 5: SULTAN MECİD – MERİÇ KÖPRÜSÜ TARİHİ KÖŞKÜ ÜZERİNDE BULUNAN KİTABE (2009)⁸⁹

⁸⁸ Engin ÖZENDES, *The Second Ottoman Capital Edirne*, YEM Yayınları, İstanbul 1999, s. 84.

⁸⁹ Yerinde Çekim, *Sultan Mecid – Yeni – Meriç Köprüsü Tarihi Köşkü Üzerinde Bulunan Kitabe*, 2009.

2. Balkonlar

Köprü üzerinde seferde gidi dönüşlerinde ordunun sayımı ve denetlenmesi, kitabelerin muhafazası ve bunların yanında köprünün üzerinden manzarayı izlemek ve oturup dinlenmek için yapılan üstü kapalı veya açık bölümlerdir⁹⁰.

RESİM 6: SULTAN MECDİ – MERÇİ KÖPRÜSÜ ÜZERİNDEKİ BALKON (1890)⁹¹

RESİM 7: EHABEDDİN PAŞA – SARAÇHANE KÖPRÜSÜ BALKON (2012)⁹²

⁹⁰ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 8.

⁹¹ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s. 85.

⁹² Yerinde Çekim, *Şehâbeddîn Paşa – Saraçhane Köprüsünün Sanatlı Balkon ve Manzarası*, 2012.

3. Rıhtım, skele ve Limanlar

Özellikle büyük nehirlerin üzerindeki köprülerde kar ımıza çıkan bu iskele ve liman bölümleri köprünün kıyılara ula an ayaklarının her iki tarafına yapılan alanlardır. Önceleri do rudan kıyıya ba lanan kayık, sandal ve gemiler daha sonraları bu alanların basamaklandırılıp ta la kaplanmasıyla köprüler ile bir bütün haline geldi. Eski ça larda ula tırmada aktif olarak kullanılan su yolu, açık sulardan gelen gemilerin ve sandalların nehirler vasıtasıyla iç bölgelere ula ımını sa lıyordu. Yolcu ta ımacılı ı ve ticaret yapıldı ı bu suyollarının durakları da bu köprü biti i indeki liman ve iskelelerdi⁹³.

RES M 8: YALNIZGÖZ - TEKGÖZ KÖPRÜSÜ L MANI (1990)⁹⁴

4. Odacık ve Kapılar

Bazı köprülerin ayaklarının veya gövdelerinin içerisine; yolcuların, köprü ba larında görev yapan muhafızların ve görevlilerin girebilece i odacık denilen küçük bo luklar ve odacıkların güvenli ini sa lamak için de kapılar vardır⁹⁵.

⁹³ Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *Ölümünün 80. Yılı Anısına Tosyavizade Dr. Rifat Osman'ın Kaleminden Edirne*, Edirne Belediyesi Yayınları, Edirne 2013, s.77; Semavi EYİCE, *a.g.m.*, s. 62; Tefvik TEMELKURAN – Necati AKTAŞ, *a.g.e.*, s. 326.

⁹⁴ Yerinde Çekim, *Yalnızgöz Köprüsü*, Tayyip YILMAZ Fotoğraf Arşivi, 1990.

⁹⁵ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 8.

RES M 9: MALABAD KÖPRÜSÜ (BATMAN – SILVAN) ÜZERİNDE KÖPRÜYE A T ODACIK ve G R (2010)⁹⁶

5. Korkuluklar

Köprü üzerinden geçenlerin emniyetini sağlamak ve onların köprüden düşmesini engellemek amaçlı tamamen dikey ve dik şekilde birbirine bağlanarak köprü boyunca hizalanmış kesme taşlardır⁹⁷. Bazı köprülerde bunlar metalden de yapılmıştır.

RES M 10: SULTAN MECDİ – MERÇİ KÖPRÜSÜ KORKULUKLARI (1930)⁹⁸

⁹⁶ Malabadi Köprüsü, Malabadi Köprüsü (Batman – Silvan) ve Üzerindeki Odacık Girişi (2010), <https://alpankula.files.wordpress.com/2010/08/37920008.jpg>, (27.07.2014).

⁹⁷ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 8.

⁹⁸ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s. 84.

III. EDİRNE TA KÖPRÜLERİ

Edirne’de günümüzde halen ayakta olup kullanılan ve mevcudiyetini çeşitli onarımlar ve düzenlemeler görerek, yapıldığı günden bu güne varlığını devam ettiren Edirne Ta Köprüleri, yapım tarihleri esas alınarak kronolojik bir düzen halinde aşağıda verilmektedir. Nitekim görüldüğü üzere **(Harita 10)** Edirne’de günümüze kadar ulaşılan 13 adet ta köprü mevcuttur. Bunlar kronolojik olarak:

- (1) Gazi Mihal – Ta – Hamidiye Köprüsü
- (2) Yıldırım Köprüsü
- (3) Şehâbeddin Paşaya – Saraçhane Köprüsü ve İncesu Köprüsü **(A)**
- (4) Fatih – Has Bahçe – Cephanelik – Bönçe – Süvari Köprüsü
- (5) Sultan II. Bayezîd – Yeni İncesu Köprüsü ve Balıkcı Köprüsü **(B)**
- (6) Kanunî – Saray Köprüsü
- (7) Yalnızgöz – Tekgöz Köprüsü
- (8) Seferî Köprüsü (Mustafa Paşaya Seddi)
- (9) Ekmekçizâde (Ekmekçioğlu) Ahmed Paşaya – Eski – Tunca Köprüsü
- (10) Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Meriç Köprüsü
- (C) Kazan Köprüsü
- (K) Kanatlı Köprü
- (T) Ta Köprü

HAR TA 10: ED RNE TA KÖPRÜLER N N BULUNDU U KONUMLARIN UYDU FOTO RAFI ÜZER NDEN ARETLENMES

1. GAZI MİHAL – TA – HAMİDİYE KÖPRÜSÜ

a. Konumu

Edirne merkezini Kapıkule'ye bağlayan D-100 karayolunun güzergâhında, nehrin batısında Tunca Nehri üzerinde bulunur. Tunca Nehrinin esas yatağında, güneye doğru hafif bir eğim yaparak doğu – batı düzleminindedir.

HARİTA 11: GAZI MİHAL – HAMİDİYE KÖPRÜSÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ

b. Tarihi ve Tanımı

Edirne, Osmanlılar tarafından fethedildi inde ehre ait iki ta köprüden en büyü ü ve eskisidir⁹⁹. Bazı kaynaklarda köprü **Gazi Mihal, Sefer âh ve Yıldırım Köprülerinin** birle imi olarak tek isimle **Gazi Mihal Köprüsü** olarak anılır. Fakat her birisi ayrı köprüler oldu undan ayrı ayrı incelenmesi çok daha do rudur. **Ta Köprü** olarak da bilinen **Gazi Mihal Köprüsü**, Edirne'nin fethinden hemen sonra harap durumda oldu undan, köprüyü **1402** yılında temeline kadar söküp yeniden yaptıran Osmanlı Komutanlarından **Gazi Mihal Bey'in** adı ile anılır. kinci onarım her üç köprüyü kapsayacak ekilde **1640** tarihinde **Sultan brahim Han** (Deli brahim olarak da bilinir) döneminde **Sadrizam Kemanke Kara Mustafa Pa a** tarafından yapılmı , bu onarımda köprüye kitabesi için tarih kö kü ve korkuluklar eklenmi tir. **1751** yılındaki depremde ciddi hasar almı ve **1757** yılında **Sultan III. Murad Han** döneminde yeniden onarılmı tır. Son ve kapsamlı onarımını da **1900 - 1903** yılları arasında **Sultan II. Abdülhamid Han** döneminde emriyle **Vali Vekili ve 2. Ordu Hümayun Mü iri Arif Pa a** tarafından **talya'dan** getirilen ustalar ile yapılmı ve bu dönemde de köprüye padi aha ithafen **Hamidiye** ismi verilse de günümüzde halen **Gazi Mihal Köprüsü** adıyla bilinmektedir¹⁰⁰.

Gazi Mihal Köprüsü **ufkî (yatay)** tipte olup kemerleri **basık daire** eklindedir. **16 gözlü**, boyu **184 m.** uzunlu unda, geni li i de **5.90 m.** 'dir. Birkaç defa tahrip olması ve yıkılması nedeniyle ciddi ve kapsamlı olarak onarıldı ndan dolayı günümüze ilk hali ile ula amamı tır. Lakin köprü ayaklarından ve korkuluklarından da anla ılaca ı gibi Osmanlı mimarisinden ziyade *Roma – Bizans* izleri ta ır. Köprüye ait tarih kö künün mimarisi *Selçuklu* izleri ta imasına kar ın günümüze yalnızca eski durumu ile ilgili çizimi ula mı tır (Bunun nedeni köprünün temeline kadar sökölüp yapıldı ı dönem Osmanlı döneminin kurulu yılları olması ki o dönem halefi oldukları Selçuklulardan etkilenmi olmaları). Köprünün Osmanlı dönemindeki son onarımında *Kuleli – Burgaz* ve *Üsküdar* ocaklarından özel ta lar getirilip özenle kesilerek

⁹⁹ Molla Beşir Çelebi, *Tarih-i Molla Beşir*, s. 5-6; Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1310, 19. Defa, Edirne Vilayet Matbaası, s. 283.

¹⁰⁰ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 91 s. 1469-1471; SVE-H. 1287, s. 206-207; SVE-H. 1288, s. 176-177; SVE-H. 1290 s.306; SVE-H. 1310, s. 283; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Edirne Rehnüması H. 763 – 1337 Seneleri (1. Tab' 500 Nüshadır) Guide d'Andrinople (1361 - 1919)*, Edirne Vilayet Matbaası, Edirne 1920, s.65-66.

kullanılmı tır. Köprü ayakları üzerinde ve gövdesindeki **ay-yıldızlı** armalar son dönem Osmanlı mimarisi izleri ta ıtmaktadır. Köprü ayaklarının akıntı yönü olan kuzey tarafında **üstü basık külah biçimli yarım daire** ekinde selyaranlar olmasına kar ın di er tarafı **düz** bırakılmı tır. Köprünün her iki kıyısında da köprüye ait kesme ta lardan **basamaklı rıhtımlar** bulunmasına kar ın **1955** yılında yapılan *Meriç – Tunca Nehirleri ıslah çalı ması* nedeniyle günümüzde set altında kalmı tır¹⁰¹.

Gazi Mihal Köprüsünün 2 kitabesi bulunmaktadır. Köprünün son onarımına ait bu kitabeler kuzeye bakan tarafında gövdesi üzerindedir:

I. Kitabe:

“Hamidiye Köprüsü”

II. Kitabe:

“ bu Mihal Köprüsü Maili nhidam ken Ziyinet Ezvâ-î Makam Hilafet- slamiye ve Erîke Pîrâyı Saltanat-ı Seniyye-î

Osmaniyye-î Essultan bn-î Sultan Elgazi Abdulhamid Han Sani Hazretlerinin

Saye-î Ma'muriyet-î Vaye-î Mülûkânelerinde 1321 Hicrî Senesinde Edirne Vali Vekili kinci Orduyu

Humayûn-u Arif Pa a Hazretlerinin kdamat Mütevellilerinin Tacdiden mar Ve n a Edilmi tir / H. 1321 – M. 1903¹⁰²”

¹⁰¹ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 92, s. 1485-1488; Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s.88-90; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s.79-81; Osman Nuri PEREMECİ, *a.g.e.*, s. 82-83; Esat SEREZLİ, “Edirne Köprüleri 3”, *Edirne’de Altı Ok*, Sayı 17, Edirne 1934, s.4; Esat SEREZLİ, “Edirne Köprüleri 1”, *Edirne’de Altı Ok*, Sayı 15, Edirne 1934, s. 12; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 329-331; Rıdvan CANIM, “Edirne’nin Köprüsü Taştan”, *Edirne: Serhattaki Payitaht*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s. 382-385; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *Dağdevirenzâde Mustafa Şevket Bey’in Edirne Tarihi ve Balkan Savaşı Anıları*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları No: 41, Edirne 2005, s. 96-97; Oktay ASLANAPA, *a.g.e.*, s. 101; Tefik TEMELKURAN – Necati AKTAŞ, *a.g.e.*, s. 358; İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s. 398-399; M. Tayyib GÖKBİLGİN, İ.A., *a.g.m.*, s. 124-126; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *a.g.e.*, *Guide d’Andrinople*, 65-66; SVE-H. 1287, s. 206-207; SVE-H. 1288, s. 176-177; SVE-H. 1290 s.306; SVE-H. 1293, s. 165-166.

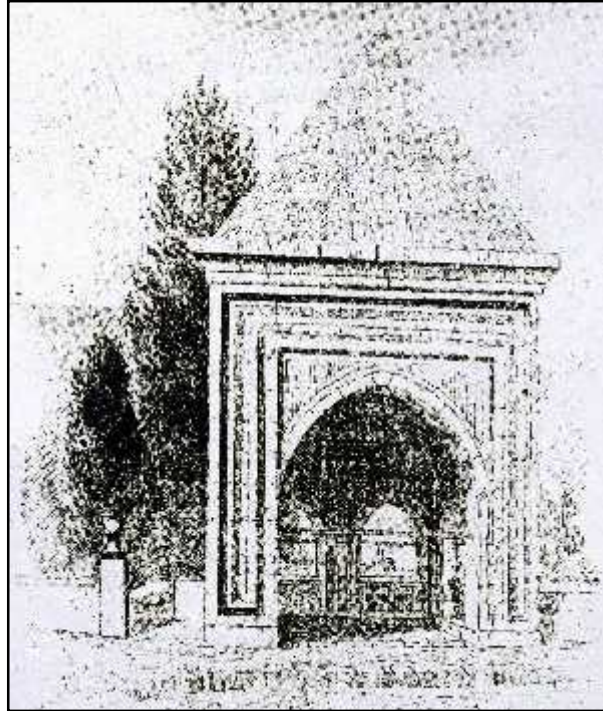
¹⁰² Oral ONUR, *a.g.e.*, s. 162.

c. Görselleri

RES M 11: GAZ M HAL – HAM D YE KÖPRÜSÜ K TABELER ¹⁰³

RES M 12: GAZ M HAL – HAM D YE KÖPRÜSÜ TAR H KÖ KÜ ¹⁰⁴

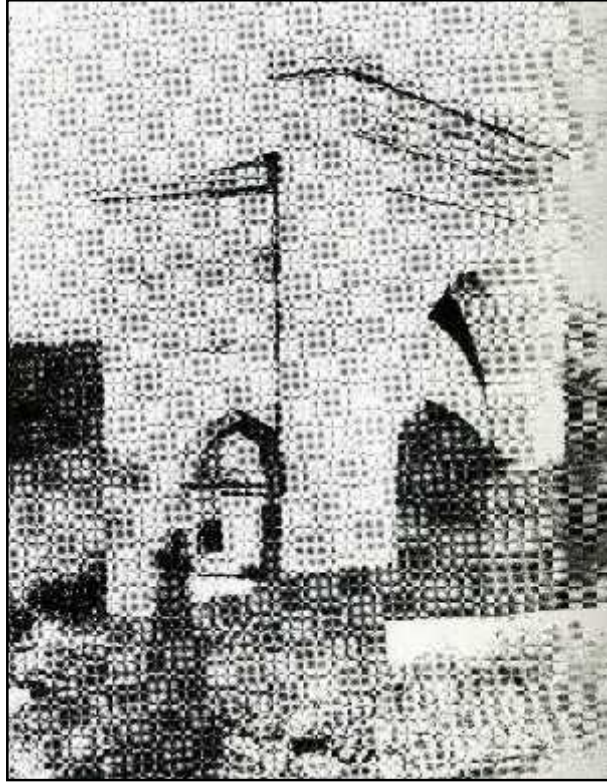
¹⁰³ Yerinde Çekim, *Gazi Mihal – Hamidiye Köprüsünün Kitabeleri*, 2009.

¹⁰⁴ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 92, s. 1485.

RES M 13: GAZ M HAL – HAM D YE KÖPRÜSÜ TAR H KÖ KÜ¹⁰⁵

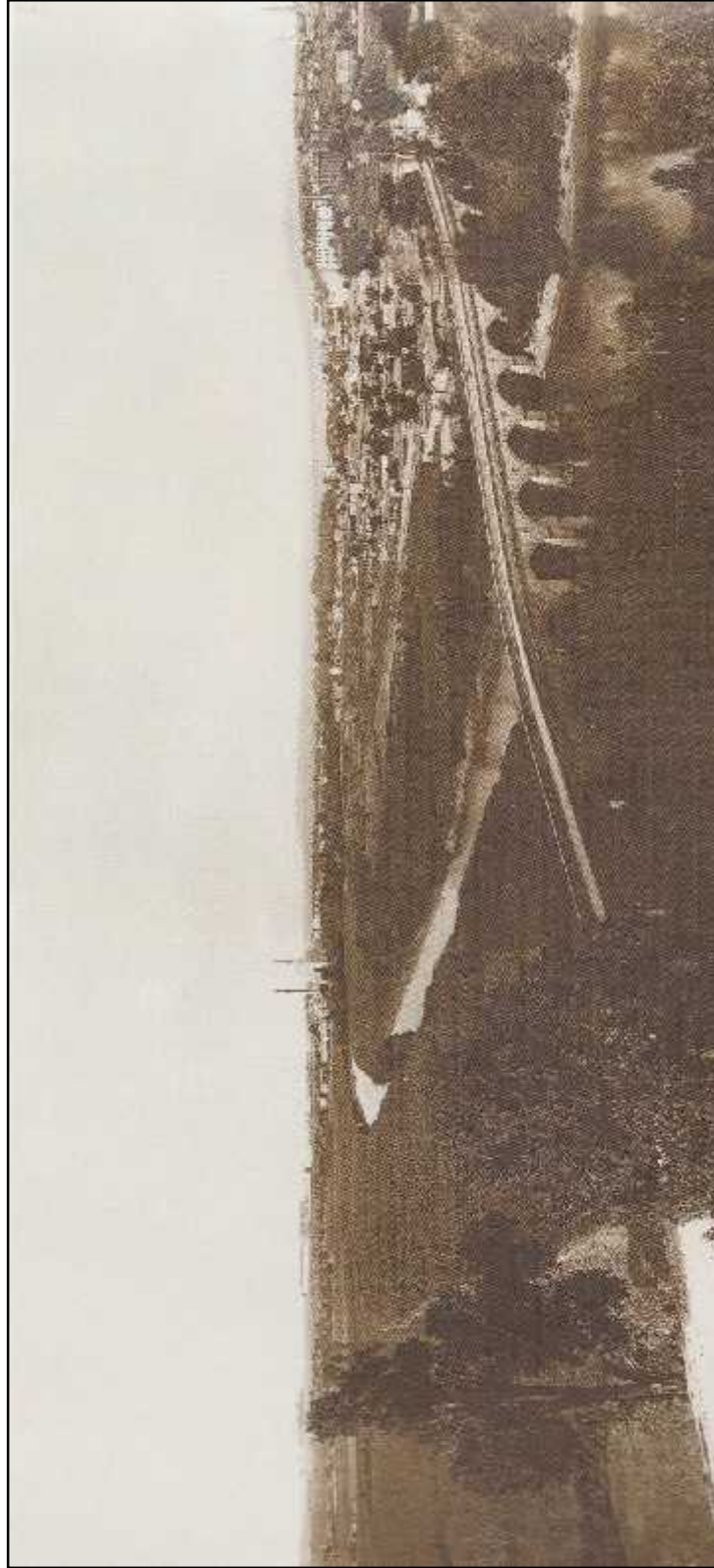
RES M 14: GAZ M HAL – HAM D YE KÖPRÜSÜ TAR H KÖ KÜ¹⁰⁶

¹⁰⁵ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 92, s. 1487.

¹⁰⁶ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s.318.

RES M 15: GAZ M HAL – HAM D YE KÖPRÜSÜ PANORAMİK GÖRÜNÜM¹⁰⁷

¹⁰⁷ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s.149.

RES M 16: GAZ M HAL – HAM D YE KÖPRÜSÜ (1920)¹⁰⁸

RES M 17: GAZ M HAL – HAM D YE KÖPRÜSÜNÜN GÜNÜMÜZDEK DURUMU (2012)¹⁰⁹

¹⁰⁸ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s. 107.

¹⁰⁹ Yerde Çekim, *Gazi Mihal – Hamidiye Köprüsü Günümüzden Bir Görünüm*, 2012.

2. YILDIRIM KÖPRÜSÜ

a. Konumu

Edirne merkezini Kapıkule'ye bağlayan D-100 karayolu güzergâhında Gazi Mihal Köprüsünün hemen kuzeybatısında günümüzde Yıldırım olarak bilinen semte giri te bulunur. Bu güzergâhı Gazi Mihal Camisi ile Yıldırım Camisi arasında diyerek de tarif edebiliriz. Köprü günümüzde Tunca Nehri yata ından ayrı kalmı , belli dönemlerde su görmektedir. *Kuzeydo u – güneybatı* düzleindedir.

HAR TA 12: YILDIRIM KÖPRÜSÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ

b. Tarihi ve Tanımı

Yıldırım Köprüsünün bulunduğu bölgeye geçmiş dönemlerde Tunca nehri ulaştığı zaman ikiye ayrılır, sularının yükselmesi ile Gazi Mihal köprüsü ile arasının tamamı suyla kaplanırdı. Lakin günümüzde belli dönemlerde su görmektedir. Bu belli dönemler de Tunca Nehrinin yükseldiği ve taşması, genelde yaz murların çok olduğu ve bahar dönemleridir. Bu eski köprünün tarihi hakkında eski kaynaklarda Gazi Mihal Köprüsü ile beraber **Mihael Paleologos** tarafından **1261 – 1282 Bizans** döneminde kullanıldığı yazılsa da günümüzde yapımı hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Eski köprünün hemen yakınında bulunan *Yıldırım Bayezîd Camisinden* almaktadır. Binaenaleyh **Yıldırım Köprüsü** Edirne fethedildiği zaman Gazi Mihal Köprüsü ile birlikte **1420** 'de ilk onarımını görmüştür ama seller ve nehir taşkınlarından dolayı harap olmaktan kurtulamamıştır. İkinci onarımını **1544** 'de *Kanunî Sultan Süleyman Han* döneminde, üçüncü onarımını kendisi ile birlikte bir bütün olarak görülen Seferîh ve Gazi Mihal Köprüsü de dâhil olmak üzere **1640** tarihinde, son onarımını da *Sultan III. Mustafa Han* döneminde **1757** 'de görmüştür.

Yıldırım Köprüsü **hörgüçlü tipte** olup, kemerleri **sivri** formdadır. **9 gözlü**, boyu **125 m.** genişliği de bir kıyıda **4.50 m.** diğer kıyıda **5.50 m.** olmak kaydı ile arada 1 metrelik daralma payı vardır. Nitekim köprü çok sayıda sel ve taşkın görüp onarılmasına karşın genel yapısı bozulmadan günümüze ulaşmıştır. Binaenaleyh *Bizans Dönemindeki* karıklıkların izini taşıyan köprünün yapımında kaba yontu taşlardan ve moloz taşlardan faydalanılması o karmaşık, sanattan uzak kalan dönemin izlerini hala günümüze taşımaktadır. Köprünün selyaranları her iki tarafta da düz **üçgen üzeri piramit** olmak kaydıyla **simetrik** şekilde yapılmıştır¹¹⁰.

¹¹⁰ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 91, s. 1471; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 92, s. 1486-1488; SVE-H. 1287, s. 206-207; SVE-H. 1288, s. 176-177; SVE-H. 1290 s.306; SVE-H. 1293, s. 165-166; SVE-H. 1301, s. 269; SVE-H. 1309, s. 23-24; SVE-H. 1310, s. 284; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *a.g.e.*, *Guide d'Andrinople*, s. 65-66; Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 88-90; Oral ONUR, *a.g.e.*, s.160-162; Esat SEREZLİ, *a.g.e.*, "Edirne Köprüleri 1", s. 12; Esat SEREZLİ, *a.g.e.*, "Edirne Köprüleri 3" s. 3-5; Osman Nuri PEREMECİ, *a.g.e.*, s. 82-83; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *a.g.e.*, s. 96-97; Oktay ASLANAPA, *a.g.e.*, s.101; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 329-331; Rıdvan CANIM, *a.g.e.*, s. 382-385; Tevfik TEMELKURAN – Necati AKTAŞ, *a.g.e.*, s. 358; M. Tayyib GÖKBİLGİN, İ.A., *a.g.m.*, s. 124-126; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 199-200; Oral ONUR, *a.g.e.*, s. 160-161; Molla Beşir Çelebi, *a.g.e.*, s. 5-6.

Yıldırım Köprüsünün iki kitabesi vardır:

I. Kitabe: Bu kitabe dönemin arili **Sun'î** tarafından kaleme alınmıştır.

“Yıllarile Olup Bu Cisc-î medîd

Reh-güzâr-ı Fenada Câ-yi ubûr

Emr-î ahı Cihân-penâh ile

Yaptılar Ana Sarfedip Makdûr

Ehl-î Dilden Birisi Anı Görüp

Dedi Tarihini Olup Mesrûr

Genc-î vâfir Verip Yine O ehl

Cisr-î Viranı Eyledi Mâmur / H. 951 – M. 1544¹¹¹ ”

II. Kitabe: Bu kitabe dönemin airlerinden **Örfî** tarafından kaleme alınmıştır.

“ ehl ah-ı Muazzam-ı Câ Zill-î Hazreti Mevlâ

Mülûk çre Bulunmaz evket Ve Kudrette Bânîsi

Harap ken Bu Cisri Eyledi Âbâd Esasından

Ebü-l-Hayrad ah-ı Âlem Vakit Oldu Bânîsi

Bilâdın Herbirine ahra Berrî hsandır

Mürûra Bir Tarikin Bulamazlardı Ahalisi

Yolu le Lütfe Mail Padi ah Din-perverdir

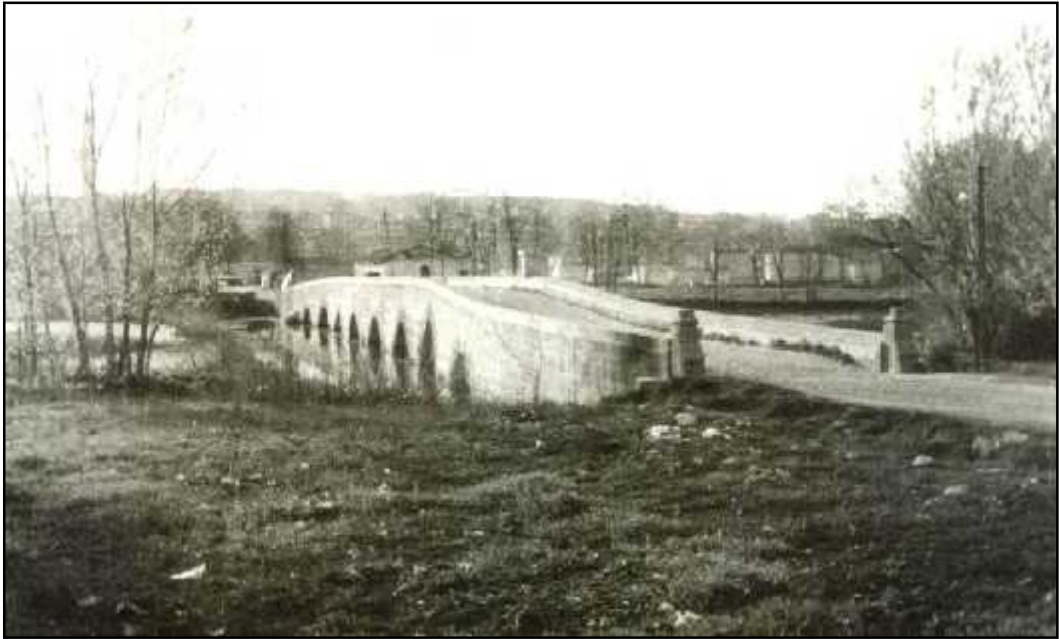
Ki Mahfuz Oldu Dünya Gördü Bu Lütfu Havalisi

Heman Bir Bende Geldi Örfî Gibi Dedi Tarihini

Bu Cisri Yaptı Sultan Mustafanın Emr-î Âlîsi / H. 1171 M. 1757¹¹² ”

¹¹¹ Oral ONUR, *a.g.e.*, s. 160.

¹¹² Oral ONUR, *a.g.e.*, s. 161.

c. Görselleri**RES M 18: YILDIRIM KÖPRÜSÜNÜN RESTORASYONDAN ÖNCEK GÖRÜNÜMÜ
(1978)¹¹³****RES M 19: YILDIRIM KÖPRÜSÜNDEKİ GÖRÜNÜM (1989)¹¹⁴**

¹¹³ Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 199.

¹¹⁴ Yerde Çekim, *Yıldırım Köprüsü*, Tayyip YILMAZ Fotoğraf Arşivi, 1989.

RES M 20: YILDIRIM KÖPRÜSÜNDEN GÖRÜNÜM (2006)¹¹⁵

RES M 21: YILDIRIM KÖPRÜSÜNDEN GÖRÜNÜM ()¹¹⁶

¹¹⁵ Yerinde Çekim, *Yıldırım Köprüsü*, Tayyip YILMAZ Fotoğraf Arşivi, 2006.

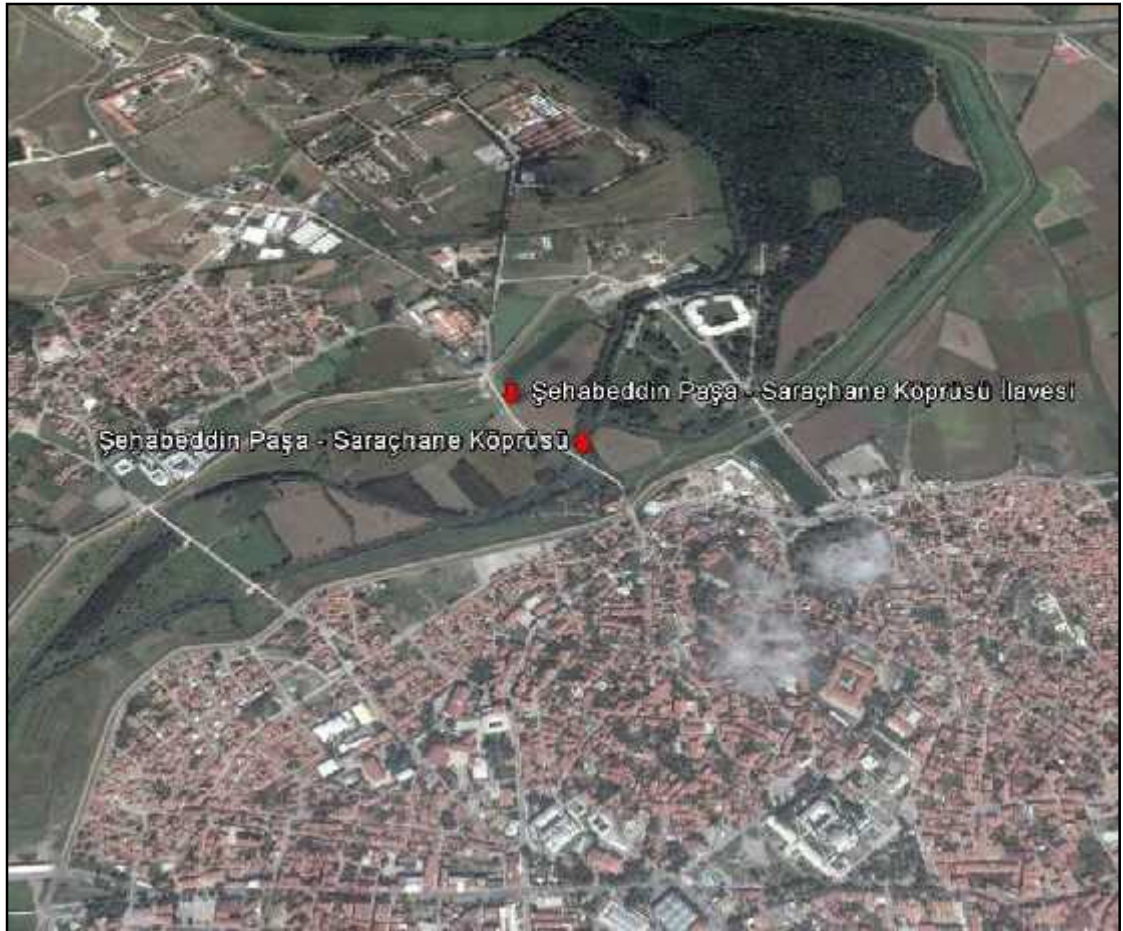
¹¹⁶ Yerinde Çekim, *Yıldırım Köprüsü*, 2012.

3. EHÂBEDDÎN PAŞA – SARAÇHANE KÖPRÜSÜ VE LAVES

a. Konumu

Edirne Nehrinin kuzeybatısında (ki neredeyse nehrin kuzeyine denk gelir) II. Bayezîd Köprüsü ile Kanunî diğirer adı ile Saray Köprüsü arasında, Tunca Nehrinin asıl yatağı üzerinde, *kuzeydoğu – güneybatı* düzleminindedir.

HARİTA 13: EHÂBEDDÎN PAŞA KÖPRÜSÜ VE LAVESİNİN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ (2014)

b. Tarihi ve Tanımı

Edirne'nin en manzaralı ve sanatlı köprülerinden olan **ehâbeddîn Pa a Köprüsü**, eski dönemlerde bu adla bilinse de günümüzde de usunda kalan *Saraçhane* mahallesinin bulunmasından dolayı **Saraçhane Köprüsü** adı ile de anılır. Köprü, *Sultan II. Murad Han'ın* Edirne'nin eski sarayından sıkılması ve günümüzde de Sarayı olarak anılan ormanlık bölgeye yaptırdı ı kona a (nitekim bu konak ve çevresi o lu *Fatih Sultan Mehmed Han* döneminde yeni saray olacaktır) rahatlıkla ula bilmesi için veziri **Hadım ehâbeddîn (ihabeddîn) Pa a** tarafından **1452** yılında yapılmı tır. Köprü 250 sene hiç el de meden *Sultan II. Mustafa Han* döneminde Cuma namazı için yapılan bir geçit törenine kadar sa lamı in i korumu , tören alayı geçi ine müteakiben orta kemerinin yıkılması dolayısıyla 1701 – 1702 yıllarında bu tahribattan hemen sonra ilk onarımını görmü tür. Onarımdan sonra köprünün adı **Sultan Mustafa Köprüsü** olarak de i tirilse de Edirne halkı bunu kabullenmemi eski ismi ile anmaya devam etmi tir. Bu olaydan yakla ık bir buçuk asır sonra nehir ta kınları ve sellerden, askeriye ile ehir arasındaki ula ımın kesintisinden dolayı dönemin valisi **zzet Pa a** tarafından **1886 – 1887** yıllarında köprüye bir ilave – eklenti yapılması kararla tırlımı , bununla birlikte köprünün uzatılan bölümünün hemen ba ına bir karakol ve kuyu in a edilmi tir¹¹⁷.

ehâbeddîn Pa a Köprüsü **hörgüçlü tipte**, kemerleri **sivri formdadır**. İlave parçası da **ufkî (yatay)** biçimli, kemerleri **dörtgen formdadır**. Köprü **10 gözlü** olup, ilavesi ile birlikte boyu **120 m.**, genişliği **5 m.** uzunlu undadır. **1886 – 1887** yıllarında saray tarafı ta ayaklar üzerinde **50-60 m.** uzatılmı , demirden korkuluklar eklenerek, kuzeye do ru bir e im yapan ilavesi ile birle tirilmi tir. Köprünün **tarih kö kü mihrap tarzında** olup hemen kar ısında **acur tekni i** ile mermerden oyulmu , baklava **dilimleri olu turan iç içe geçmi be kollu yıldız motifli** korkuluk ve oturma ta ları olan çok sanatkârane bir balkonu vardır. Selyaranları da akıntının geldi i kuzeydo u tarafındaki ayaklara **üçgen üzeri piramit** ekinde yapılmı di er taraf **düz**

¹¹⁷ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *a.g.e., Guide d'Andrinople*, 65-66; SVE-H. 1287, s. 206-207; SVE-H. 1288, s. 176-177; SVE-H. 1290, s. 306; SVE-H. 1293, s. 165-166; SVE-H. 1301, s. 269; SVE-H. 1309, s. 23-24; SVE-H. 1310, s. 282-283; Abdurrahman Hibrî, Enîsü'l – Müsâmirîn Edirne Tarihi 1360 – 1650, *a.g.e.*, s. 50; *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri I*, Edirne İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 2013, s. 194-196; M. Tayyib GÖKBİLGİN, *a.g.m.*, s. 124-126; Oral ONUR, *a.g.e.*, s. 156-158. İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s. 395,407; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 86, s. 1388; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 89, s. 1435; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 102, s. 1646-1648.

bırakılmı tır. Bununla birlikte köprü özenle kesilmi kesme ta lardan yapılmı ve Edirne'de **ba tan sona Osmanlı tarafından yapılan ilk ta köprü** olması ile çok büyük bir öneme sahiptir¹¹⁸. Köprüsünün 2 kitabesi vardır:

I. Kitabe

“Bena Hazel Kantaratil Meymenetil Mubareketi, Sahibül Hayrati

Velhasanat Elvezirul-Âzam Ved Dustûrul-Muazzam

El Müstehirul Meduvvu Bi ehâbeddîn Pa a Edrakehül

Lahü Mâye a Min Zemanis-Sultanil-Mücahid Elgazi Murad Han

bn- Muhammed Han Min Nesli Osman. Senete Hamse Ve Hamsine Ve Semanemietin Hicriyetin Hilâliyetin / H. 855 – M. 1452¹¹⁹”

II. Kitabe

“Padi ahı Heft Ki ver ehriyârî Hahr-U-Ber

Hazreti Han Mustafa ahin ehi Nusret Liva

Edirne ehrine Te rif decek Emreyledi

Çün Bu Cisri Yapma a Ol Dâverî Ferman Revâ

Hamdül-Lillah Bir Metanet Üzre Bünyad Oldu Kim

Çe mi Dünya Görmemi tir Böyle Bir Muhkem Bina

evketiyle Günbegün Ömrünü Efzûn Eyleyip

Böyle Çok Hayra Muvaffak Eyleye Bari Hüda

Faika Temil Olunca Didiler Tahini Eyledi Ferman Bu Cisri Yaptı Sultan Mustafa

/ H.1113 – M. 1702¹²⁰”

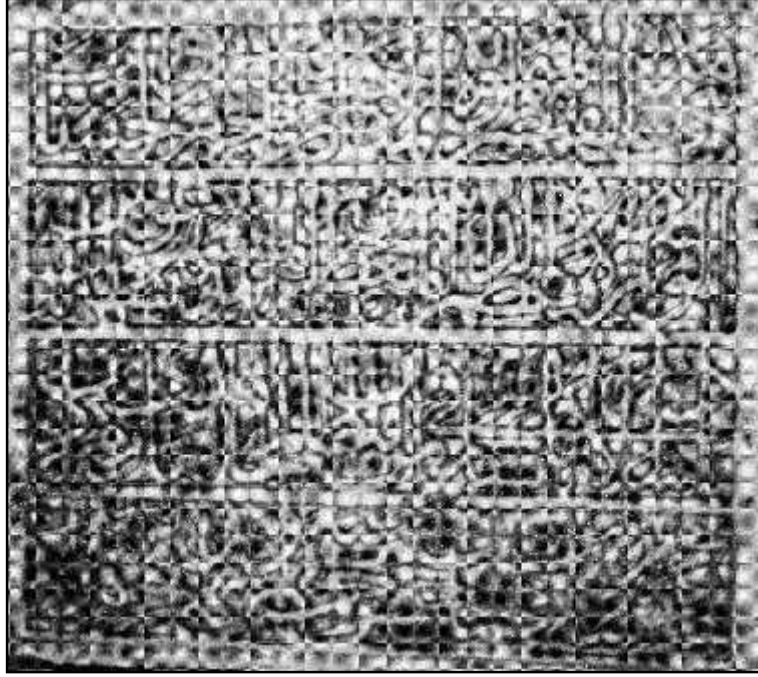
¹¹⁸ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s.107-109; Oral ONUR, *a.g.e.*, s. 156-159; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 159-162; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *a.g.e.*, s. 95; Osman Nuri PEREMECİ, *a.g.e.*, s. 7-8; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 327-329; Ratip Kazancigil – H. Murat Tuğrul, *Edirne ve Osmanlı Padişahları*, Edirne 2001, s. 18-30, 78-80; Edirne Valiliği, *Edirne İl Yıllığı 2005*, Edirne 2005, s. 96-98, 270; Rıdvan CANIM, *a.g.m.*, s. 383-384; Esat SEREZLİ, *a.g.e.*, “Edirne Köprüleri 2” s. 7-8.

¹¹⁹ Oral ONUR, *a.g.e.*, s. 157.

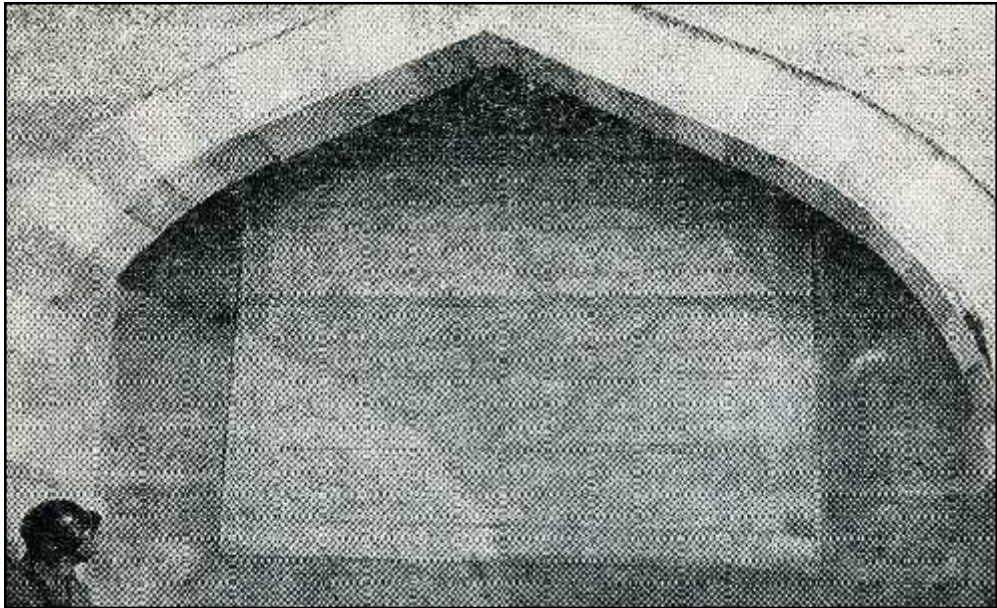
¹²⁰ Oral ONUR, *a.g.e.*, s. 158.

c. Görselleri

RES M 22: EHÂBEDDÎN PA A – SARAÇHANE KÖPRÜSÜNÜN I. K TABES
(1975)¹²¹

RES M 23: EHÂBEDDÎN PA A – SARAÇHANE KÖPRÜSÜNÜN II. K TABES
(1978)¹²²

¹²¹ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s.413.

¹²² Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 162.

RES M 24: EHÂBEDDÎN PAŞA – SARAÇHANE KÖPRÜSÜNÜN TARİH KÖKÜ
(1978)¹²³

RES M 25: EHÂBEDDÎN PAŞA – SARAÇHANE KÖPRÜSÜNÜN BALKONUNDAN
BİR GÖRÜNÜM (2012)¹²⁴

¹²³ Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, 162.

¹²⁴ Yerinde Çekim, *Şehâbeddîn Paşa – Saraçhane Köprüsünün Balkonundan Bir Görünüm*, 2012.

RES M 26: EHÂBEDDÎN PAŞA – SARAÇHANE KÖPRÜSÜNÜN LAVESİ
(2011)¹²⁵

RES M 27: EHÂBEDDÎN PAŞA – SARAÇHANE KÖPRÜSÜNÜN VE LAVESİNİN
ÜÇEREFELİ CAMİ MİNARELERİNİN GÖRÜNÜMÜ¹²⁶

¹²⁵ Yerinde Çekim, *Şehâbeddîn Paşa – Sarayhan Köprüsünün İlavesi*, 2011.

¹²⁶ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s. 151.

RES M 28: EHÂBEDDÎN PAŞA – SARAÇHANE KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM¹²⁷

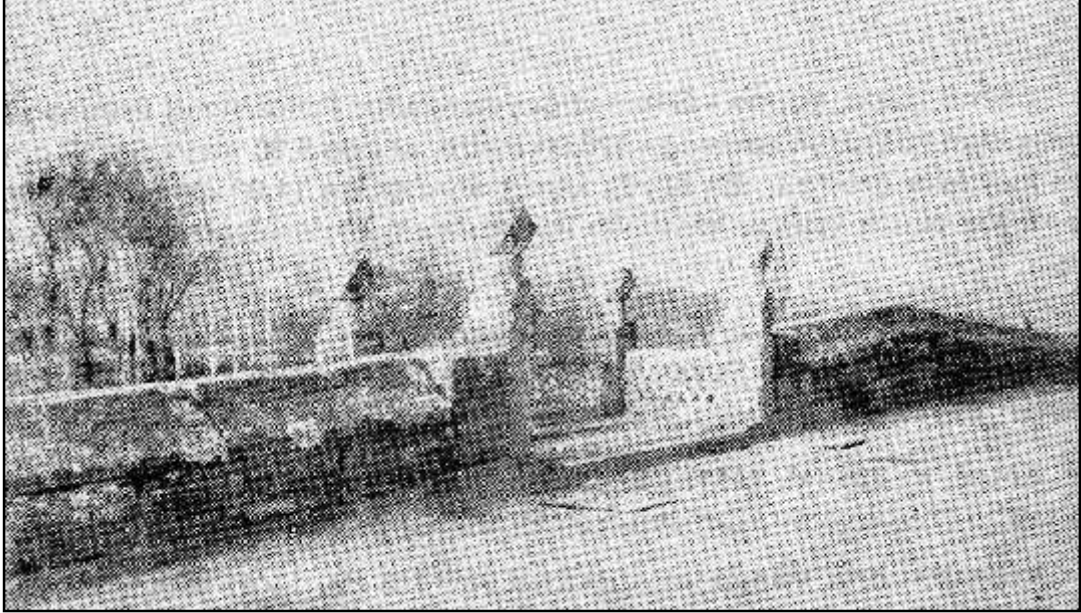
RES M 29: EHÂBEDDÎN PAŞA – SARAÇHANE KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (1907)¹²⁸

¹²⁷ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s. 87.

¹²⁸ Yerinde Çekim, *Şehâbeddîn Paşa – Saraçhane Köprüsü*, Tayyip YILMAZ Fotoğraf Arşivi, 1907.

RES M 30: EHÂBEDDÎN PA A – SARAÇHANE KÖPRÜSÜNÜN BALKONUNDAN
B R GÖRÜNÜM (1978)¹²⁹

RES M 31: EHÂBEDDÎN PA A – SARAÇHANE KÖPRÜSÜNÜN B R
GÖRÜNÜM (1985)¹³⁰

¹²⁹ Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s.160.

¹³⁰ Yerinde Çekim, *Şehâbeddîn Paşa – Sarachane Köprüsünden bir görünüm*, Tayyip YILMAZ Fotoğraf Arşivi, 1985.

RES M 32: EHÂBEDDÎN PAŞA – SARAÇHANE KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (2000)¹³¹

RES M 33: EHÂBEDDÎN PAŞA – SARAÇHANE KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (1972)¹³²

¹³¹ Yerde Çekim, Şehâbeddîn Paşa – Saraçhane Köprüsünden Bir Görünüm, Tayyip YILMAZ Fotoğraf Arşivi, 2000.

¹³² İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s.407.

4. FAT H – HAS BAHÇE – CEPHANEL K – BÖNCE– SÜVAR KÖPRÜSÜ

a. Konumu

Edirne şehrinin kuzeyinde günümüzde Sarayıçi olarak bilinen, Tunca nehrinin ikiye ayrıldığı kuzeydeki kolunun üzerinde Adalet Kasrının bulunduğu Kırkpınar Güre Alanı ile Edirne eski sarayını birleştiren köprüdür. Köprü günümüzde Tunca Nehrinin Sarayıçi'nde ikiye ayrılıp birleştirildiği kolların kuzeyde kalan kolunda *kuzeydoğu – güneybatı* düzleminindedir.

**HARİTA 14: FAT H – HAS BAHÇE – BÖNCE – CEPHANEL K – SÜVAR
KÖPRÜSÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ (2014)**

b. Tarihi ve Tanımı

Sultan II. Murad Han'ın sarayı bu bölgeye taşınmasından sonra o lu *Fatih Sultan Mehmed Han* tarafından Köprü **1452** yılında Saraçhane Köprüsünün yapımının hemen ardından yapılmıştır. Binaenaleyh bu dönemlerde *Fatih Sultan Mehmed Han* ile babası *Sultan II. Murad Han* tahtı el değiştirdikleri için köprüyü yine dönemin veziri **Hadım ehâbeddîn Pa a'nın** yaptırmış olması ve *Saraçhane (ehâbeddîn Pa a) Köprüsü* ile akraba olması çok yüksek bir ihtimaldir. Köprü kronolojik olarak; hasbahçeye bağlandı için **Hasbahçe**, saraya civardan gelen Bönce kaynağından istifade ettiği için **Bönce**, **1844** yılında sarayın cephanelik olarak kullanımından dolayı **Cephanelik**, **1878** yılında sarayın ortadan kalkmasından sonra civara yapılan süvari kollarından dolayı **Süvari** ve günümüzde de köprüyü yaptıran *Fatih Sultan Mehmed Han*'ın namı olan **Fatih Köprüsü** adını almıştır¹³³.

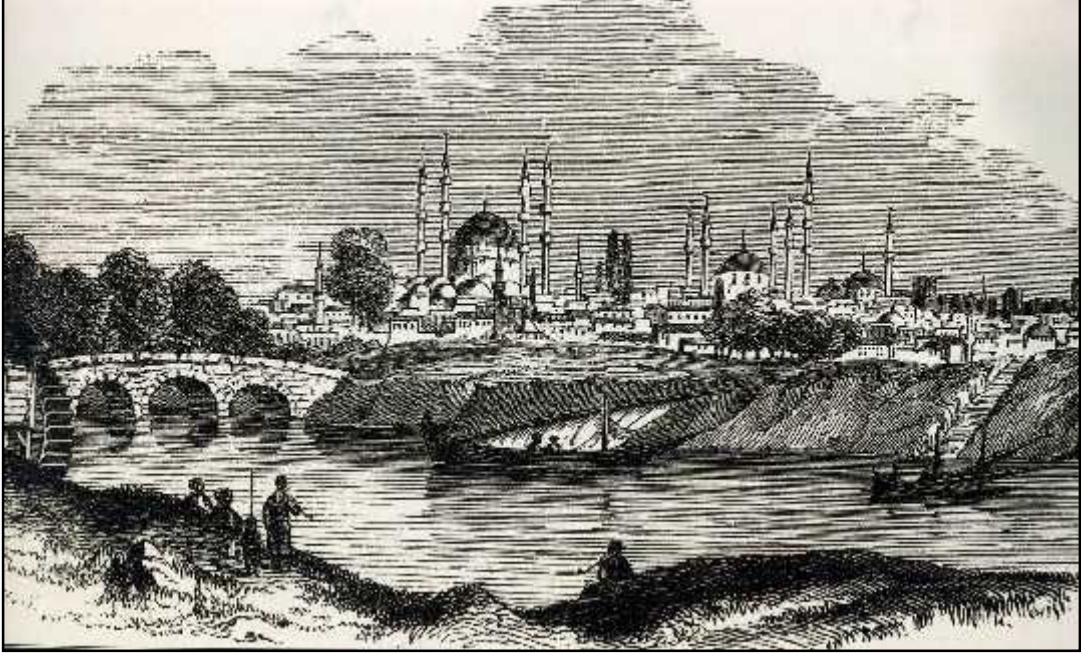
Fatih (Has Bahçe – Bönce – Cephanelik – Süvari) Köprüsü **hörgüçlü tipte**, özenle işlenmiş kesme taşlardan olup kemerleri **sivri** formdadır. Ortada büyük, yanlarda daha küçük olmak üzere **3 gözlü** olup, boyu **34 m.**, genişliği **4.40 m.** 'dir. Köprü'nün iki ayasının içinde **basık kemerli boğaltma gözleri** bulunmaktadır. Saraya gelen kayıkların ve sandalların yanaşabilmesi için köprü'nün her iki kıyısında da **rihtim** yapılmıştır. Köprü'nün varsa bile günümüze ulaşan kitabesi bulunmamakla birlikte tarih köşü ve balkonu yoktur. **Selyaranları** akıntısının geldiği kuzeydoğu tarafında **düz üçgen planlı** diğer tarafta **düzgün bir altıgenin yarısı** biçimindedir¹³⁴.

¹³³ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *a.g.e.*, *Guide d'Andrinople*, 65-68; SVE-H. 1287, s. 206-207; SVE-H. 1288, s. 176-177; SVE-H. 1290, s. 306; SVE-H. 1293, s. 165-166; SVE-H. 1301, s. 269; SVE-H. 1309, s. 23-24; SVE-H. 1310, s. 282; M. Tayyib GÖKBİLGİN, *a.g.m.*, s. 124-126; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmuası*, nr. 98, s. 1579-1580; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmuası*, nr. 102, s. 1647.

¹³⁴ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s.109; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 77-78; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *a.g.e.*, s. 95; Osman Nuri PEREMECİ, *a.g.e.*, s. 84-85; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 327; Ratip Kazancıgil – H. Murat Tuğrul, *a.g.e.*, s. 31-42; Edirne Valiliği, *a.g.e.*, s. 96-98, 270-271; Oktay ASLANAPA, *a.g.e.*, s. 105; Rıdvan CANIM, *a.g.m.*, s. 382; Esat SEREZLİ, *a.g.e.*, "Edirne Köprüleri " s. 11-12; *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri I*, *a.g.e.*, s. 205-207; İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s.396.

c. Görselleri

RES M 34: FAT H KÖPRÜSÜNÜN Ç NDE YER ALDI I B R ED RNE GRAVÜRÜ¹³⁵

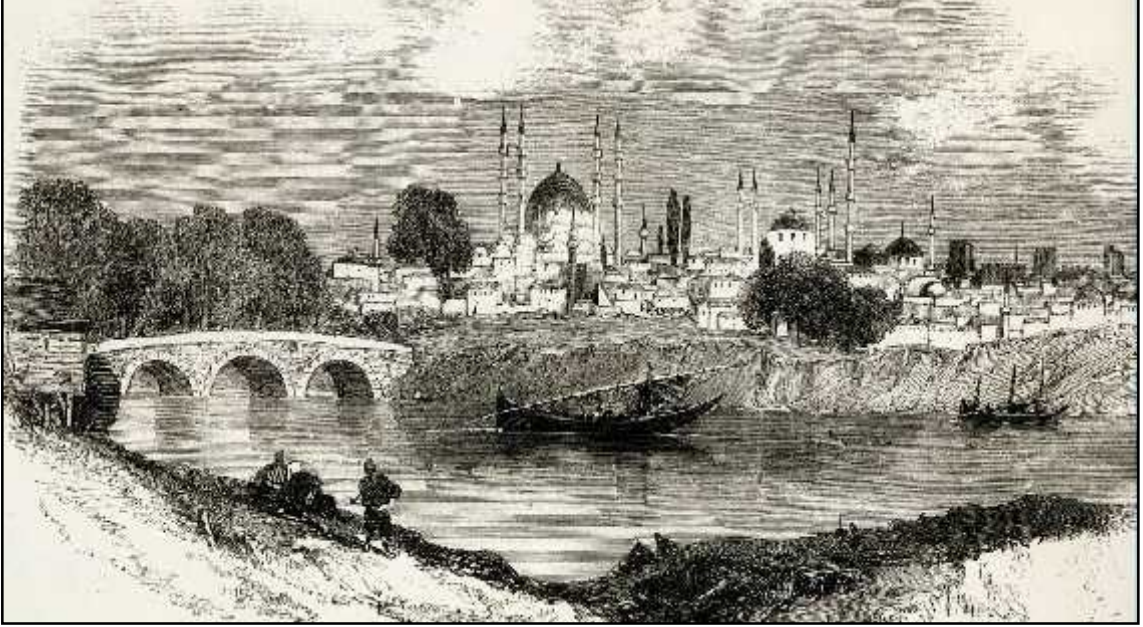
RES M 35: FAT H KÖPRÜSÜNDE N B R GÖRÜNÜMÜ¹³⁶

¹³⁵ *Gravürlerle Türkiye – In Gravures IV – Anadolu / Anatolia 1*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s.243.

¹³⁶ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s. 114.

RES M 36: FAT H KÖPRÜSÜNÜN Ç NDE YER ALDI I B R ED RNE GRAVÜRÜ¹³⁷

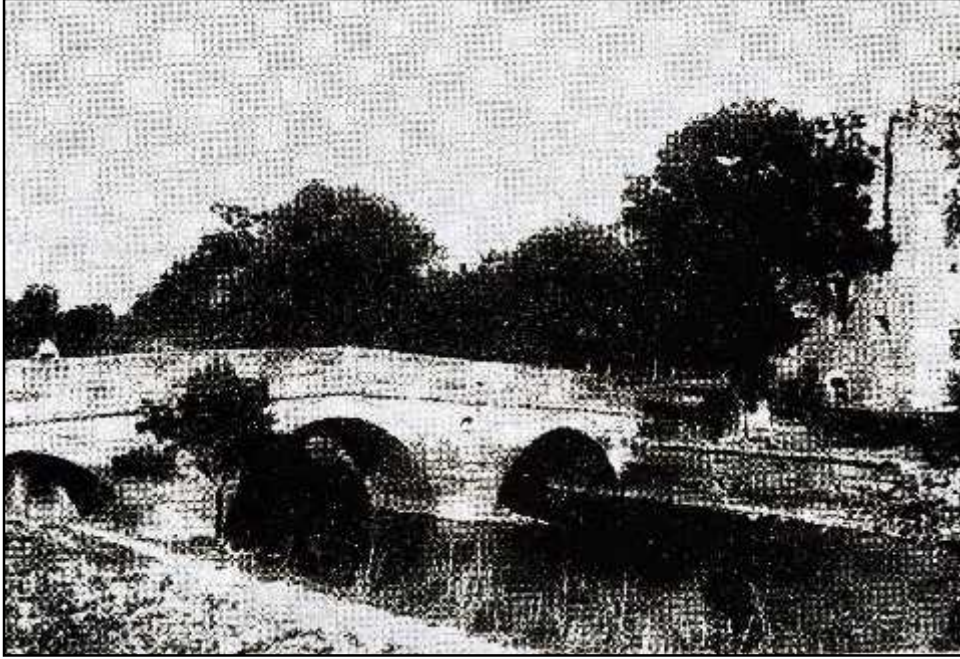
RES M 37: FAT H KÖPRÜSÜNDE N B R GÖRÜNÜM (1890)¹³⁸

¹³⁷ Gravürlerle Türkiye, *a.g.e.*, s. 246.

¹³⁸ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s. 117.

RES M 38: FAT H KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM(1975)¹³⁹

RES M 39: FAT H KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (1978)¹⁴⁰

¹³⁹ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 413.

¹⁴⁰ Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 77.

RES M 40: FAT H KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (2012)¹⁴¹

RES M 41: FAT H KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (2012)¹⁴²

¹⁴¹ Yerinde Çekim, Fatih Köprüsü, 2012.

¹⁴² Yerinde Çekim, Fatih Köprüsü, 2012.

5. SULTAN II. BAYEZİD – YENİ MÂRET KÖPRÜSÜ VE BAĞLANTISI

a. Konumu

Edirne şehrinin kuzeybatısında Gazi Mihal (Hamidiye) Köprüsü ile Saraçhane (ehâbeddîn Paşa) Köprüsünün arasında, şehri Yeni maret semtine bağlayan köprüdür. Köprü günümüzde şehrin kuzeybatısında Sultan II. Bayezîd Külliyesinin hemen başucunda, Tunca Nehrinin ikiye ayrılıp birleştirildiği kollarından kuzeyde kalan kolunda *kuzeydoğu – güneybatı* düzleminindedir.

HARİTA 15: SULTAN II. BAYEZİD – YENİ MARET KÖPRÜSÜ ve BAĞLANTISININ UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ (2014)

b. Tarihi ve Tanımı

Sultan II. Bayezîd Han'ın tahta çıkmasına (1481) müteakip salgın hastalıklar ve seferler dolayısıyla hükümdarlık süresinin kıyalarını çoğunlukla Edirne'de geçirmiştir. Elin gereksinimlerini çözümleyen Sultan, eline kendi adını verdi ve **Sultan II. Bayezîd Külliyesini** yaptırmıştır (1488). Günümüzde benzeri imizde bünyesinde Tıp Fakültesi bulunduran üniversiteler gibi çok çeşitli ve fazla birimleri bulunan bu görkemli yerleşkenin eline baki lantısını kurmak ve bünyesindeki caminin cemaatini arttırmak için 1488 yılında **Mimar Hayreddin'e** külliye gibi kendi adını verdi ve **Sultan II. Bayezîd Köprüsünü** yaptırmıştır. Köprü Tunca Nehrinin asıl yatağına yapılmasına karşın zamanla nehir bu bölgede ikiye bölünmüştür, ortada bir adacık meydana getirmiştir. Edirne tarafında kalan kolun üzerine 1567'de **Yalnızgöz Köprüsü (Tekgöz)** yapılmıştır, akabinde taştın ortadaki adayı da içine almıştır, ulaşımı engellediği gibi köprülere de zarar verdi. Fark edilince 1611-12 yıllarında da bu iki köprüyü bağlayan üçüncü bir ilave yapılmıştır. Bu ilave ile köprü bir bütün olarak görülse de aslında 3 ayrı döneme ait 3 ayrı köprüyü ihtiva eden bir yapı meydana getirir. İlave parça kronolojik olarak bu üç köprü'nün en sonuncu yapılarıdır. Bu köprü ve ilavelerin yapımları amalarında Sultan II. Bayezîd Köprüsü her defasında elden geçirilip onarılmıştır. Sultan II. Bayezîd Köprüsü'nün adı, yakınında bulunan külliyenin çevresindeki yapılarla artıp mahalle olduktan sonra Edirne halkı tarafından **Yeni maret Köprüsü** olarak da anılmaktadır¹⁴³.

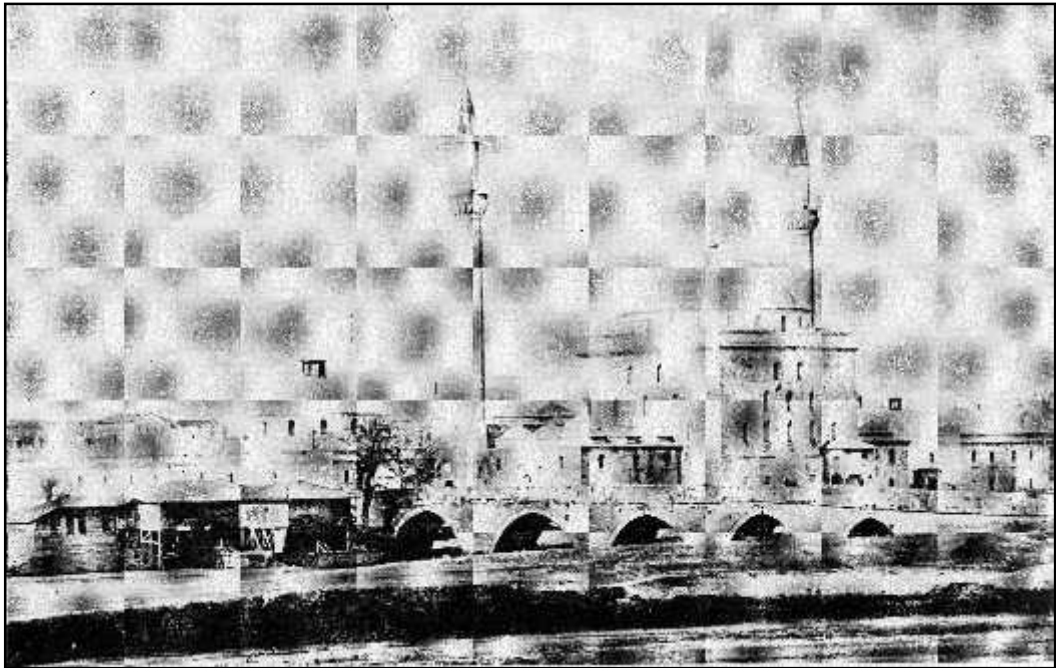
Sultan II. Bayezîd Köprüsü **hörgüçlü tipte**, özenle işlenmiş kesme taşlardan olup kemerleri **sivri formdadır**. Köprü **8 gözlü** olup bunlardan 2 tanesi küçük **tahliye kemerleridir**. Köprü'nün boyu **126.55 m.**, genişliği **5.60 m.** 'dir. Yalnızgöz Köprüsü ile arasındaki ilave bölümü **ufkî olup**, ihtiyaca yönelik (taşkın zamanları için) uzatıldıktan mütevellit, kemer yanları kesme, geneli moloz taşlarla yapılmış korkulukları da demirdendir. Köprü'nün varsa bile günümüze ulaşan kitabesi

¹⁴³ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *a.g.e.*, *Guide d'Andrinople*, 65-68; SVE-H. 1287, s. 206-207; SVE-H. 1288, s. 176-177; SVE-H. 1290, s. 306; SVE-H. 1293, s. 165-166; SVE-H. 1301, s. 269; SVE-H. 1309, s. 23-24; SVE-H. 1310, s. 282; *Edirne* Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri I, *a.g.e.*, s. 198-199; Kâtip Çelebi, *Cihannûma*, s.687-688; M. Tayyib GÖKBİLGİN, *a.g.m.*, s. 125; İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s. 397; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 89, s. 1435; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 102, s. 1647-1648.

bulunmamakla birlikte tarih kökü ve balkonu yoktur. Köprünün selyaranları akıntının geldiği kuzeydoğu tarafta **üçgen çıkıntılar üzerine piramit**, diğer tarafta **üstü kesik düzgün bir altıgenin yarısı** biçimindedir¹⁴⁴.

c. Görselleri

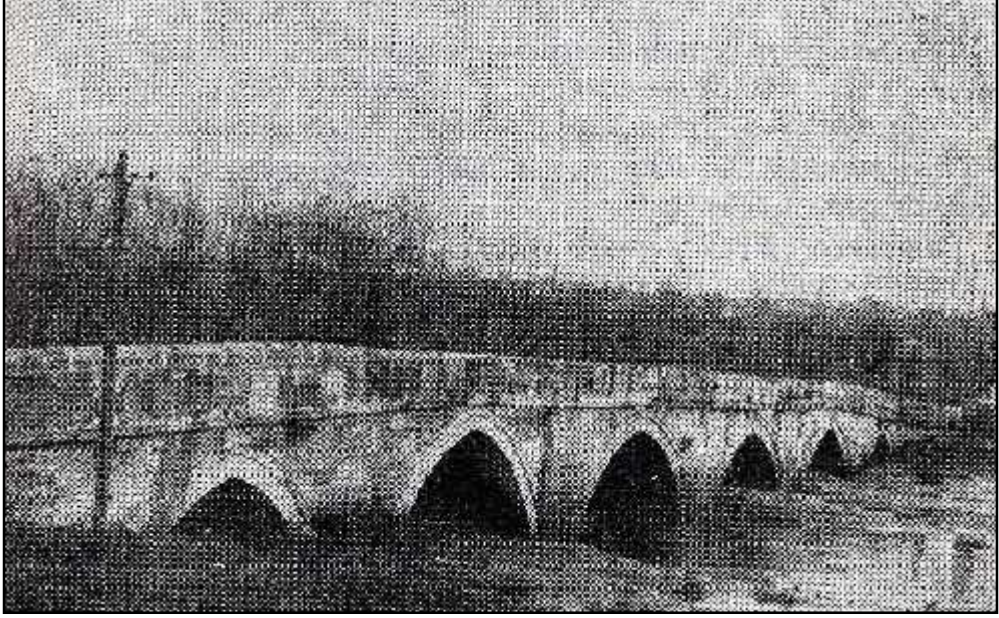
RESİM 42: SULTAN II. BAYEZİD – YENİ MARET KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (1930)¹⁴⁵

¹⁴⁴ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s.115-116; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 27-28; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *a.g.e.*, s. 95; Osman Nuri PEREMECİ, *a.g.e.*, s. 83-84; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 329; Ratip Kazancıgil – H. Murat Tuğrul, *a.g.e.*, s. 43-49; Edirne Valiliği, *a.g.e.*, s. 96-98, 270-271; Oktay ASLANAPA, *a.g.e.*, s. 102; Rıdvan CANIM, *a.g.m.*, s. 384-385; Esat SEREZLİ, *a.g.e.*, “Edirne Köprüleri 3” s. 3-6; Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri I, *a.g.e.*, s. 198-199; İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s.396; Tevfik TEMELKURAN – Necati AKTAŞ, *a.g.e.*, s. 359.

¹⁴⁵ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s.420.

**RES M 43: SULTAN II. BAYEZ D – YEN MARET KÖPRÜSÜNDEN B R
GÖRÜNÜM (1978)¹⁴⁶**

**RES M 44: SULTAN II. BAYEZ D – YEN MARET KÖPRÜSÜNDEN B R
GÖRÜNÜM (1930)¹⁴⁷**

¹⁴⁶ Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 27.

¹⁴⁷ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s.128.

RES M 45: SULTAN II. BAYEZİD – YENİ İMARET KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (1980)¹⁴⁸

RES M 46: SULTAN II. BAYEZİD – YENİ İMARET KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (1890)¹⁴⁹

¹⁴⁸ Yerde Çekim, *Sultan II. Bayezîd – Yeni İmaret Köprüsünden Bir Görünüm*, Tayyip YILMAZ Fotoğraf Arşivi, 1980.

¹⁴⁹ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s. 129.

RES M 47: SULTAN II. BAYEZİD – YENİ İMARET KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (2009)¹⁵⁰

RES M 48: SULTAN II. BAYEZİD – YENİ İMARET KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (2011)¹⁵¹

¹⁵⁰ Yerinde Çekim, *Sultan II. Bayezîd – Yeni İmaret Köprüsünden Bir Görünüm*, 2009.

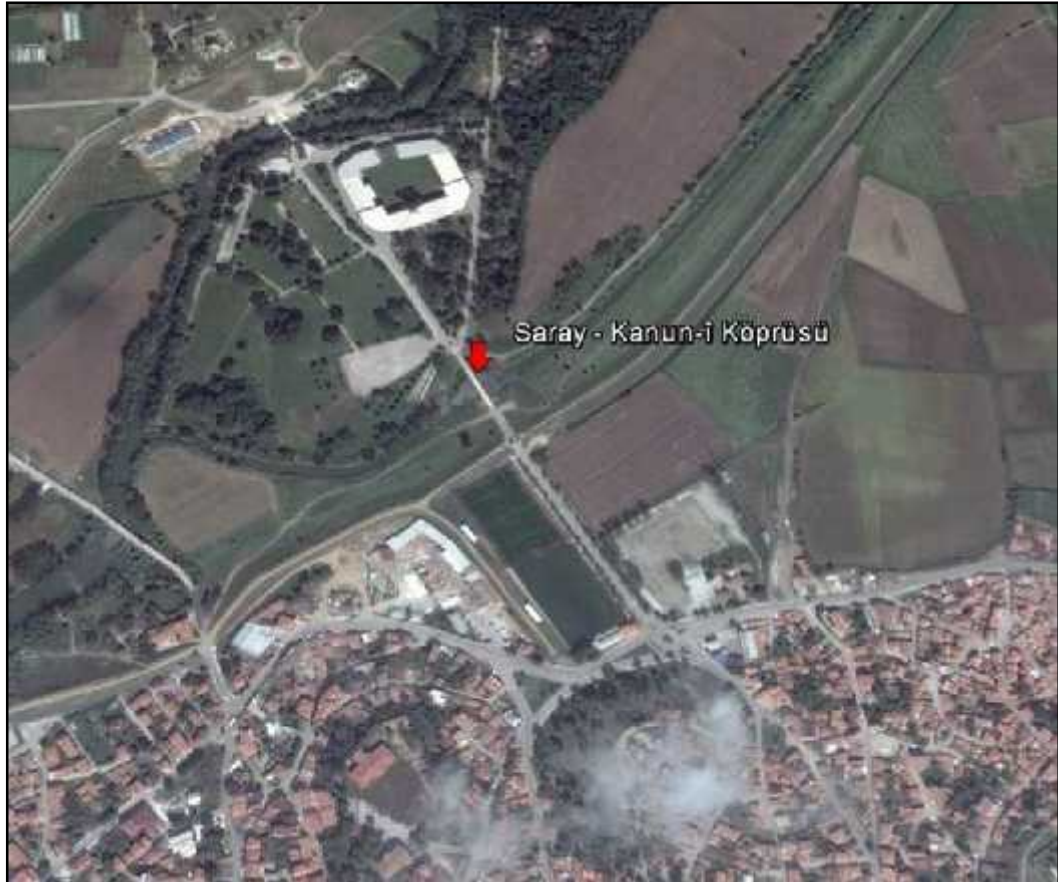
¹⁵¹ Yerinde Çekim, *Sultan II. Bayezîd – Yeni İmaret Köprüsünden Bir Görünüm*, 2011.

6. KANUNÎ – SARAY KÖPRÜSÜ

a. Konumu

Edine ehrinin kuzeyinde günümüzde *Sarayıçi* olarak bilinen, Tunca Nehrinin ikiye ayrıldığı güneydeki kolunun üzerinde, ehri *Kırkpınar Güre Alanına*, eski zamanlarda da saraya ba layan ilk köprüdür. Köprü günümüzde Tunca Nehrinin Sarayıçi'nde ikiye ayrılıp birle tii kollardan güneyde kalan kolunda kuzeydo u – güneybatı düzleminindedir.

HAR TA 16: KANUNÎ – SARAY KÖPRÜSÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ (2014)

b. Tarihi ve Tanımı

Köprü *Kanunî Sultan Süleyman Han'ın* döneminde **Mimar Sinan (Koca Mi'mâr Sinân Â â)** tarafından yapıldı. Birçok kaynakta geçse de *Sâî Mustafa Çelebi'nin "Tezkiretü'l - Bünyan ve Tezkiretü'l – Ebniye" Mimar Sinan'ın Anıları* kitabında Mimar Sinan'ın köprüleri arasında bahsi geçmez. Binaenaleyh köprünün yapım tarihi, selefi *Fatih Köprüsü* gibi belirsizdir. Lakin eski kaynaklara bakıldığında Kanunî Sultan Süleyman Han, **1530** ile **1561** tarihleri arasında ünlü ve başmimarı olan *Mimar Sinan'a* saraya su ulaşmasını ister ve bu nedenle *Sarayiçine* iki tane su terazisi yapılır. Bunlar *Adalet Kasrı* (hemen Fatih Köprüsünün yanındaki) ve *Terazi Kasrıdır* (Kanunî bir diğer adı ile Saray Köprüsünün hemen başındaki bu yapı 1877-78 yıllarında Osmanlı – Rus savaşından sonra yıkılmış ve günümüzde mevcut değildir). Bu su terazileri ile birlikte saraya daha kısa şekilde ulaşmak için köprü yapılmasını da buyurmuştur. Nitekim köprünün yapım tarihini, başucundaki Terazi Kasrı'nın yapım tarihi olan **1554** olarak almak daha doğrudur. Köprü günümüzde **Kanunî Köprüsü** olarak isimlendirilse de Edirne halkı tarafından en çok **Saray Köprüsü** diye bilinir ve bu isim daha yaygın kullanılır¹⁵².

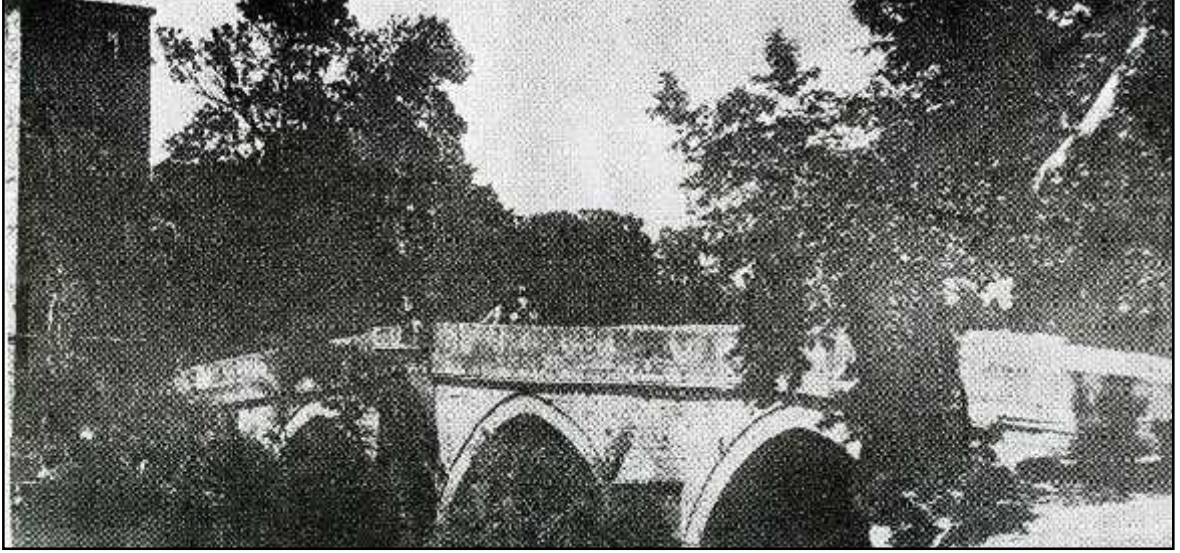
Kanunî – Saray Köprüsü **hörgüçlü** tipte, özenle işlenmiş kesme taşlardan olup kemerleri **sivri** formdadır. Köprünün ortasındaki iki gözü büyük yanlardaki küçük olmak kaydıyla **4 gözlü** olup, boyu **60 m.**, genişliği **5 m.**'dir. Köprünün yapı taşları ince yontu ve çok özenli kesme taşlardan yapılmıştır, tarih kökü ve balkonu yoktur. Lakin varsa bile kitabesi günümüze ulaşmayan köprünün güneybatıya bakan orta ayağındaki selyaran bir paye şeklinde köprünün korkuluklarına kadar uzatılmış ve köprüde sanki daha evvel tarih kökü veya balkon varmış gibi bir izlenim bırakmıştır. Saraya gelen **kayıkların** ve **sandalların** yanaabilmesi için köprünün her iki kıyısında da **rihtim** yapılmıştır. Köprünün selyaranları iki tarafında da simetrik şekilde **kesik altıgen üstüne bunu tamamlayacak külah** şeklindedir¹⁵³.

¹⁵² Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *a.g.e.*, Guide d'Andrinople, 65-68; SVE-H. 1287, s. 206-207; SVE-H. 1288, s. 176-177; SVE-H. 1290, s. 306; SVE-H. 1293, s. 165-166; SVE-H. 1301, s. 269; SVE-H. 1309, s. 23-24; SVE-H. 1310, s. 282; Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri I, *a.g.e.*, s. 198-199; M. Tayyib GÖKBİLGİN, *a.g.m.*, s. 124-126; İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s. 399-400; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, Milli Mecmua, nr. 89, s. 1435; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, Milli Mecmua, nr. 102, s. 1647; Oral Onur, *Edirne Su Kültürü "Kadim Su" (Haseki Suyu)*, Acar Matbaacılık, İstanbul 1978, s. 5, 20, 25, 35-39, 48-49.

¹⁵³ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s.115-116; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 27-28; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *a.g.e.*, s. 95; Osman Nuri PEREMECİ, *a.g.e.*, s. 83-84; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 329; Ratip Kazancıgil – H. Murat Tuğrul, *a.g.e.*, s. 52-56; Edirne Valiliği, *a.g.e.*, s. 96-98, 270-271; Rıdvan

c. Görselleri

RES M 49: KANUNÎ – SARAY KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM¹⁵⁴

RES M 50: KANUNÎ – SARAY KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (1972)¹⁵⁵

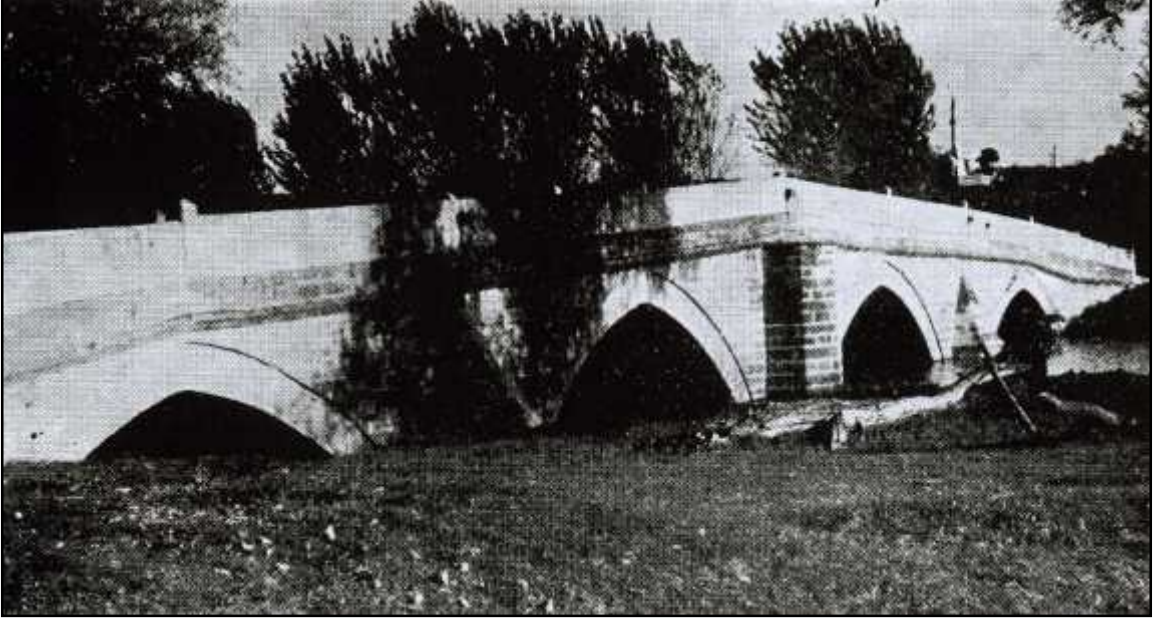

CANIM, *a.g.m.*, s. 382; Esat SEREZLİ, *a.g.e.*, “Edirne Köprüleri” s. 12; Tevfik TEMELKURAN – Necati AKTAŞ, *a.g.e.*, s. 359.

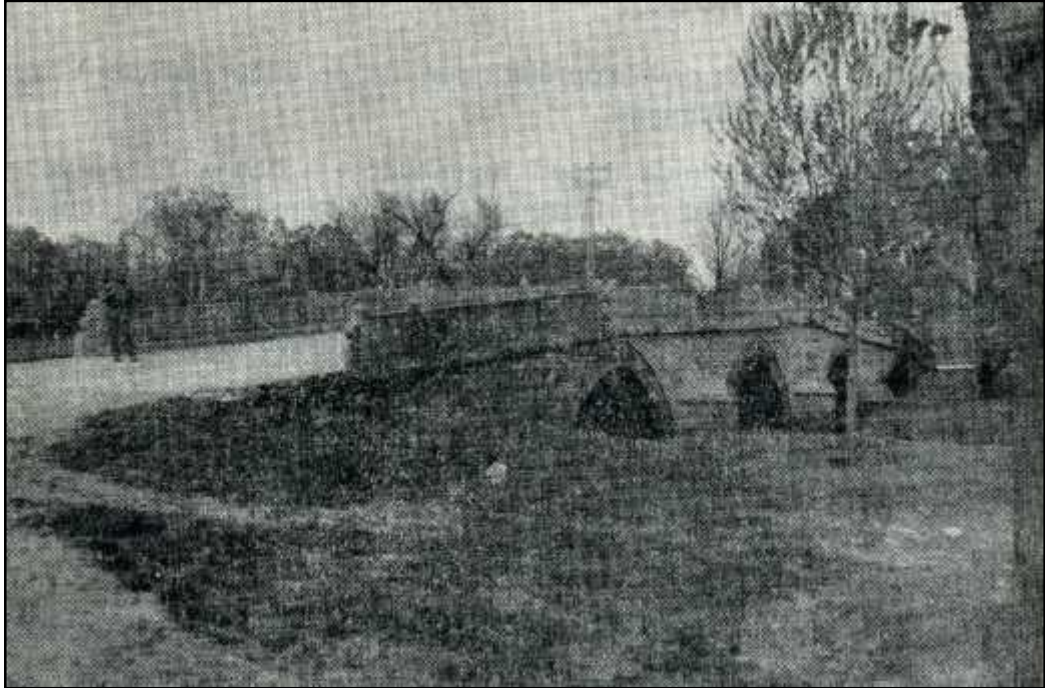
¹⁵⁴ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 439, (Söz konusu olan orta ayakta bulunan selyaranın tarih köşkü/balkon desteği şeklindeki paye çıkıntısı bu fotoğrafta balkon olarak ve üzerinde manzara izleyen insanlarla görünmektedir. Nitekim aynı kaynağın bir diğer fotoğrafında yenileme sonrası denilerek günümüzdeki halini aldığını görmekteyiz).

¹⁵⁵ İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s. 399.

RES M 51: KANUNÎ – SARAY KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (1975)¹⁵⁶

RES M 52: KANUNÎ – SARAY KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (1978)¹⁵⁷

¹⁵⁶ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 440, (Köprünün yenileme sonrası balkonsuz hali).

¹⁵⁷ Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 106.

RES M 53: KANUNÎ – SARAY KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (1930)¹⁵⁸

RES M 54: KANUNÎ – SARAY KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (2013)¹⁵⁹

¹⁵⁸ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s. 141.

¹⁵⁹ Yerde Çekim, *Kanunî – Saray Köprüsünden Bir Görünüm*, 2013.

7. YALNIZGÖZ – TEKGÖZ KÖPRÜSÜ

a. Konumu

Edirne ehrinin kuzeybatısında *Gazi Mihal (Hamidiye) Köprüsü* ile *Saraçhane (ehabeddin Pa a) Köprüsünün* arasında, ehri *Yeni maret* semtine ba layan köprüdür. Köprü günümüzde ehri kuzeybatısında *Sultan II. Bayezid Köprüsünün* devamı niteli inde, Tunca Nehrinin ikiye ayrılıp birle ti i kollardan güneyde kalan kolunda (ehir tarafı) *kuzeydo u – güneybatı* düzleminindedir.

HAR TA 17: YALNIZGÖZ – TEKGÖZ KÖPRÜSÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ
(2014)

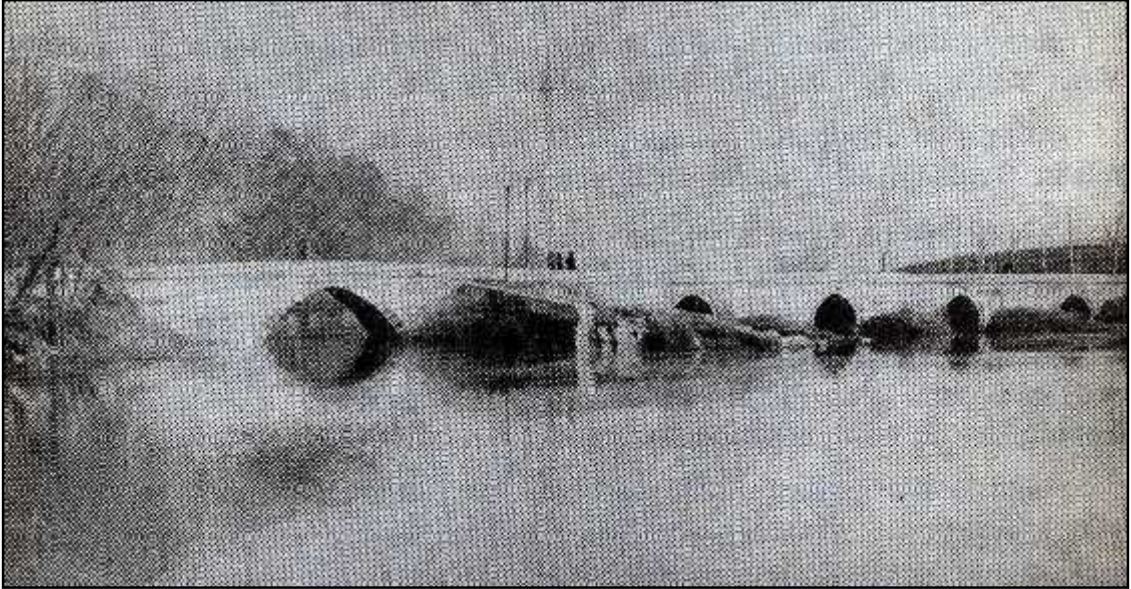

b. Tarihi ve Tanımı

Sultan II. Bayezid Köprüsünün (1488) yapımından sonra Tunca Nehri bu bölgede iki kola ayrılıp ortada bir adacık olu turunca ehir tarafında yeni bir ek köprüye ihtiyaç duyulmu , *Sultan II. Selim Han* döneminde **1567-1570** tarihlerinde **Yalnızgöz – Tekgöz Köprüsü** yapılmı tır. Bazı kaynaklar köprünün mimarının, sanatı ve mimari eklinden dolayı *Mimar Sinan'ın* eseri olmadı ını dile getirse de, birçok kaynakta nedense bu köprü *Mimar Sinan'a* atfedilen bir eserdir. Nitekim Köprünün isminin **Yalnızgöz – Tekgöz** diye anılması, 6 kemerli olan bu köprünün bir kemerinin di er 5 tanesinden çok farklı ve büyük ekilde yapılmasıdır.

Yalnızgöz – Tekgöz Köprüsü Edirne'nin kuzeybatısında Sultan II. Bayezid Köprüsünün ilavesi ile birle erek devamı niteli inde, o bölgede Tunca Nehrinin ikiye ayrılıp birle ti i kollardan güneyde kalan kolundadır. Köprü **ufkî (yatay)** tipte, özenle i lenmi büyükçe ta bloklardan olup kemerleri **sivri** formdadır.**6 gözlüdür** ve bunların **5'i** aynı boyda, **1** tanesi hepsine nazaran oldukça büyüktür. Bu büyük kemeri köprüye adını vermektedir. Köprünün varsa bile günümüze ula an kitabesi bulunmamakla birlikte tarih kö kü ve belirgin bir balkonu yoktur. Fakat köprünün 5. kemeri ile en büyük olan 6. kemeri arasındaki geni aya ın her iki tarafına, köprüye hem **balkon görevi** görecek, hem de **selyaran görevi** görecek ekilde **basamaklı**, oldukça estetik ve büyük bir **rihtım** ilave edilmi tir. Bununla birlikte köprünün ehir tarafındaki kıyısının iki yakasına **kayıkların** ve **sandalların** yana abilmesi için **rihtım** yapılmı tır. Selyaranları ayaklarının altında büyük bloklar görünümü veren kesme ta lardan olu mu **dörtgen geni payeler** eklindedir¹⁶⁰.

¹⁶⁰ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *a.g.e.*, Guide d'Andrinople, 65-68; SVE-H. 1287, s. 206-207; SVE-H. 1288, s. 176-177; SVE-H. 1290, s. 306; SVE-H. 1293, s. 165-166; SVE-H. 1301, s. 269; SVE-H. 1309, s. 23-24; SVE-H. 1310, s. 284; Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri I, *a.g.e.*, s. 200-201; M. Tayyib GÖKBİLGİN, *a.g.m.*, s. 124-126; İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s. 398; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, Milli Mecmua, nr. 102, s. 1647-1648; Edirne Valiliği, *a.g.e.*, s. 96-98,270-271; Abdurrahman Hibrî, *a.g.e.*, s. 50; Esat SEREZLİ, *a.g.m.*, "Edirne Köprüleri 3", s. 3-6; Ratip KAZANCIGİL – Murat TUĞRUL, *a.g.e.*, s. 57-58; Rıdvan CANIM, *a.g.m.*, s. 385; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 329; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *a.g.e.*, s. 95; Osman Nuri PEREMECİ, *a.g.e.*, s. 83; Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 115-116; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 197-198; Oktay ASLANAPA, *a.g.e.*, s. 102.

c. Görselleri**RES M 55: YALNIZGÖZ – TEKGÖZ KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (1978)¹⁶¹****RES M 56: YALNIZGÖZ – TEKGÖZ KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (1990)¹⁶²**

¹⁶¹ Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 197.

¹⁶² Yerinde Çekim, *Yalnızgöz – Tekgöz Köprüsünden bir görünüm*, Tayyip YILMAZ Fotoğraf Arşivi, 1990.

RES M 57: YALNIZGÖZ – TEKGÖZ KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (2009)¹⁶³

RES M 58: YALNIZGÖZ – TEKGÖZ KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (2006)¹⁶⁴

¹⁶³ Yerinde Çekim, *Yalınızgöz – Tekgöz Köprüsünden bir görünüm*, 2009.

¹⁶⁴ Yerinde Çekim, *Yalınızgöz – Tekgöz Köprüsünden bir görünüm*, Tayyip YILMAZ Fotoğraf Arşivi, 2006.

RES M 59: YALNIZGÖZ – TEKGÖZ KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (2009)¹⁶⁵

RES M 60: YALNIZGÖZ – TEKGÖZ KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (2011)¹⁶⁶

¹⁶⁵ Yerinde Çekim, *Yalnızgöz – Tekgöz Köprüsünden bir görünüm*, 2009, (Köprüye adını veren kemer).

¹⁶⁶ Yerinde Çekim, *Yalnızgöz – Tekgöz Köprüsünden bir görünüm*, 2011.

8. SEFER ÂH KÖPRÜSÜ (MUSTAFA PA A SEDD)

a. Konumu

Sefer âh Köprüsü Edirne merkezini Kapıkule'ye ba layan D-100 karayolunun güzergâhında, ehriin batısında Tunca Nehri üzerinde *Gazi Mihal Köprüsü* ile *Yıldırım Köprüsü* arasında bulunur. Köprü, ehriin batısında Tunca Nehrinin üzerinde ve Gazi Mihal Köprüsü ile Yıldırım Köprüsü arasında, günümüzde toprak altında olup *kuzeydo u – güneybatı* düzleminindedir.

HAR TA 18: SEFER ÂH KÖPRÜSÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ (2014)

b. Tarihi ve Tanımı

Sefer âh Köprüsü, Tunca Nehrinin ikiye ayrıldığı bu bölgede suyu karılayıp iki yana dağıtarak (*Yıldırım* ve *Gazi Mihal Köprülerine* doğru) bir nevi **set görevi** görmektedir. Nitekim Edirne halkı tarafından köprü denildiği gibi buraya sette denilmektedir. Fakat iki adet gözü olduğu için set demek yerine köprü demek daha doğru olacaktır. Köprü, **1601 – 1602** yıllarında *Sultan III. Mehmed Han* tarafından *Yıldırım* ve *Gazi Mihal Köprülerinin* arasını su basması ve bu bölgedeki **Sefer âh Türbesi** de dâhil olmak üzere birçok yere zarar vermesi sonucu yaptırılmıştır. Binaenaleyh bulunduğu bölgede, *Sultan Yıldırım Bayezid Han*, *Çelebi Sultan Mehmed Han* ve *Sultan II. Murad Han'ın* dönemlerinin büyük bilgini olan *Sefer ah'ın* türbesi olmasından mütevellit **Sefer âh Köprüsü** olarak anılmaktadır. Sefer âh Köprüsü, yapımından 39-40 sene sonra (**1640**) ilk onarımını *Sultan Ibrahim Han* (Deli Ibrahim olarak da bilinir) döneminde **Sadrızam Kemankeş Kara Mustafa Paşa** tarafından görmüştür. Bu dönemde ciddi bir onarım geçirdiğinden ve bölgedeki *Sefer âh Türbesi* de harap olduğundan dolayı köprü Cumhuriyet Döneminde büyük sedde (**1955**) yapılana kadar **Mustafa Paşa Seddi** olarak da anılır¹⁶⁷. İkinci ve son onarımını da **1900 - 1903** yılları arasında **Sultan II. Abdülhamid Han** döneminde *Yıldırım* ve *Gazi Mihal Köprüleriyle* birlikte görmüştür. Köprü, *Gazi Mihal Köprüsü* ile bir tutularak **1640** senesindeki onarımında üzerine yerleştirilen ortak bir tarihi kök ile taçlandırılmış fakat Tunca Nehrinin yön değiştirmesi ve bölgeye nehir ıslahı için **1955** yılında büyük bir sedde yapılmasından dolayı günümüzde tarih kökü yüzeyde kalarak toprak altında kalmıştır.

Sefer âh Köprüsü **ufkî (yatay)** aynı zamanda üzerinde **dükkân, odacık veya ev** bulunan tiptedir. Nitekim elimizde olan tek foto raftan da anlaşılacağı gibi üzeri oldukça kullanılan bir bölge olmuştur. Köprü **2 gözlü** olup, boyu **457 m.** uzunluğunda, yaklaşık **5.50 m.** genişliğindedir. İkinci defa tahrip olması nedeniyle onarılmış fakat zamanla bölgenin toprakla dolmasından mütevellit günümüze kadar ulaşamamıştır. Köprü, kuzeybatısından *Yıldırım Köprüsü*, güneydoğusundan *Gazi Mihal Köprüsü* ile birleştirilmiş adeta bu 3 köprü tek bir yapı haline getirilmiştir. Tarih kökü

¹⁶⁷ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 91 s. 1471; Meriç Nehri Islahı İnşaatı, *a.g.e.*, s. 1-10; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 92, s. 1485-1488; Ali Mustafa Bin Ahmet El-Geliboli, *Kühü'l Ahbar*, Cilt 2, s. 78-79, 136-137, 220-223.

Gazi Mihal Köprüsü ile ortak olup **1640** senesinde yapılmı tır. Köprünün her iki kıyısında da nehre direkt inen basamaklı rıhtımlar mevcuttur¹⁶⁸.

Sefer âh Köprüsünün Kitabesi:

“Mustafa Pa a Vezir-i A’zam Ol Âlî-nijâd

Kim Vücudun Aleme Allah n’am Eyledi

Mülk-î Osmaniye Tamir Etmeye Sa’yeyleyip

Her Diyarın Nazmına Lillâh kdâm Eyledi

idüp Cisir-î Mahale Kesr-î Noksan rdi in

Kesrini Cebreyleyip Noksanın tmâm Eyledi

Oldu Bu Cisir-î Sevap Encâma Tarihi Tamam

Mustafa Pa a Bu Âlî-Cisir-î hkâm Eyledi / H. 1050 – M. 1640¹⁶⁹”

¹⁶⁸ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *a.g.e.*, Guide d’Andrinople, 65-68; SVE-H. 1287, s. 206-207; SVE-H. 1288, s. 176-177; SVE-H. 1290, s. 306; SVE-H. 1293, s. 165-166; SVE-H. 1301, s. 269; SVE-H. 1309, s. 23-24; SVE-H. 1310, s. 283-284; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 91 s. 1471; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 92, s. 1485-1488; Ali Mustafa Bin Ahmet El-Geliboli, *Künhü’l Ahbar*, Cilt 2, s. 78-79, 136-137, 220-223; M. Tayyib GÖKBİLGİN, *a.g.m.*, s. 124-126; Esat SEREZLİ, *a.g.m.*, “Edirne Köprüleri 1”, s. 12; Ratip KAZANCIGİL – Murat TUĞRUL, *a.g.e.*, s. 61; Rıdvan CANIM, *a.g.m.*, s. 382-385; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 329-331; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *a.g.e.*, s. 95; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *Ölümünün 80. Yılı Anısına Tosyavizade Dr. Rifat Osman’ın Kaleminden Edirne*, *a.g.e.*, s. 67-103; Osman Nuri PEREMECİ, *a.g.e.*, s. 82-83; Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 88-90; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 79-81; İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s. 398-399.

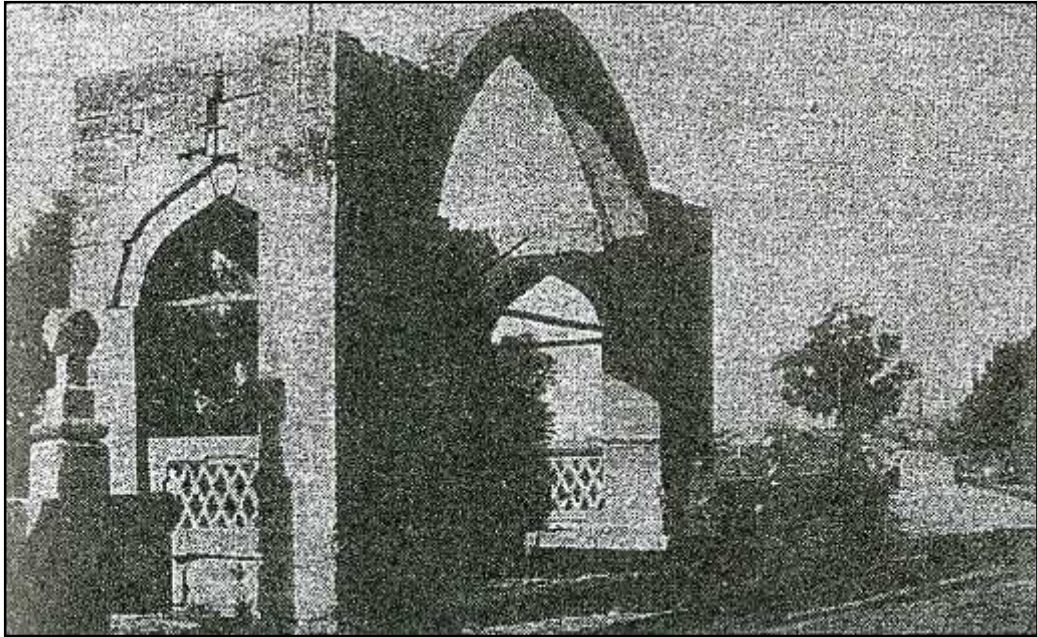
¹⁶⁹ Oral ONUR, *a.g.e.*, s.162.

c. Görselleri

RES M 61: SEFER ÂH KÖPRÜSÜNDEN GÖRÜNÜM (1920)¹⁷⁰

RES M 62: SEFER ÂH KÖPRÜSÜ TAR H KÖ KÜ¹⁷¹

¹⁷⁰ Yerinde Çekim, *Seferşâh Köprüsü*, Tayyip YILMAZ Fotoğraf Arşivi, 1920.

¹⁷¹ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 91, s. 1469.

RES M 63: SEFER ÂH KÖPRÜSÜ PANORAMİK GÖRÜNÜM (2015)¹⁷²

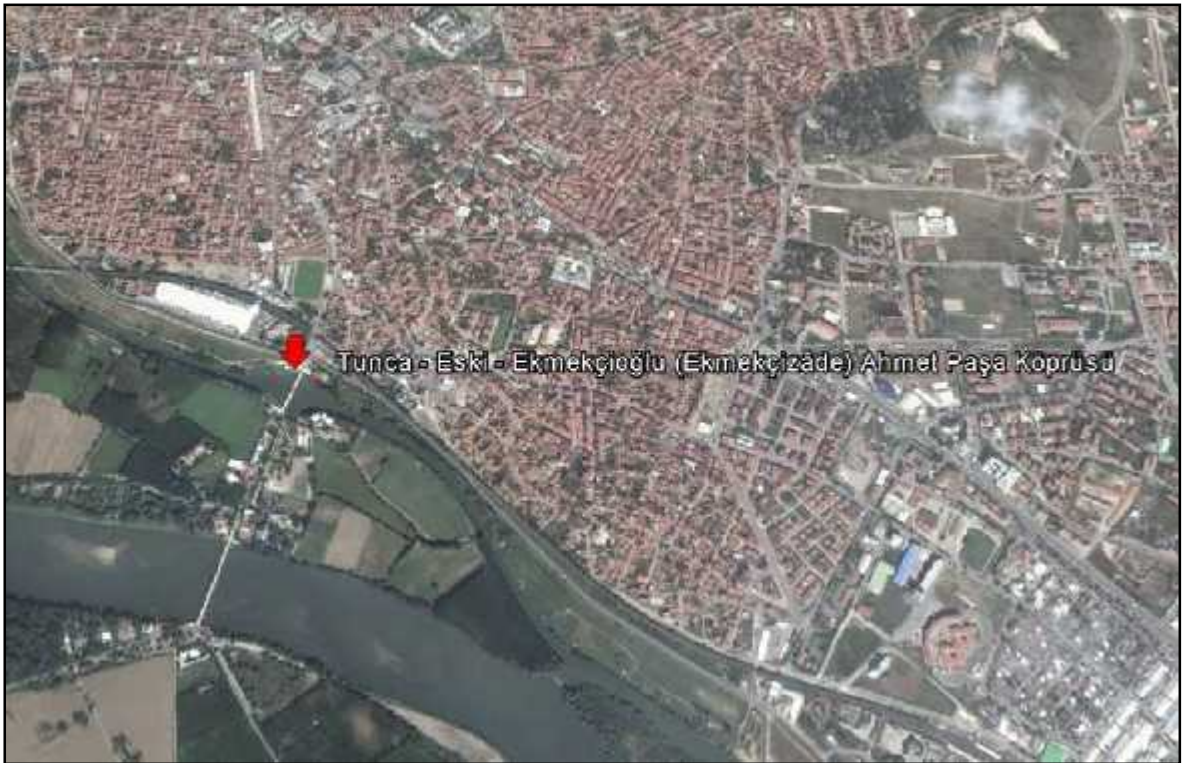
¹⁷² Yerinde Çekim, *Seferâh Köprüsü*, 2015.

9. EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA KÖPRÜSÜ

a. Konumu

Edirne merkezinin güneyinde ehri Karaa aç'a ba layan ilk köprüdür. Köprü Tunca Nehrinin esas yata ında *kuzeydo u – güneybatı* düzleminindedir

HAR TA 19: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA
KÖPRÜSÜ KÖPRÜSÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ (2014)

b. Tarihi ve Tanımı

Sultan I. Ahmed Han'ın Edirne'yi çok sevmesi Tunca Nehri üzerinde gezintiler yapması ve köprünün bulunduğu bu bölgeden devamlı olarak geçmesinden mütevellit dönemin Edirne Defterdarı **Ekmekçizâde (Ekmekçio lu) Ahmet Pa a** tarafından yaptırılmıştır. Daha önce bu köprünün yerinde, ah ap ve Yeni Köprü olarak isimlendirilen (Meriç Köprüsü yapıldıktan sonra bu isim Eski Köprü olacak) köprü yıkılarak yerine ta olarak yapılmıştır (**Cisr-î Cedîd** adındaki ah ap köprü harap halde ve onarım istemekteydi). Binaenaleyh köprü dönemin ünlü mimarlarından ve *Sultan Ahmed Camii'nin* de mimarı olan **Mimar Sedefkâr Mehmet A a** tarafından **1607 – 1615** yılları arasında yapılmıştır. Yapıldı ı tarihten itibaren köprü Edirne'nin en önemli ve sanatlı köprüsü unvanını almış , Tunca Nehri kıyısındaki konaklardan köprünün ritimlerine ve saraya sandallarla geziler düzenlenmiştir. Lakin uzun yıllar küçük onarımlarla büyük seller ve ta kınlar gören köprü, çetin bir kış mevsiminde (**13 ubat 1947**) gözlerinin su dolup donması ve nehirde donan buz kütlelerinin köprüye çarpması sonucu iki kemeri yıkılır. Yıkılan bölüme önceleri ah ap bir parçanın a edilir fakat sağlam olmadığından dolayı daha sonra demir olarak değiştirilir. **Ekmekçizâde (Ekmekçio lu) Köprüsü** önceleri **Eski Köprü** olarak anılsa da günümüzde demir kısmı kaldırılıp eski kemerleri onarılarak **Tunca Köprüsü** adıyla anılmaktadır¹⁷³.

Tunca Köprüsü **hörgüçlü tipte**, özenle işlenmiş kesme taşlardan yapılmış , kemerleri **yuvarlak** formdadır. **10 gözlü** olup, boyu **140 m.**, genişliği **7 m.** 'dir. Köprünün Tarih Kökünün bulunduğu ortadaki ayağının altında **1**, bu ayağının her iki yanındaki ayaklarda **2** 'er ve her iki kıyısında da **2** 'er tane olmak kaydı ile **9 tane** tahliye gözü vardır. **1947** yılında yıkılan bölümü, güney yarısındaki Tarih Kökünden hemen sonraki 2 kemeridir (Bu bölüm önce **ah ap** ekilde, daha sonra **çelik** gövdeli demir korkuluklu betonarme bir yapıyla tamamlanmıştır). Nitekim kitabesi mevcut olup halen Tarih Kökünün üzerindedir. Köprünün Tarih Kökü, balkonu gibi çıkıntılı

¹⁷³ A. Süheyl ÜNVER, "Edirne'de Eski Köprü", *Şehircilik ve Süsleme Sanatları Dergisi*, İstanbul 1947, Cilt: 17, Sayı: 3-4, s. 71-73; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *a.g.e.*, Guide d'Andrinople, 65-68; SVE-H. 1287, s. 206-207; SVE-H. 1288, s. 176-177; SVE-H. 1290, s. 306; SVE-H. 1293, s. 165-166; SVE-H. 1301, s. 269; SVE-H. 1309, s. 23-24; SVE-H. 1310, s. 281-282; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 88 s. 1416-1418; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 93, s. 1504-1505; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 94, s. 1517-1518; Ratip KAZANCIGİL – Murat TUĞRUL, *a.g.e.*, s. 62-64; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 329-331; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *a.g.e.*, s. 94-95; Osman Nuri PEREMECİ, *a.g.e.*, s. 80-81; Tefik TEMELKURAN – Necati AKTAŞ, *a.g.e.*, s. 359.

ekilde, arkası **sekizgen sütunlu**, ön cephesi ve yan açıklıkları **sivri kemerli**, bu açıklıklarının altları da **demir parmaklıklarla** süslüdür. Bu durum Tarih Kö küne yanlardan bakıldı ında **pencereli** bir yapı görünümü kazandırmaktadır. Köprünün her iki kıyısında da **gemi, kayık** ve **sandalların** yana abilmesi için kesme ta lardan **rihtım** yapılmı tır. Selyaranları, köprü ayaklarındaki tahliye gözlerinin hemen altında akıntı yönü olan kuzeybatı yönünde **üçgen üzeri basamaklı piramit**, di er tarafında da **yedi kö eli dairesel bir kaide** üzerinde aynı biçimde **basamaklı külah** biçimindedir¹⁷⁴.

Tunca Köprüsünün kitabesi, *Mesnevihuvan o lu Ahmed Çelebi* di er namı ile **Kâmi'nin** kaleme aldı ı kitabedir.

*“Ekmekçi Zade Ahmed Pa a-î Kâm-kârî
Hayratını Görenler tmez mi Hayr ile Yâd
Bu Devlet çre Defterdâr Oldu On Sekiz Yıl
Bâ-ha met-î Vezâret Bâ-devlet-î Hüdâdâd
Doldurdu Tunca Nehrin Bî-übhe Sîm-ü-zerle
Bu Cîsr-î bî Âdilî Li'llâh Etti Bünyâd
Maksudu Bir Du'adır Ancak Gelüp Geçenden
Lâyık Budur ki Sen de Ruhunu Edesin âd
Kâmi Dedi Esas-ı Müstahkemine Tarih
Zîbende Rah-ı Gül en bu Cîsr-î Ahmed-âbâd
Kadbüniye fî Sene: / H. 1016 – M. 1607-1608¹⁷⁵”*

¹⁷⁴ M. Tayyib GÖKBİLGİN, *a.g.m.*, s. 124-126; Esat SEREZLİ, *a.g.m.*, “Edirne Köprüleri 5”, s. 10-11; Rıdvan CANIM, *a.g.m.*, s. 382-385; Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 88-90; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 79-81; İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s. 404-405; Edirne Valiliği, *a.g.e.*, s.270; Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri I, *a.g.e.*, s. 212-213; Oktay ASLANAPA, *a.g.e.*, s. 99-100.

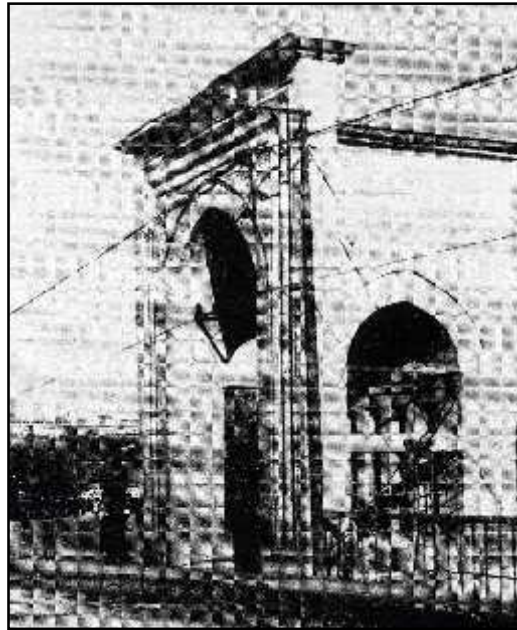
¹⁷⁵ Oral ONUR, *a.g.e.*, s. 163; Cevdet Çulpan, *a.g.e.*, s. 171.

c. Görselleri

RES M 64: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA
KÖPRÜSÜNE A T B R GRAVÜR¹⁷⁶

RES M 65: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA
KÖPRÜSÜNÜN TAR H KÖ KÜ (1975)¹⁷⁷

¹⁷⁶ Gravürlerle Türkiye, *a.g.e.*, s. 245.

¹⁷⁷ Cevdet Çulpan, *a.g.e.*, s. 464.

RES M 66: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA KÖPRÜSÜNÜN YIKILAN KEMERLER YER NE YAPILAN A AÇ KÖPRÜ (1947)¹⁷⁸

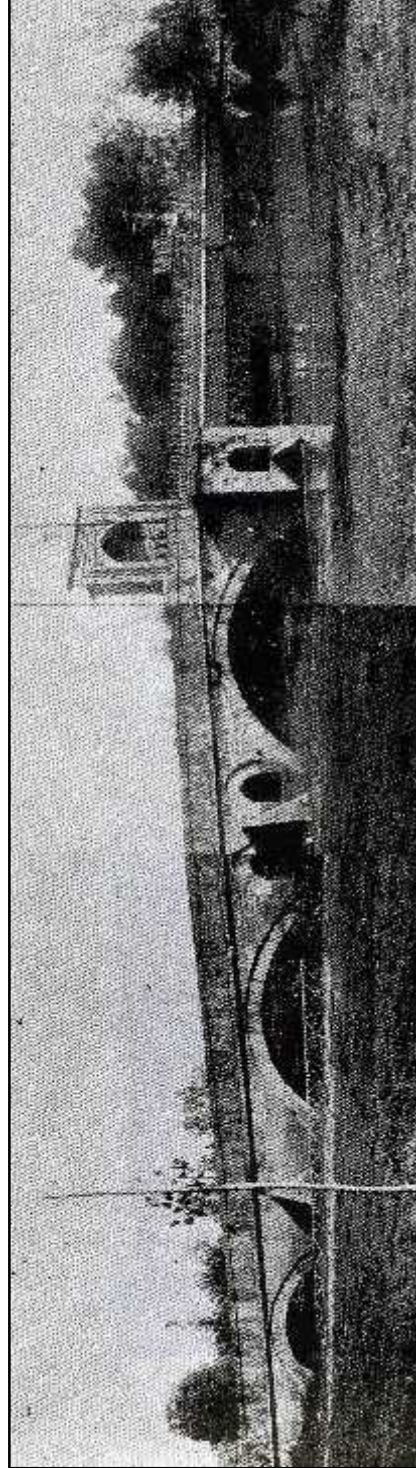
RES M 67: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA KÖPRÜSÜNÜN YIKILAN KEMERLER YER NE YAPILAN A AÇ KÖPRÜ (1947)¹⁷⁹

¹⁷⁸ Ekmekçizâde (Ekmekçioğlu) Ahmet Paşa – Eski – Tunca Köprüsünün Yıkılan Kemerleri Yerine Yapılan Ağaç Köprü, Edirne'nin Panoramik Görüntüsü, https://www.archives.saltresearch.org/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=3976422.xml&dvs=1428661732589~321&locale=tr_TR&search_terms=edirne%2520foto&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true, (27.07.2014).

¹⁷⁹ Gös. Yer.

RES M 68: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA
KÖPRÜSÜNÜN YIKILAN KEMERLER YER NE YAPILAN A AÇ KÖPRÜDEN
SONRA YEN DEN YAPILAN DEM R KÖPRÜ¹⁸⁰

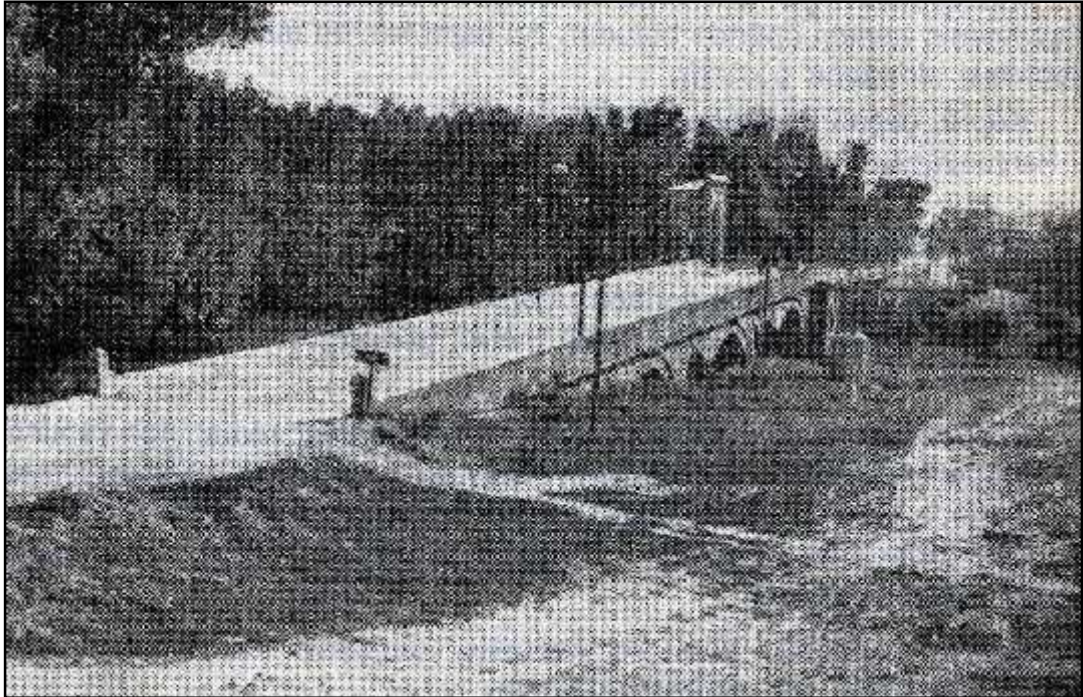

¹⁸⁰ Cevdet Çulpan, *a.g.e.*, s. 465.

RES M 69: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA
KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (1890)¹⁸¹

RES M 70: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA
KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (1978)¹⁸²

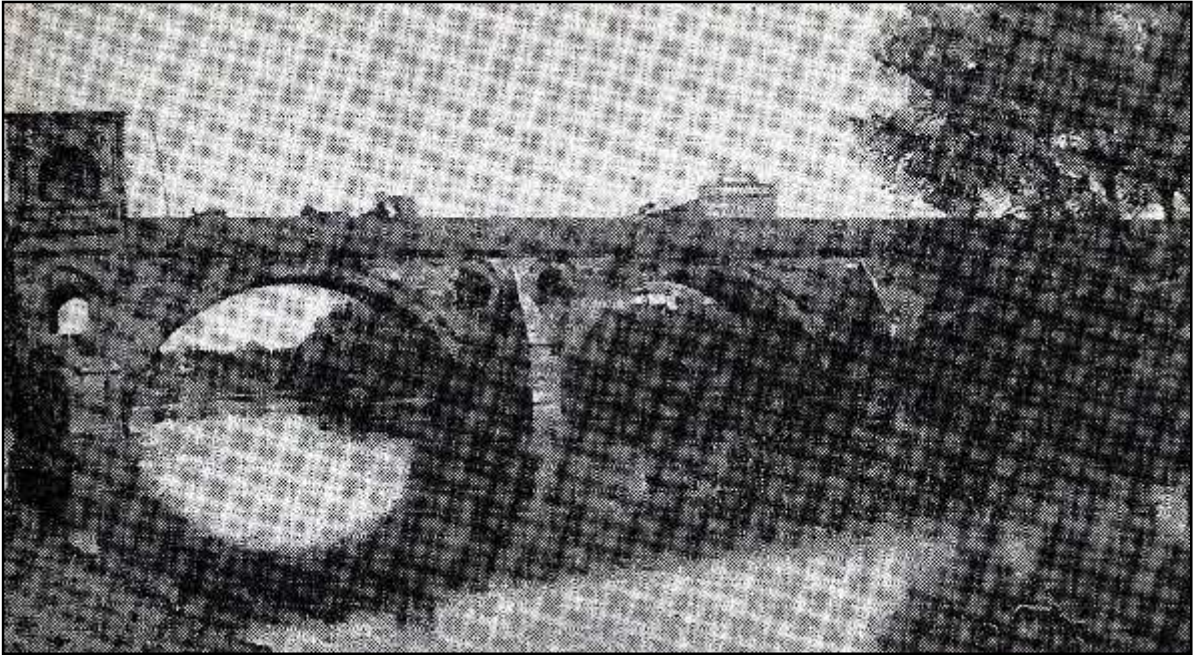
¹⁸¹ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s. 92.

¹⁸² Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 191.

**RES M 71: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA
KÖPRÜSÜ ¹⁸³**

**RES M 72: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA
KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (1972) ¹⁸⁴**

¹⁸³ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s. 89.

¹⁸⁴ İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s. 409.

RES M 73: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA KÖPRÜSÜNÜN KEMERLER N N YIKILMI DURUMDAK GÖRÜNÜMÜ (1947)¹⁸⁵

RES M 74: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA KÖPRÜSÜNÜN DEM R EK PARÇASINDAN B R GÖRÜNÜM (2003)¹⁸⁶

¹⁸⁵ Ekmekçizâde (Ekmekçioğlu) Ahmet Paşa – Eski – Tunca Köprüsünün Yıkılan Kemerlerinin Yıkılmış Durumdaki Görünümü, *Eski Edirne Albümü*, <http://www.vatandasgazetesi.com.tr/eski-edirne-p2-aid,1.html#galeri>, (27.07.2014).

¹⁸⁶ Yerinde Çekim, *Ekmekçizâde (Ekmekçioğlu) Ahmet Paşa – Eski – Tunca Köprüsü*, Tayyip YILMAZ Fotoğraf Arşivi, 1920.

**RES M 75: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA
KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (2009)¹⁸⁷**

**RES M 76: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA
KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (2012)¹⁸⁸**

¹⁸⁷ Yerinde Çekim, *Ekmekçizâde (Ekmekçioğlu) Ahmet Paşa – Eski – Tunca Köprüsü*, 2009.

¹⁸⁸ Yerinde Çekim, *Ekmekçizâde (Ekmekçioğlu) Ahmet Paşa – Eski – Tunca Köprüsü*, 2012.

RES M 77: EKMEKÇ ZÂDE (EKMEKÇ O LU) AHMET PA A – ESK – TUNCA
KÖPRÜSÜNDEN B R GÖRÜNÜM (2009¹⁸⁹)

¹⁸⁹ Yerinde Çekim, *Ekmekçizâde (Ekmekçiöğlü) Ahmet Paşa – Eski – Tunca Köprüsü*, 2009.

10. SULTAN MECİD – MECİDİYE – MAHMUDİYE – YENİ – MERCİ – MERİÇ KÖPRÜSÜ

a. Konumu

Edirne merkezinin güneyinde, şehri Karaağaç'a bağlayan ikinci köprüdür. Meriç Nehrinin esas yatağında kuzeydoğu – güneybatı düzleminindedir.

HARİTA 20: MERİÇ KÖPRÜSÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ (2014)

b. Tarihi ve Tanımı

Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Meriç Köprüsü ta olarak yapılmadan önce burada sanatlı büyük bir ah ap köprünün varlığı bilinmektedir (Bu ah ap köprü eski kaynaklarda ve Edirne'nin kadimlari tarafından **I. Murad Han Köprüsü, kinci Köprü ve Demirta Köprüsü** olarak da bilinirdi). Ta köprünün in asına ba lanmadan hemen önce Rus i galine u rayan Edirne (**1829**), oldukça harap bir durumdayken, **Sultan II. Mahmud Han** buradaki halkın moralini düzeltmek ve Edirne'de askeri birlikleri denetlemeye geldi i zaman varlıklı bir Ermeni'nin padi ah onuruna verdi i davette köprünün yapım emrini verir (**1842**). Lakin padi ahın ömrü, o gün artlarının zorlu undan ve maddi olanaklardan dolayı bu köprünün yapımını görmeye yetmez. Köprü **Sultan Abdülmecid Han** döneminde **1847** senesinde tamamlanır ve padi ahın onuruna köprüye **Sultan Mecid – Mecidiye Köprüsü** ismi verilir. Köprüye ithaf edilen bu ismin yanında Edirne halkı bu köprüye Dı Köprü demesiyle birlikte onun yapım emrini veren sultana ithafen, **Mahmudiye** bazen de **Mecidiye** ve **Yeni Köprü** adını verdi. Fakat günümüzde bu sanatlı köprü **Meriç Köprüsü** olarak bilinmektedir.

Köprü Edirne'nin günümüzde Meriç Nehri üzerindeki tek ta köprüsü olmakla birlikte Osmanlıların Edirne'ye kazandırdığı son sanatlı ta köprüdür. Köprü **hörgüçlü tipte**, özenle i lenmi kesme ta lardan yapılmı , kemerleri **sivri formdadır. 12 gözlü** olan köprünün, boyu **220 m.**, geni li i **7 m.** 'dir. Köprünün Tarih Kö künün kubbesinin içerisinde çok sanatlı **freskler (duvar resimleri)** mevcuttur. Tarih Kö künün bulunduğu ortadaki aya nın altında 1 olmak kaydı ile di er ayaklarda da simetrik olarak 5 er, toplam **11 tane** tahliye gözü vardır. Köprünün tam ortasına konumlandırılan mermerden ve çok sanatlı olan bu Tarih Kö künün üstünde önceleri **demirden güne sembolü** olmasına kar ın günümüze ulaşmamı tır. Tarih kö künün kar ısında yine mermerden bir balkonu vardır ki oradan bakıldı ında tüm Meriç Nehri ihti amı ile görülebilir. Köprünün kitabesi i gal sırasında Edirne'de ya ayan *Neyyir* isimli bir hain tarafından yok edildi inden **1966** yılında eskisinin bire bir kopyası niteli inde sanatlı ekilde yeniden yapılmı tır. Köprünün her iki kıyısında da **gemi, kayık** ve **sandalların** yana abilmesi için kesme ta lardan **rıhtım** yapılmı tır. Nitekim ta köprü yapılmadan önce de burada oldukça yo un yapılan bir nehir ticareti mevcuttu. Köprünün selyaranları, akıntı yönü olan kuzeybatı yönünde **üçgen**

çıkıntılar üzeri basamaklı piramit, di er tarafında da **yedi kö eli dairesel bir kaide** üzerinde kö eleri belirgin **külâh** biçimindedir¹⁹⁰.

Köprünün iki kitabesi vardır. İki *Sultan II. Mahmud Han* zamanında **Pertev Pa a** tarafından yazılmıştır. İkinci kitabesi de **air Ziver** tarafından kaleme alınmıştır. Binaenaleyh daha önce de bahsetti imiz üzere sava döneminde Edirne i gal edildi i zaman bir hain tarafından bu kitabe çalınır veya yok edilir. Nitekim **1966** yılında eskisinin kopyası ekinde **Mustafa U ur** tarafından yazılıp mermere i lenerek yerine yerle tirilmiştir¹⁹¹.

I. Kitabe:

“Cenâb-ı hazret-i Mahmûd Hân âhen- eh-i Devrân

Penâh-ı Dîn-ü Devlet Kehf-î Ümmet Sâye-î Yezdân

Edirne ehrini Te rifi Çok Hayr Oldu Ez-cümle

Yıkılmış dı Bu Köprü Eyledi tedîdini Fermân

O âha Sıdk-ı Hizmettir Sırât-ı Müstakîm Ancak

Bu Yolda nhirâfın Müstehâsı Vâdi-î Hüsrân

Esâs-ı Dîn-ü Devlet Zâtıdır Yâ Rabb Olup Dâim

¹⁹⁰ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *a.g.e.*, Guide d’Andrinople, 65-68; SVE-H. 1287, s. 206-207; SVE-H. 1288, s. 176-177; SVE-H. 1290, s. 306; SVE-H. 1293, s. 165-166; SVE-H. 1301, s. 269; SVE-H. 1309, s. 23-24; SVE-H. 1310, s. 280; Edirne Vilayeti Meclisi Umumiyesi H. 1325, Edirne Vilayet Matbaası, 9. İçtima, 31 Kânunusani, s. 137; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 88, s. 1416-1418; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 93, s. 1504-1506; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 94, s. 1517-1518; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 95, s. 1533-1535; Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 98, s. 1579-1580; Ratip KAZANCIGİL – Murat TUĞRUL, *a.g.e.*, s. 87-89; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 332-333; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *a.g.e.*, s. 94; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *Ölümünün 80. Yılı Anısına Tosyavizade Dr. Rifat Osman’ın Kaleminden Edirne*, *a.g.e.*, 67-77, 104-120; Osman Nuri PEREMECİ, *a.g.e.*, s. 81-82; M. Tayyib GÖKBİLGİN, *a.g.m.*, s. 124-126; Esat SEREZLİ, *a.g.m.*, “Edirne Köprüleri 4”, s. 9-10; Rıdvan CANIM, *a.g.m.*, s. 387; Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 190-192; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 136-139; İsmail İŞMEN, *a.g.e.*, s. 412-414; Edirne Valiliği, *a.g.e.*, s.270; Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri I, *a.g.e.*, s. 210-211; Oktay ASLANAPA, *a.g.e.*, s. 105.

¹⁹¹ Oral ONUR, *a.g.e.*, s. 155; Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 191; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 137; Ratip KAZANCIGİL – Nilüfer GÖKÇE, *Ölümünün 80. Yılı Anısına Tosyavizade Dr. Rifat Osman’ın Kaleminden Edirne*, *a.g.e.*, 114-115; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 332-333.

Serâpâ-yı Memâlik Sâyesinde Olsun Âbâdân

Biri Mu'cem Biri Tam ki Tarih Eyledim n âd

*Bu Hizmet Bende-î Nâçîze **Pertev** Ba ka Bir hsân*

Esâsından Bu Cîsr-î Âbâd Eyledi Sultân Mahmûd Hân / H. 1243 – M. 1833-34¹⁹²

II. Kitabe:

“Esâs-endâz-ı Bünyân-ı Kerem Abdülmecîd Hânın

mâr-ı Mülkünün Üstâd-ı Adli Oldu Mimarı

Olaldan Menhel-î Azbü'l-mekârim Ol ehin Ahdi

Sezâ Mânend-î Deryâ Degre Kılsa Lutfunu Cârî

O âhen ehirdir Elhakk Fâizü'l-hayrât âlemde

Sezâdır Kılsa Âbâdan Mülkü Böyle Âsârı

Edirne Beldesi Enhârı Üzre Cîsr-î âhâne

Garîk-î Cûy-ı hsân Eyledi Etrâf-ü Aktârı

Gelüp Geçdikçe Halk-ı Memleket Bu Cîsr-î ânîden

Duâ-sâz-ı Dü-bâlâ Kıldılar Evrâd-ü Ezkârı

Meriç-ü Arda Nehri ta Revân Oldukça Bu Sudan

O âhın Mülkünün Feyz-î İlâhî Ola Enhârı

*Bu Tâk-ı Cîsr-î Tarsî' Etti **Ziver** bu Târîhim*

Bu âlî Cîsr Oldu Hayr-ı Sâni-î Cihândârı

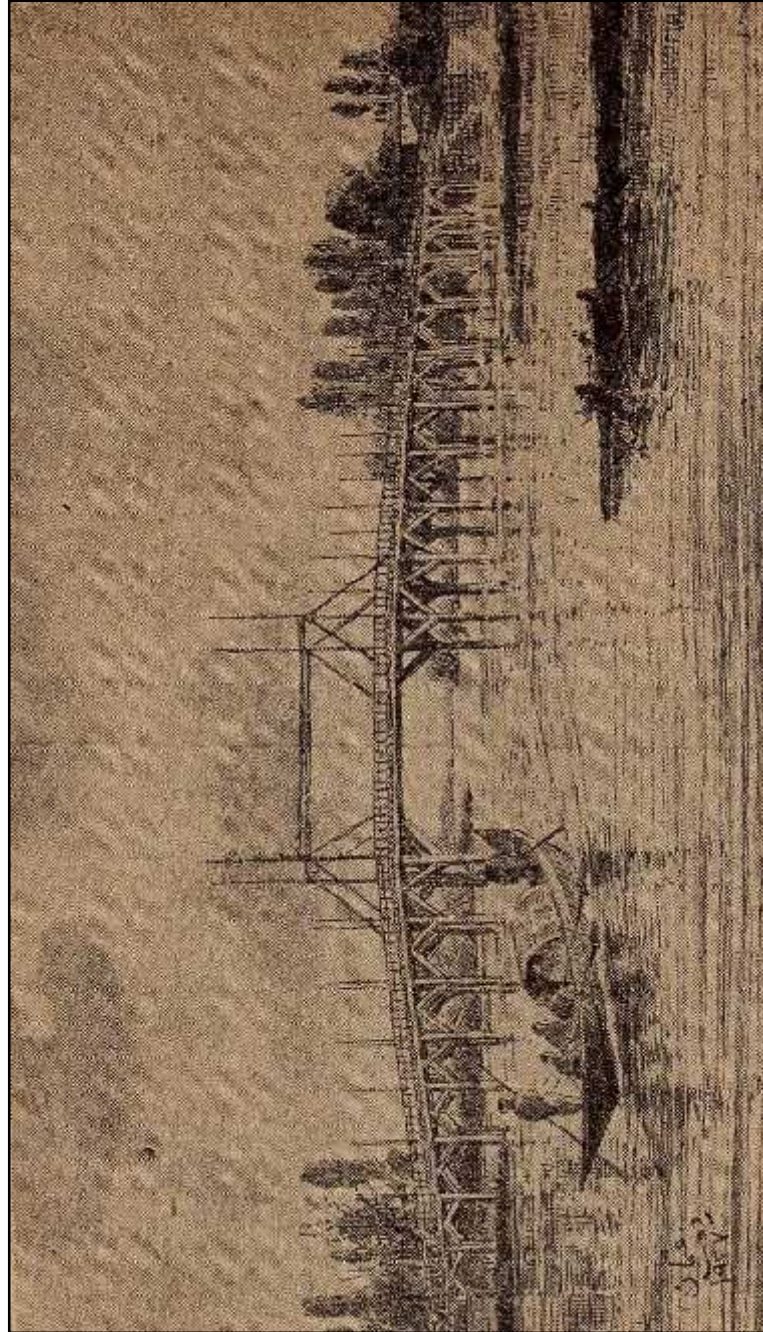
Bed': 1258 Hitâm: 1263 / M. 1842 – 1847¹⁹³

¹⁹² Oral ONUR, *a.g.e.*, s. 155; Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 191; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 137; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 332.

¹⁹³ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 191; Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 137; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 332.

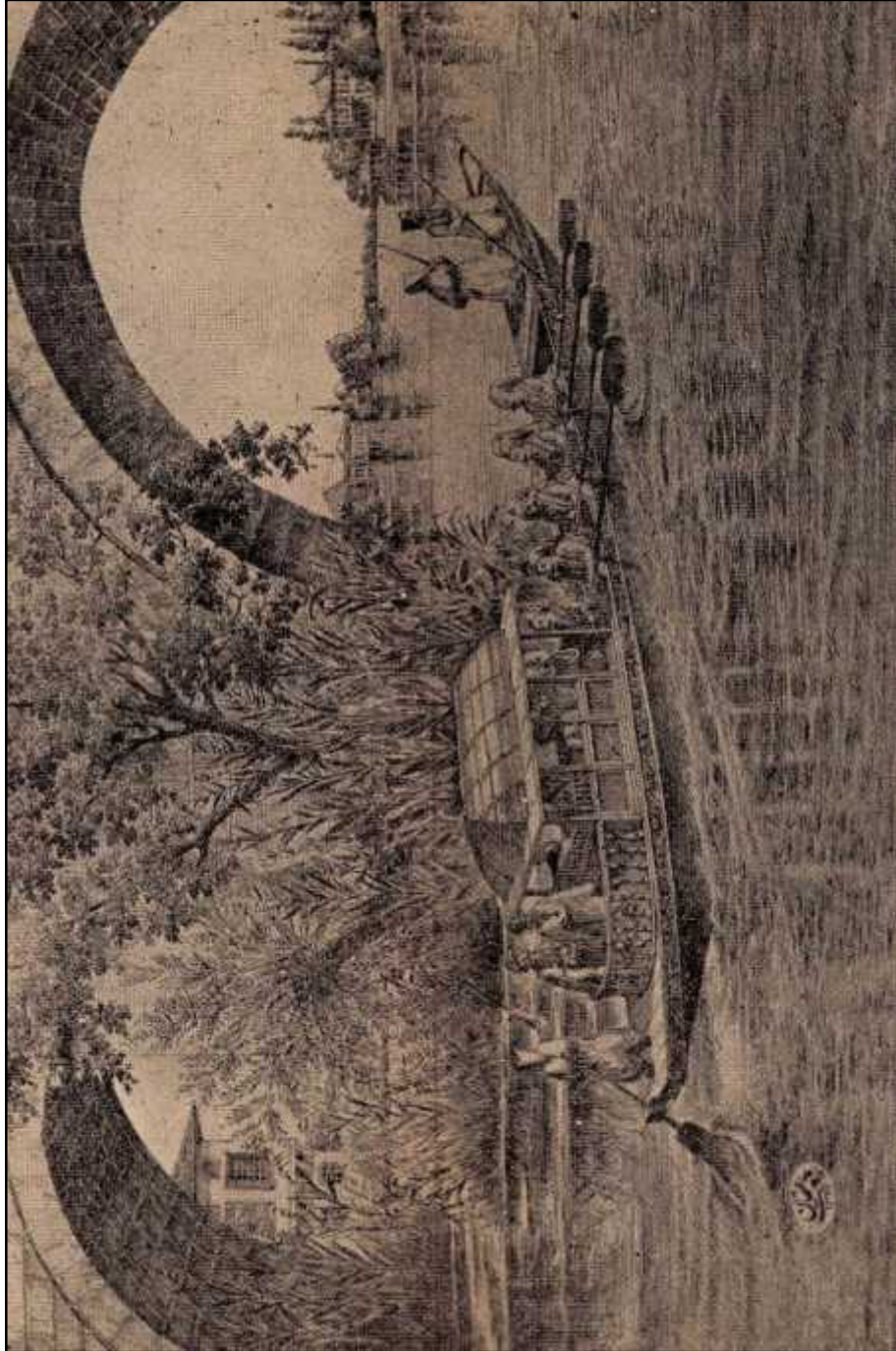
c. Görselleri

RES M 78: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DİĞER – MERÇİ KÖPRÜSÜNÜN
TARAFI OLARAK YAPIMINDAN EVVEL AYNI YERDE BULUNAN ve AYNI ZAMANDA
AÇILIP KAPANABİLEN AHŞAP KÖPRÜDEN GÖRÜNÜM¹⁹⁴

¹⁹⁴ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 98, s. 1580. Resmin Altında: Edirne Yeni Köprüsünün üç asır evvelki manzarası. Takriben 15 sene evvel yıkılan, Edirne'nin maruf ailelerinden “**Cezar Zâdeler**” ‘e ait konakta silahşor odasının tavanı kenarındaki levhalardan istinsah (kopya) edilmiştir. Levha köprünün *garb-ı cenubî* (güneybatısı) cephesini göstermektedir.

**RES M 79: SULTAN MEC D – MEC D YE – YEN – DI – MER Ç KÖPRÜSÜNÜN
C VARINDA YAPILAN SAL veya SANDAL (ZEVRAK) SEFALARINDAN BİR
GÖRÜNÜM¹⁹⁵**

¹⁹⁵ Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, nr. 88, s. 1418. Resmin Altında: Avcı Sultan Mehmed zamanında Edirne’de kullanılan ve Edirne **Nehter ve İncileri** tarafından inşa olunan nehir kayıklarından biri (Edirne’de bunlara münhasıran (özel) **Zevrak** derler imiş). *Avcının Ressamı Fajî* tarafından (kastedilen avcı Sultan IV. Mehmet’tir) yapılan bu resmi, Tosyavizade Dr. Rifat Osman tarama usulü ile sadece kayıklı bölümünü aktardığını neşreder.

RES M 80: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DIŞ – MERİÇ KÖPRÜSÜNDEN
BİR GÖRÜNÜM (1890)¹⁹⁶

RES M 81: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DIŞ – MERİÇ KÖPRÜSÜNDEN
BİR GÖRÜNÜM¹⁹⁷

¹⁹⁶ Engin ÖZENDES, *a.g.e.*, s. 85.

¹⁹⁷ Yerde Çekim, *Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Dış – Meriç Köprüsünden Bir Görünüm*, Tayyip YILMAZ Fotoğraf Arşivi, 1920.

**RES M 82: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DİĞER – MERÇİ KÖPRÜSÜNDEN
BİR GÖRÜNÜM**

ÜZERİNDE GÜNEŞ ARMASI MEVCUTKEN (1930)¹⁹⁸

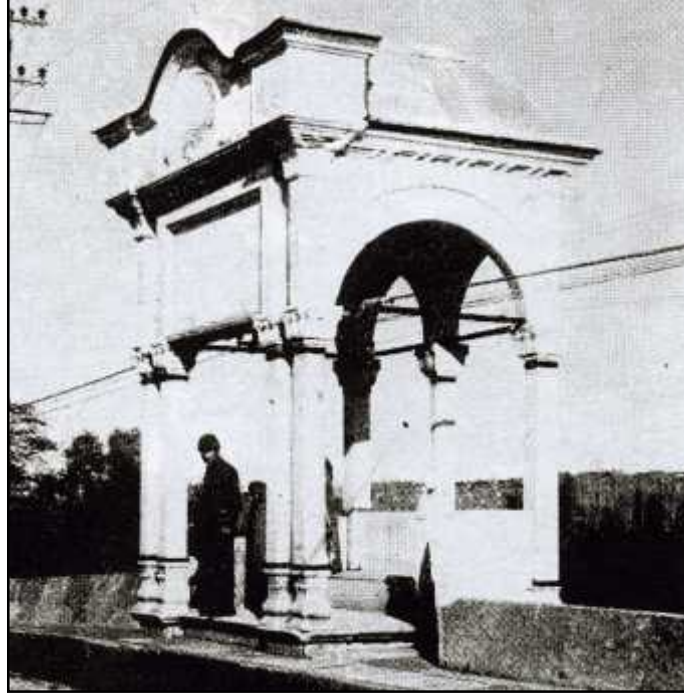
¹⁹⁸ Engin ÖZENEDES, *a.g.e.*, s. 84.

RES M 83: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DIŞ – MERİÇ KÖPRÜSÜNÜN
TARİH KÖŞKÜ ve KİTABESİ (2014)¹⁹⁹

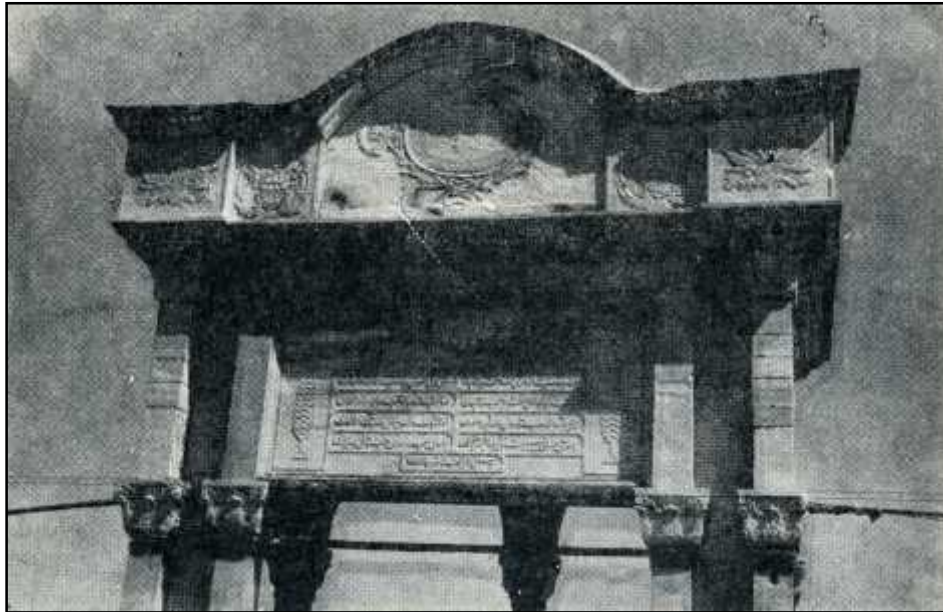

¹⁹⁹ Yerinde Çekim, *Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Dış – Meriç Köprüsünün Tarih Köşkü ve Kitabesinden Bir Görünüm*, 2014.

RES M 84: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DİĞER – MERÇİ KÖPRÜSÜNÜN
KUTİYESİNİN BİR GÖRÜNÜMÜ (1975)²⁰⁰

RES M 85: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DİĞER – MERÇİ KÖPRÜSÜNÜN
KUTİYESİNİN BİR GÖRÜNÜMÜ (1978)²⁰¹

²⁰⁰ Cevdet ÇULPAN, *a.g.e.*, s. 478.

²⁰¹ Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 138.

RES M 86: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DIŞ – MERİÇ KÖPRÜSÜNÜN TARİH KÖŞKÜNÜN ÇİNDEKİ FRESKLERDEN BİR GÖRÜNÜMÜ (1978)²⁰²

RES M 87: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DIŞ – MERİÇ KÖPRÜSÜNÜN TARİH KÖŞKÜNÜN ÇİNDEKİ FRESKLERDEN BİR GÖRÜNÜMÜ (2014)²⁰³

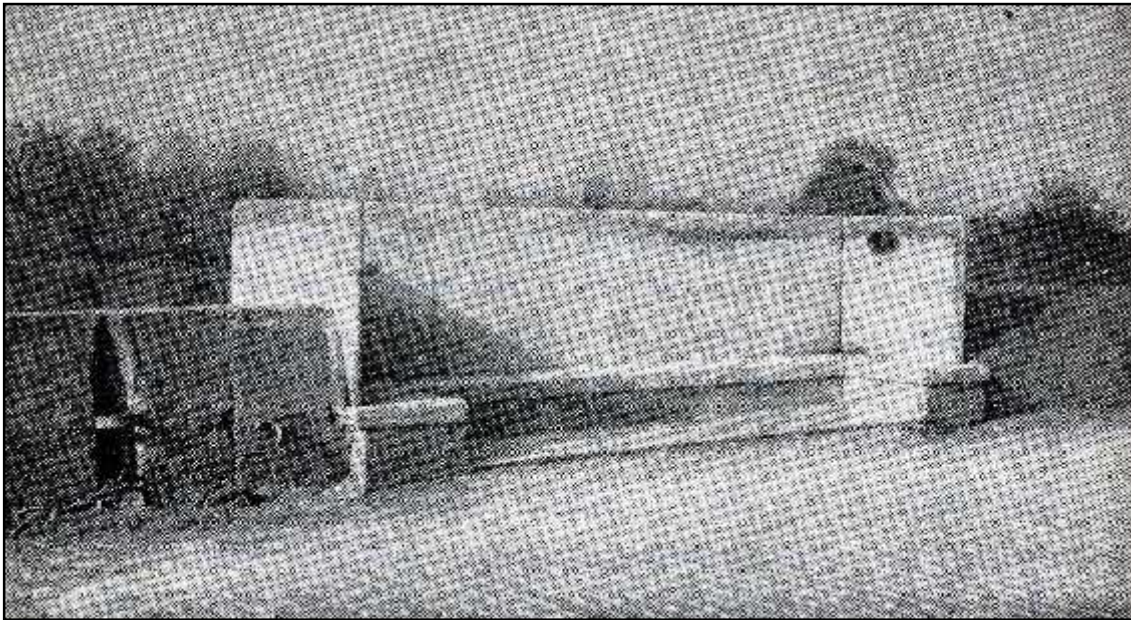
²⁰² Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 139.

²⁰³ Yerde Çekim, *Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Dış – Meriç Köprüsünün Kitabesinin Tarih Köşkü Fresklerinden Bir Görünüm*, 2014.

RES M 88: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DIŞ – MERİÇ KÖPRÜSÜNDEN
BİR GÖRÜNÜM (1963)²⁰⁴

RES M 89: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DIŞ – MERİÇ KÖPRÜSÜNÜN
BALKONU (1978)²⁰⁵

²⁰⁴ Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Dış – Meriç Köprüsünden Bir Görünüm, *Meriç Köprüsü 1963*, https://www.archives.saltresearch.org/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=3976756.xml&dvs=1428662844827~457&locale=tr_TR&search_terms=edirne&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true, (27.07.2014).

²⁰⁵ Gülgün TUNÇ, *a.g.e.*, s. 138.

RES M 90: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DIŞ – MERİÇ KÖPRÜSÜNÜN
BALKONUNDAN PANORAMİK MANZARA (1978)²⁰⁶

²⁰⁶ Yerinde Çekim, *Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Dış – Meriç Köprüsünün Balkonundan Panoramik Manzara*, 2014.

RES M 91: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DIŞ – MERİÇ KÖPRÜSÜNDEN
BİR GÖRÜNÜM (2011)²⁰⁷

RES M 92: SULTAN MECİD – MECİDİYE – YENİ – DIŞ – MERİÇ KÖPRÜSÜNDEN
BİR GÖRÜNÜM (2012)²⁰⁸

²⁰⁷ Yerinde Çekim, *Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Dış – Meriç Köprüsünden Bir Görünüm*, 2011.

²⁰⁸ Yerinde Çekim, *Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Dış – Meriç Köprüsünden Bir Görünüm*, 2012.

11. TA KÖPRÜ

a. Konumu

Ta Köprü Edirne şehir merkezinin kuzeyinde kalan Kıyık Semtinin Muradiye Mahallesiinde, Muradiye Camisinin doğusunda bitişik sayılabilecek vaziyette yakınındadır. Köprü günümüzde tamamen toprak üstünde kalmış olmakla birlikte altından herhangi bir su geçmemekte, doğu – batı düzleminindedir.

HAR TA 21: TA KÖPRÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ – UZAK (2014)

HAR TA 22: TA KÖPRÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ – YAKIN (2014)

b. Tarihi ve Tanımı

Ta Köprü adının halk tarafından verildiği bu köprü muhtemelen **15. yy.** 'da *Muradiye Camii* yapıldıktan sonra veya onunla birlikte yapılmıştır²⁰⁹. Muhtemelen güzergâhın verdiği eğim yüzünden o dönemlerde taş kınlar ve bölgede bulunan küçük derelerden gelen suları taşımak için inşa edilmiş olan bu köprü bir nevi yaya köprüsünü andırıyor olsa da genişliği itibarıyla tam bir at arabasının taşıyabileceği boyutlardadır. Nitekim yapıldığı dönemlerden anlaşılacağı gibi çok sanatlı olmamakla birlikte ihtiyaca yönelik yapıldığını söyleyebiliriz. Köprü'nün bulunduğu bölge günümüzde sokak eklini almış ve iki yakasına da ayaklarını içine alacak şekilde evler inşa edilmiştir.

Ta Köprü'nün günümüze ulaşan kısımlarıyla boyu 21 m., genişliği 3 m. ve altından geçen yoldan yüksekliği de 2,5 m. 'dir. Köprü Ufkî (yatay) tipte olup, tek kemeri yuvarlak formdadır. Moloz, küfeki ve küçük taşlarla harmanlanan köprü günümüzde çok atıl durumda ve kaderine terk edilmiş haldedir.

c. Görselleri

RES M 93: TA KÖPRÜDEN BİR GÖRÜNÜM (2014)²¹⁰

²⁰⁹ *Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri I*, Edirne Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İstanbul 2013, s. 214.

²¹⁰ Yerinde Çekim, *Taş Köprüden Bir Görünüm*, 2014.

RES M 94: TAŞ KÖPRÜDEN BİR GÖRÜNÜM (2014)²¹¹

RES M 95: TAŞ KÖPRÜNÜN KEMERİNDEN BİR GÖRÜNÜM (2014)²¹²

²¹¹ Yerde Çekim, *Taş Köprüden Bir Görünüm*, 2014.

²¹² Yerde Çekim, *Taş Köprüden Bir Görünüm*, 2014.

RES M 96: TA KÖPRÜNÜN ÜSTÜNDEN BİR GÖRÜNÜM (2014)²¹³

²¹³ Yerde Çekim, *Taş Köprüden Bir Görünüm*, 2014.

12. KAZAN KÖPRÜSÜ

a. Konumu

Edirne merkezini Kapıkule'ye ba layan D-100 karayolunun Kapıkule otobanı O-3 karayolu ile kesi ti i güzergâhta, ehrin oldukça batısında (Yıldırım'ı geçer geçmez) günümüzde **Fil Deresi** olarak bilinen bir derenin üzerinde bulunur. Köprü bu derenin üzerinde *do u – batı* düzlemindedir.

HAR TA 23: KAZAN KÖPRÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ – UZAK (2014)

HAR TA 24: KAZAN KÖPRÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ – YAKIN (2014)

b. Tarihi ve Tanımı

Köprüyü Edirne halkı **Kazan**, **Kazanova** veya **Kazan Ovası Köprüsü** diye adlandırmıştır. Bunun nedeni bulunduğu bölge itibarı ile halk o civara **Kazan Ovası** demektedir. Binaenaleyh köprü günümüzde en yaygın olarak Kazan Köprüsü adı ile bilinir. Hakkında pek bir bilgi bulunmayan köprü, günümüzde yanında yapılan Edine Merkezini Kapıkule Sınır Kapısına bakan kavakta bulunan asfalt yolun gölgesinde, **Fil Deresinin** üzerinde çalılar ve ağaçlar arasında kaderine terk edilmiş durumdadır²¹⁴.

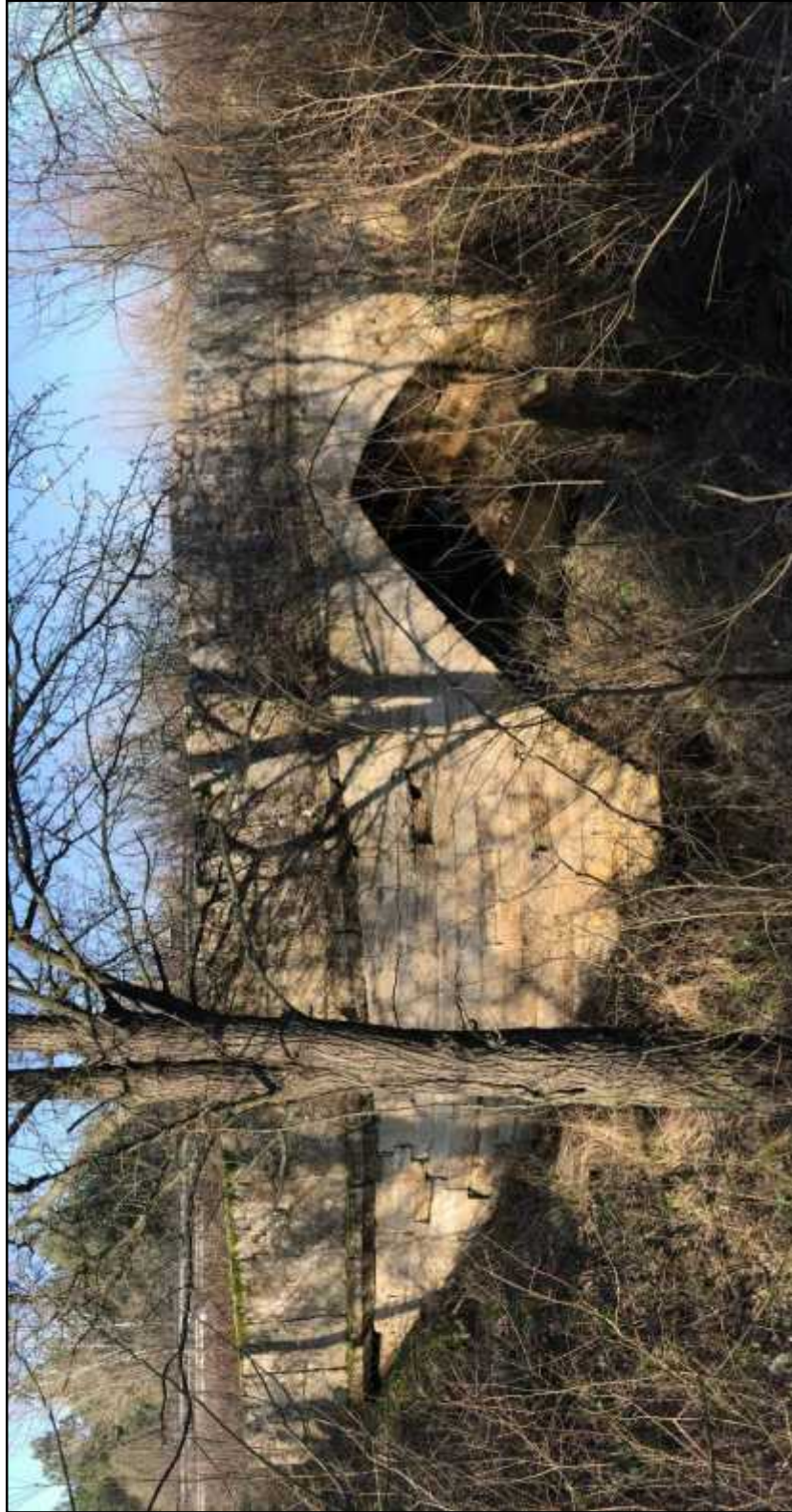
Nitekim Kazan Köprüsü **köprü ayağı olmayan** (*bir taraftan diğerine direkt bağlanmıştır*) tipte, düzgün kesme taşlardan olup kemeri **siyah formdadır**. Köprü **tek gözlü** olup, yerinde yaptığımız ölçümlere göre boyu **26 m.**, genişliği **6.40 m.** 'dir. Lakin iki kıyıya da ulaşması köprü bitimleri günümüzde toprak altında kaldığı için boy ölçümünü ± 2 m. olarak düşündüm. Köprü'nün tarih kökleri ve balkonu yoktur. Lakin kitabesi var olmasıyla birlikte yerinde de vardır. Kitabeden kalan yer köprü'nün doğudaki kıyısında bulunan gövdesinde Kuzey tarafında net şekilde görülmektedir. Kitabenin çok düzgün şekilde, özenle söküldüğü kalan izlerden net bir şekilde görülmektedir. Büyük ölçüde yağsa zamanlarında veya hırsızlar tarafından çalınıp söküldüğü aşikârdır. Köprü kıyılardan kıyıya yapıldığı için selyaranları olmamakla birlikte çok düzgün kesme taşlardan yapılmış sanatlı sade bir Osmanlı köprüsüdür. Tüm bunların yanında köprü hakkında elimizde bir bilgi olmayışından mütevellit köprü'nün yapım tarihi ve kimin tarafından yaptırıldığı hakkında net bir veriye ulaşılmamıştır.

²¹⁴ Edirne Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri I, Edirne Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İstanbul 2013, s. 215.

c. Görselleri**RES M 97: KAZAN KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM²¹⁵****RES M 98: KAZAN KÖPRÜSÜNDEN BİR GÖRÜNÜM²¹⁶**

²¹⁵ Yerinde Çekim, *Kazan Köprüsünden Bir Görünüm*, 2014.

²¹⁶ Yerinde Çekim, *Kazan Köprüsünden Bir Görünüm*, 2014.

RES M 99: KAZAN KÖPRÜSÜNDEN PANORAMİK BİR GÖRÜNÜM²¹⁷

---

²¹⁷ Yerde Çekim, *Kazan Köprüsünden Panoramik Bir Görünüm*, 2014.

RES M 100: KAZAN KÖPRÜSÜNÜN ÜZERİNDEN BİR GÖRÜNÜM²¹⁸

RES M 101: KAZAN KÖPRÜSÜNÜN KİTABESİNİN SÖKÜLDÜĞÜ YERDEN BİR GÖRÜNÜM²¹⁹

²¹⁸ Yerde Çekim, *Kazan Köprüsünün Üzerinden Bir Görünüm*, 2014.

²¹⁹ Yerde Çekim, *Kazan Köprüsünün Kitabesinin Söküldüğü Yerden Bir Görünüm*, 2014.

13. KANATLI KÖPRÜ

a. Konumu

Edirne şehir merkezi, Eski İstanbul Caddesinin Kasım Paşa Sokağı ile birleştiği asfaltın altında neredeyse tamamının gömülü olduğu haldedir. Nitekim Sokağın yanındaki yokuşun yanında köprüden kalan izler göze çarpmaktadır. Kanatlı Köprü günümüzde tamamen toprak üzerinde kalmış üzerinden asfalt bir yol geçmek kaydı ile *doğu – batı* düzleminindedir.

HAR TA 25: KANATLI KÖPRÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ – UZAK (2014)

HAR TA 26: KANATLI KÖPRÜNÜN UYDUDAN GÖRÜNÜMÜ – UZAK (2014)

b. Tarihi ve Tanımı

Kanatlı Köprünün günümüzde neredeyse tamamının toprak altında kalmı tır. Nitekim günümüzde bulundu u yoku un yanında duvar görünümü halinde kaderine terk edilmi durumdadır. Köprünün adının nereden geldi i bilinmemekte fakat Edirne'nin geçirdi i **sel** ve **ta kınlardan** köprünün varlı ından haberdar olabiliyoruz. Binaenaleyh yol ve güzergâh tariflerinden de anla ılaca ı gibi köprü civarda çok bilinen bir yapıdır. Edirne'nin kadimlerinden olan *Kâtip Ahmed Bâdî Efendi'nin* kaleme aldı ı **Riyâz-ı Belde-i Edirne** eseri bu **Kanatlı Köprünün** adını verdi i sokakta yazılmı tır. Bu bilgiyi kendisi “*Bu kitap bu mahallede Kanatlı Köprü Soka ının 1 numaralı hânesinde te'lîf olunmu tur*²²⁰” ekinde bize aktarmaktadır.

Köprü **ufkî (yatay)** tipte, günümüzde moloz ta lardan olup kemerleri toprak altında kalmı durumdadır. Nitekim köprünün *güneydo usunda* neredeyse ortasına tekabül eden civarda bitik bir bina mevcuttur. Köprünün günümüzde sadece *güneybatıya* bakan tarafı görünmekte *kuzey* ve *di er* tarafları tamamen yüzeyin altında ve üzerinde çe itli yapılar mevcut durumdadır. Nitekim köprünün üzerinden Eski stanbul Caddesinin Asfaltı geçmektedir. Köprünün tahmini olarak boyu **30 m.**, geni li i de üzerinden geçen asfalt baz alınarak yakla ık **7 m.** 'dir. Binaenaleyh köprünün varsa bile günümüze ula an kitabesi bulunmamakla birlikte, yine varsa bile tarih kö kü ve balkonu toprak altında kalmı tır.

---

²²⁰ Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/2, s. 767, 770, 921, 923; Ahmed Bâdî Efendi, *a.g.e.*, 1/1, s. 123, 193, 207, 296

c. Görselleri**RES M 102: KANATLI KÖPRÜDEN BİR GÖRÜNÜM²²¹****RES M 103: KANATLI KÖPRÜDEN BİR GÖRÜNÜM²²²**

²²¹ Yerinde Çekim, *Kanatlı Köprüden Bir Görünüm*, 2014.

²²² Yerinde Çekim, *Kanatlı Köprüden Bir Görünüm*, 2014.

IV. SONSÖZ

Tüm bu verilerin ışığında Meriç Arda ve Tunca nehirleri arasında kurulmuş olan Edirne’de; çeşitli dönemlerde inşa edilen ve günümüzde hala ayakta olan 13 adet taş köprü; geçirdikleri onarımlar, düzenlemeler ve yapım teknikleri esas alınarak kronolojik bir değerlendirme ile incelenmiştir; haritalarda ve kaynaklarda yer alan bilgiler doğrultusunda varlığı mevcut olarak bilinen, günümüzde hala ayakta, görülebilir ve kullanılabilir durumda olan bu köprülerin uydu fotoğrafları ile de yerleri tespit edilerek belirlenmiştir.

Binaenaleyh 13 taş köprülerden Taş Köprü, Kanatlı Köprü ve Kazan köprüsü hakkında ulaşılabılır kaynaklardaki bilgiler ciddi derecede yetersiz olmakla birlikte elde edilen verilerin ışığında yapılan incelemeler sonucu köprülerin mevcut durumları hakkında görsel ve dilsel kaynaklara yer verilmiştir.

Yapılan bu çalışmada ile Osmanlı imparatorluğunun ikinci payitahtı olan Edirne şehrinde; farklı dönemlerde inşa edilen taş köprülerin mevcut varlıkları, tipleri, yapım amaçları, sanatları ve zaman içerisinde geçirdikleri süreçler hakkındaki bilgilerin günümüz şartlarında elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Edirne’yi adeta bir hilâl gibi çevreleyen bu sanatlı taş köprülerin günümüzde kimisi kaderine terkedilmiş durumda, kimisi de tartışmalı yenileme çalışmaları ve onarımlarla hizmetini, günümüz standartlarına meydan okuyarak verdimini üzümler söyleyebiliriz. Nitekim tüm dünyadaki tarihi köprüler gibi bu sanatlı taş köprülerin korunması ve ailelerinin geçine kapatılması gerekmektedir. Dikkati çeken bir diğer husus ise Osmanlı’nın son dönemlerinde yapılan *Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Dı – Meriç Köprüsünden* sonra Edirne’ye bu köprülerin yüklerini üzerlerinden alacak herhangi modern bir köprü yapılmamıştır. Osmanlı döneminde dünyanın birçok şehrinin örnek aldığı ve benzeyemeye çalıştığı Edirne, günümüzde tarihi değerler açısından ne yazık ki kaderine terkedilmiş durumdadır. Nitekim hali hazırda ayakta olan bu anıtsal eserlerin çevrelerinin düzenlenerek turizme kazandırılması devletimize düşen yegâne bir görevdir.

V. RES M L STES

RES M 1:	17
RES M 2:	18
RES M 3:	21
RES M 4:	23
RES M 5:	23
RES M 6:	24
RES M 7:	24
RES M 8:	25
RES M 9:	26
RES M 10:	26
RES M 11:	32
RES M 12:	32
RES M 13:	33
RES M 14:	33
RES M 15:	34
RES M 16:	35
RES M 17:	35
RES M 18:	39
RES M 19:	39
RES M 20:	40
RES M 21:	40
RES M 22:	44

RES M 23:	44
RES M 24:	45
RES M 25:	45
RES M 26:	46
RES M 27:	46
RES M 28:	47
RES M 29:	47
RES M 30:	48
RES M 31:	48
RES M 32:	49
RES M 33:	49
RES M 34:	52
RES M 35:	52
RES M 36:	53
RES M 37:	53
RES M 38:	54
RES M 39:	54
RES M 40:	55
RES M 41:	55
RES M 42:	58
RES M 43:	59
RES M 44:	59
RES M 45:	60
RES M 46:	60

RES M 47:	61
RES M 48:	61
RES M 49:	64
RES M 50:	64
RES M 51:	65
RES M 52:	65
RES M 53:	66
RES M 54:	66
RES M 55:	69
RES M 56:	69
RES M 57:	70
RES M 58:	70
RES M 59:	71
RES M 60:	71
RES M 61:	75
RES M 62:	75
RES M 63:	76
RES M 64:	80
RES M 65:	80
RES M 66:	81
RES M 67:	81
RES M 68:	82
RES M 69:	83
RES M 70:	83

RES M 71:	84
RES M 72:	84
RES M 73:	85
RES M 74:	85
RES M 75:	86
RES M 76:	86
RES M 77:	87
RES M 78:	92
RES M 79:	93
RES M 80:	94
RES M 81:	94
RES M 82:	95
RES M 83:	96
RES M 84:	97
RES M 85:	97
RES M 86:	98
RES M 87:	98
RES M 88:	99
RES M 89:	99
RES M 90:	100
RES M 91:	101
RES M 92:	101
RES M 93:	103
RES M 94:	104

RES M 95:	104
RES M 96:	105
RES M 97:	108
RES M 98:	108
RES M 99:	109
RES M 100:	110
RES M 101:	110
RES M 102:	113
RES M 103:	113

VI. HAR TA L STES

HAR TA 1:	3
HAR TA 2:	4
HAR TA 3:	5
HAR TA 4:	6
HAR TA 5:	7
HAR TA 6:	8
HAR TA 7:	10
HAR TA 8:	12
HAR TA 9:	16
HAR TA 10:	28
HAR TA 11:	29
HAR TA 12:	36
HAR TA 13:	41
HAR TA 14:	50
HAR TA 15:	56
HAR TA 16:	62
HAR TA 17:	67
HAR TA 18:	72
HAR TA 19:	77
HAR TA 20:	88
HAR TA 21:	102
HAR TA 22:	102

HAR TA 23:	106
HAR TA 24:	106
HAR TA 25:	111
HAR TA 26:	111

KAYNAKÇA / B BL YOĞRAFYA

81 İde şehir ve Kültür "Edirne", Edirne Valili i, stanbul 2013.

Ahmet Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si Cilt 1/1*, Trakya Üniversitesi Yayını, stanbul 2014.

Ahmet Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si Cilt 1/2*, Trakya Üniversitesi Yayını, stanbul 2014.

Ahmet Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si Cilt 2/1*, Trakya Üniversitesi Yayını, stanbul 2014.

Ahmet Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si Cilt 2/2*, Trakya Üniversitesi Yayını, stanbul 2014.

Ahmet Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne'si Cilt 3*, Trakya Üniversitesi Yayını, stanbul 2014.

ARMA AN, Mustafa, "Osmanlı'nın Anahtarlarını Ta ıyan şehir: Edirne", *Serhattaki Payıtaht*, Yapı Kredi Yayınları, stanbul 1998, s.151-160.

ASLANAPA, Oktay, *Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri*, Edirne Valili i Kültür Yayınları, stanbul 2013.

ATSIZ, H., Nihal, *A İkpao lu Tarihi*, Milli E itim Basımevi, stanbul 1970.

AYVERD , H., Ekrem, *Osmanlı Mimârîsinde I. Murad – Çelebi Mehmed – II. Murad ve Fâtih Devri Eserleri Edirne*, Edirne Valili i Kültür Yayınları, stanbul 2014.

BAB NGER, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Çeviren: Prof. Dr. Co kun Üçok, Ankara 1992.

BAYIK, Atalay, *Edirne*, Nuruosmaniye Matbaası, stanbul 1973.

B NER, Hayati – MAYALAR, H., Hüseyin – SUNA, U., Musa, Vakıf Abidelerinde gal zleri, Edirne Vakıflar Bölge Müdürlü ü Yayınları, Edirne 2013.

BUM N, Kür at, "Edirne from Yesterday to Today", *ED RNE*, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, stanbul 1993, s. 19-78.

CANIM, Rıdvan, "Edirne'nin Köprüsü Ta tan", *Edirne: Serhattaki Payitaht*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998, s. 381.

CANIM, Rıdvan, *Sultanların ehri – ehirlere Sultanı Edirne Kitabı*, Edirne Valili i Kültür Yayınları, İstanbul 2014.

ÇA ATAY, Ne et, *Mustafa Nuri Pa a "Netayic Ül-Vukuat" Kurumları ve Örgütleri ile Osmanlı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.

ÇAVGA, Murat – AYGÜN, Özcan, *Edirne ve Kırkpınar*, Puslu Yayıncılık, İstanbul 2013.

ÇOLAK, Ahmet, *Edirne Gezi Rehberi*, Tablet leti im, İstanbul 2014.

ÇULPAN, Cevdet, *Türk Ta Köprüleri "Ortaça dan Osmanlı Devri Sonuna Kadar"*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2002.

DA LI, Yücel – PEHL VANLI, Hamit, *Gâzî Ahmed Muhtar Pa a Tavîmü's – Sinîn*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1993.

DEVEL , Hayati, *Sâî Mustafa Çelebi Yapılar Kitabı: "Tezkiretü'l - Bünyan ve Tezkiretü'l – Ebniye" Mimar Sinan'ın Anıları*, K Kitaplı ı, Hazırlayan: İstanbul 2003.

DIJKEMA, F., TH., *The Ottoman Historical Monumental Inscriptions in Edirne*, Belçika 1977.

Edirne I Halk Kütüphanesi, *I Halk Kütüphanesi Bülteni*, Sayı 11, 1989.

Edirne I Halk Kütüphanesi, *I Halk Kütüphanesi Bülteni*, Sayı 8, 1986.

Edirne Ta ınmaz Kültür Varlıkları Envanteri I-II, Edirne Kültür ve Turizm Müdürlü ü, İstanbul 2013.

Edirne Valili i, *Edirne I Yıllı ı 2005*, Edirne 2005.

Edirne, *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, Geli im Yayınları, İstanbul 1986.

Edirne, *Hayat Ansiklopedisi*, Matbaacılık ve Ne riyat T. A. . Cumhuriyet Müesseseleri, İstanbul 1932.

Edirne, *slam Ansiklopedisi*, Milli E itim Basımevi, İstanbul 1988.

Edirne, *slam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994.

ERTAYLAN, Hikmet, ., *Be ir Çelebi - Tarih-i Edirne "Hikâyet-i Be ir Çelebi"*, stanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, stanbul 1946.

ERTU RUL, Özkan, *Edirne'nin Kültür Tarihinde Özel Bir Albüm*, Troya Yayıncılık, stanbul 1995.

ERZEN, Arif, *Ikça Tarihinde Trakya*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, stanbul 1994.

EY CE, Semavi, "Bizans Devrinde Edirne ve Bu Devire Ait Eserler", *Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Arma an Kitabı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 39 – 76.

GÖKB LG N, Tayyib, "Edirne Hakkında Yazılımlı Tarihler ve Enis-ül Müsâmîrîn", *Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Arma an Kitabı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 77-118.

Gravürlerle Türkiye – In Gravures IV – Anadolu / Anatolia 1, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

HALLAÇO LU, Yusuf, *XIV – XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Te kilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995.

HAMMER, Joseph von, *Osmanlı Tarihi Cilt I*, Milli E itim Basımevi, stanbul 1990.

HAMMER, Joseph von, *Osmanlı Tarihi Cilt II*, Milli E itim Basımevi, stanbul 1990.

Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't - Tevarih I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Hazırlayan: smet Parmaksızo lu, Ankara 1992.

Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't - Tevarih II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Hazırlayan: smet Parmaksızo lu, Ankara 1992.

Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't - Tevarih III*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Hazırlayan: smet Parmaksızo lu, Ankara 1992.

Hoca Sadettin Efendi, *Tacü't - Tevarih IV*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Hazırlayan: smet Parmaksızo lu, Ankara 1992.

NALCIK, Halil, "Edirne'nin Fethi (1361)", *Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Arma an Kitabı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 137-160.

L , E., Nedret – KOZ, M., Sabri, *Edirne: Serhattaki Payıtaht*, Yapı Kredi Yayınları, stanbul 1998.

MEN, Smail, *İnsanlar ve Köprüler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1972.

KAHRAMAN, S., Ali – DAĞLI, Yücel, *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyehatnâmesi: Konya – Kayseri – Antakya – Am – Urfa – Mara – Sivas – Gazze – Sofya – Edirne*, 3. Kitap Cilt 1-2, Yapı Kredi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2012.

KAYICI, Haluk, *Sâlnâmelere Göre dârî, Sosyal ve Ekonomik Yapısıyla Edirne Sancağı*, Edirne Valiliği Yayınları, İstanbul 2013.

KAZANCIGİL, Ratip – GÖKÇE, Nilüfer, *Da devirenzâde Mustafa Evket Bey'in Edirne Tarihi ve Balkan Savaşı Anıları*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları No: 41, Edirne 2005.

KAZANCIGİL, Ratip – TÜRÜK, H., Murat, *Edirne ve Osmanlı Padişahları*, Edirne 2001.

KAZANCIGİL, Ratip, – GÖKÇE, Nilüfer, *Ölümünün 80. Yılı Anısına Tosyavizade Dr. Rifat Osman'ın Kaleminden Edirne*, Edirne Belediyesi Yayınları, Edirne 2013

KAZANCIGİL, Ratip, *Abdurrahman Hibrî "Enîsü'l – Müsâmirîn" Edirne Tarihi 1360 – 1650*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları No: 24, Edirne 1996.

KAZANCIGİL, Ratip, *Ahmet Badî "Riyâz-ı Belde-i Edirne – Edirne Şehri Bahçeleri (Edirne Şehri Tarihi)" Cilt I*, Edirne Valiliği Yayınları No: 13, İstanbul 2000.

KAZANCIGİL, Ratip, *Edirne maharetleri*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, İstanbul 1991.

KAZANCIGİL, Ratip, *Edirne Mahalleleri Tarihçesi (1529 – 1990)*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, İstanbul 1994.

KAZANCIGİL, Ratip, *Edirne Şehir Tarihi Kronolojisi (1300 – 1994)*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne 1995.

KAZANCIGİL, Ratip, *Tosyavizade Dr. Rifat Osman "Edirne Rehnüması" (Edirne Şehir Kılavuzu)*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları, Edirne 1994.

KAZANCIGİL, Ratip, *Tosyavizade Dr. Rifat Osman "Edirne Rehnüması" (Edirne Şehir Kılavuzu)*, Edirne Valiliği Kültür Yayınları, İstanbul 2013.

KÚNOS, Ignácz, *Türk Halk Türküleri (Oszmán – Török Népköltési Gyűjtemény: Oszmán – Török Népmesék es Népdalok)*, Hazırlayan: Ali Osman Öztürk, Bankası Kültür Yayınları, Ocak 1998, s.43.

M. Tayyib GÖKB LG N, “Edirne”, *slam Ansiklopedisi (A)*, Cilt 4, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1988, s. 107.

M. Tayyib GÖKB LG N, “Edirne”, *Türkiye Diyanet Vakfı slam Ansiklopedisi (D A)*, Cilt 19, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul 1994, s. 425.

MANSEL, A., M., “İkçada Edirne”, *Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Arma anı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 21-38.

Meriç Nehri Islahı n aatı, Devlet Su İşleri Umum Müdürlü ü Ne riyatı 17, Ankara, 1955.

MESARA, Gülbün – ÖZEN Mine E., *Süheyl Ünver'in Edirne Defterleri*, Kubbealtı Yayınları, İstanbul 2013.

MEVS M, Hüseyin, *Bulgar Gözüyle Edirne*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2013.

NUTKU, Özdemir, “Edirne with its Improvement, Settlement, Economy and Trade in XVI – XVII Centuries”, *ED RNE*, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993, s. 103-125.

NUTKU, Özdemir, “Notes of Edirne Voyage in 1675”, *ED RNE*, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993, s. 137-140.

ONUR, Oral, *Edirne - Türk Tarihi Vesikalarından Kitabeler*, Yenilik Basımevi, İstanbul 1972.

ONUR, Oral, *Edirne Su Kültürü – Kadim Su (Haseki Suyu) Mimar Sinan'ın Su Yolları, Su Kemerleri, Teraziler, Maksim Yerleri, Çe me ve Sebiller*, Acar Matbaacılık, İstanbul 1978.

ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı mparatorlu u'nda Derbend Te kilatı*, Geni letilmi 2. baskı, Eren Yayıncılık, İstanbul 1990.

ORTAYLI, İber, *Son mparatorluk Osmanlı*, Tima Yayınları, İstanbul 2006.

ORTAYLI, İber, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli dareleri (1840 – 1880)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000.

Osmanlı Yer Adları: I – Rumeli Eyaleti (1514 – 1550), Ba bakanlık Devlet Ar ivleri, Ankara 2013.

Osmanlı Yer Adları: II – Anadolu, Karaman, Rum, Diyarbakır, Arap ve Zülkadriye Eyaletleri (1530 – 1556), Ba bakanlık Devlet Ar ivleri, Ankara 2013.

ÖZALP, İhan, *Edirne Tarihi*, Edirne Ticaret Borsası Kültür Yayınları, Edirne 1999.

ÖZENDES, Engin, *The Second Ottoman Capital Edirne*, YEM Yayınları, stanbul 1999.

ÖZ , Ünal “Mimar Sinan’ın Köprüleri”, *Ege Mimarlık – Mimarlar Odası*, zmir, Temmuz 1991, s. 38-41.

ÖZ , Ünal, “Mühendis ve Mimar Sinan”, *MO zmir übesi*, Yıl 19, Sayı 117, Haziran 2004, s. 15-19.

ÖZ , Ünal, Yalçın ÖZDEMİR, Ayhan ATALAY, “Sinan Dönemi Türk Ta Köprüleri”, *Türkiye n aat Mühendisleri Odası 14. Teknik Kongresi*, n aat Mühendisleri Odası, zmir 1997, s. 1145-1160.

ÖZTUNA, Yılmaz, *Türk Tarihinden Yapraklar, Milli E itim Basımevi*, stanbul 1969.

PEREMEC , Osman Nuri, *Edirne Tarihi*, Bellek Yayınları, stanbul 2011.

SELEN, H., Sadi, “Yazma Cihannûmâ’ya Göre Edirne ehri”, *Edirne: Edirne’nin 600. Fetih Yıldönümü Arma an Kitabı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s. 303-310.

SEREZL , Esat, “Edirne Köprüleri 1”, *Edirne’de Altı Ok*, Sayı 15, Edirne 1934, s. 11-12.

SEREZL , Esat, “Edirne Köprüleri 2”, *Edirne’de Altı Ok*, Sayı 16, Edirne 1934, s. 7-8.

SEREZL , Esat, “Edirne Köprüleri 3”, *Edirne’de Altı Ok*, Sayı 17, Edirne 1934, s. 3-6.

SEREZL , Esat, “Edirne Köprüleri 4”, *Edirne’de Altı Ok*, Sayı 18, Edirne 1934, s. 9-10.

SEREZL , Esat, “Edirne Köprüleri 5”, *Edirne’de Altı Ok*, Sayı 19, Edirne 1934, s. 10-11.

SEREZL , Esat, “Edirne Köprüleri 6”, *Edirne’de Altı Ok*, Sayı 20, Edirne 1934, s. 6-9.

SEZGİN, İbrahim, "Tarih içinde Edirne", *Edirne Taınmaz Kültür Envanteri*, Cilt I, İstanbul 2013, s. 2.

Silahdar Fındıklı Mehmed Ağa, *Silahdar Tarihi kinci Cild (1106 - 1095)*, Orhaniye Matbaası, İstanbul 1928.

Son Tunç Ça rından Helenistik Döneme Anadolu'nun Arkeoloji Atlası, Arkeo Atlas Özel Koleksiyon, Do an Burda Dergi Yayıncılık, İstanbul 2012.

RİN, Veli, *Ana Hatlarıyla Siyasi ve Kültürel Osmanlı Tarihi*, Marifet Yayınları, İstanbul 2002.

Tarih Atlası, skele Yayıncılık, İstanbul 2010.

Tarih Öncesinden Demir Ça rına Anadolu'nun Arkeoloji Atlası, Arkeo Atlas Özel Koleksiyon, Do an Burda Dergi Yayıncılık, İstanbul 2011.

TAŞ, Akir- NAZM, Aziz, *Adrianopol'den Edirne'ye Edirne ve Civarında Osmanlı Kültür ve Bilim Muhitinin Olu umu (XIV. – XVI. Yüzyıl)*, Bo aziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2009.

TEMELKURAN, Tefik – AKTAŞ, Necati, "Evliya Çelebi" *Evliya Çelebi Tam Metin Seyahatname 3-4*, Üçdal – Belde Ne riyât, İstanbul 1986.

TUNA, Fahri, "Edirne'yi Sevmek için 40 Sebep", *ehirlerin Sultanı Edirne*, Sayı 40, Edirne, Haziran 2013.

TUNCA, Ayhan, *Mimar Sinan, Edirne ve Selimiye*, nkılap Kitapevi, İstanbul 2007.

TUNÇ, Gülgün, *Ta Köprülerimiz*, Karayolları Genel Müdürlü ü Matbaası, Ankara 1978.

TUNÇAY, Mete, "En Eski Haritalarda Türkiye", *Toplumsal Tarih*, Sayı 1, İstanbul 1 Ocak 1994, s. 32-39.

Türkiye Tarihi Köprüler Atlası, Atlas Ke if Kitapları Özel Koleksiyon, İstanbul 2010.

Uluslararası Edirne'nin Fethinin 650. Yılı Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Edirne 2012.

UMAR, Bilge, "Bir Tarihsel Co rafya Ara tırması ve Gezi Rehberi", nkılap Yayınları, İstanbul 2003.

USAL, Ahmet, "Edirne Köprüleri", *Edirne Vergi Dairesi Ba kanlı ı*, Edirne 2006, s. 1.

USAL, Ahmet, "Edirne Tarihi – Bizans Döneminde Edirne", *Edirne Vergi Dairesi Ba kanlı ı*, Edirne 2006, s. 1.

USAL, Ahmet, "Edirne'nin Semtleri ve Mahalleleri", *Edirne Vergi Dairesi Ba kanlı ı*, Edirne 2006, s. 1.

USAL, Ahmet, "Roma ve Bizans Dönemi Tarihi Eserleri", *Edirne Vergi Dairesi Ba kanlı ı*, Edirne 2006, s. 1.

ÜNVER, A., Süheyl, "Edirne'de Eski Köprü", *Arkitekt Aylık Mimarlık, ehircilik ve Süsleme Sanatları Dergisi*, stanbul, 1947, Cilt: 17, Sayı: 3-4, s. 71-73.

WHEELER, Mortimer, *Roma Sanatı ve Mimarlı ı*, Homer Kitabevi, stanbul 2004.

YAZ, Nadir, *A layan Batı Trakya*, Milli E itim Basımevi, stanbul 1986.

YILDIRIM, ahin – KARAKA , Günay, *Edirne Müzeleri ve Ören Yerleri*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Yapı Kredi Yayınları, stanbul 2006.

YILDIRIM, ahin, "Hadrianopolis", *Aktüel Arkeoloji*, Sayı 3, stanbul, Kasım 2007, s. 53-57.

AR V BELGELER ve YAZMALAR

BOA., A.DVN. MHM.d., nr 03, s. 58/119.

BOA., A.DVN. MHM.d., nr 03, s. 393/871.

BOA., A.DVN. MHM.d., nr 03, s. 488/1102.

BOA., A.DVN. MHM.d., nr 03, s. 524/1193.

Edirne Haritası, *Trakya Cemiyeti (1912/13)*, Edirne Müze Müdürlü ü Ar ivi (Bu Harita müzenin duvarında asılı bulunup herhangi bir ar iv numarası verilmemi tir).

Memâlik-i Devlet-î Aliye-î bedeniyeden Edirne Vilâyeti celilesi ve kinci Orduyu Hümayun Merkezi Bulunan Edirne ehriyle Etrafında Vaki Müdafaa Hattını Te kil Eden Nükâtı Mühime-î Harbiye ve Müstahkeminin Edirne Rû tiye-i Askeriyesi Resim Muallimi Mülazım-ı Evvel Selâmi Kulları Marifetiyle Ahz ve Tersim Olunan Haritası stanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Haritalar, 92273.

Rumeli'deki Ordu Merkezlerin ile Di er Askeri Mevkileri Gösteren Harita, stanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Haritalar, 92281.

Rumeli'deki Askeri Mevkileri Gösteren Harita, stanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Haritalar, 92284.

Edirne ehrinin ve stihkâmlarının Plân ve Haritası, stanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Haritalar, 92298.

Saye-i Muvaffakiyat Vaye-î Hazret-î Padi ahide Edirne ehrinin Dahili Taksimatıyla Etrafında Bulunan stihkâmatı Muntazaman rae Eder. Topografya-yı Askeri Haritasıyla Vilayet-î Celilenin Sancak ve Kaza Taksimatlarını Posta ve Telgraf Merakiziyle Huduu Telgrafiyelerini rae Eder Haritalarıyla Dahil Vilayette Bulunan Selatin Camii erifleriyle Bazı Emakin-î Askeriye-ü Mülkiyenin Foto raflarını Havi Bir Kıt'a Alpümi Dahi Defa-î Salise Olarak Fazla Malumatı Havi ve laveli Surette Marifet Çakiranemle Ahz-ü Tersim ve Tertibi Tanzim Olunmu Harita, stanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Haritalar, 92361.

Rumeli-î ahane: Rusya Topografya Heyeti Tarafından 1884 Sene-î Miladiyesinde Tersim Olunan Rumeli Haritası Saye-î Terakkiyat Vaye-î Hazreti Padi ahi de Erkân-ı Harbiye-î Umumiye Dairesinde Müceddeden Grav Edilerek Tab ve Temsil olunan Harita, stanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Haritalar, 92417.

Filibe Sanca ının harita-î Umumiyesidir: Mühendishane-î Berri Hümayun da Tab ve Temsil Olunarak nzar-ı Umumiyyeye Arz ve Takdimine Mübaderet Olunmu tur: Bu Harita Livayı Mezkurun Kafe-î Kaza ve Karyesini Havi ve Her Bir Kaza Derununda Cereyan Eden Dere ve Tepe ile Müceddeden Te kil Olunan Derbendat ve Muhacirin Meskun Karyeleri Gösterildi i Gibi Dahil Sancakta Olan Posta Caddeleri ile Menzilhane ve Telgrafhane Hatları Tersim ve Haricen lave Kılınan Cetvelde Her Bir Kasaba ve Karye de Mütevattin Müslim ve Gayrı Müslim ve Muhacirinin Adet, Hane ve Miktarı Nüfuslar Bittahkik Sebt ve Terkim ve Bir Karyeden Di er Karyeye ve Bir Mahalden Ahir Mahalle olan Ba'de ve Mesafe Mikyası Mevzuuyla Bittatbik Suhuletle stihsal Olunaca ı htar ve Tefhim Kılınan Harita, stanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Haritalar, 92658.

Cessar Mustafa Pa a Kasabası, Alada Kalesi, stasyon Kalesi, Kurtköy Kalesi, Adaçay Kalesi ve kinci Ordu Mevaki-î Askeriyesinde n a Olunacak Karakolların Plan ve Haritası, stanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Haritalar, 93444.

Edirne ehri ile Civarındaki Müstahkem Mevkilerin Haritası, stanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Haritalar, 93636.

Edirne Vilayeti Meclisi Umumiyesi H. 1324, Edirne Vilayet Matbaası.

Edirne Vilayeti Meclisi Umumiyesi H. 1325, Edirne Vilayet Matbaası.

Edirne Vilayeti Meclisi Umumiyesi H. 1326, Edirne Vilayet Matbaası.

Edirne Vilayeti Meclisi Umumiyesi H. 1334, Edirne Vilayet Matbaası.

Edirne Vilayeti Meclisi Umumiyesi H. 1335, Edirne Vilayet Matbaası.

Sâlnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye H. 1322, Ahmed hsan Matbaası.

Sâlnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye H. 1326, Ahmed hsan Matbaası.

Sâlnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye H. 1327, Ahmed hsan Matbaası.

- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1287, 1. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1288, 1. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1288, 2. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1289, 3. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1290, 4. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1291, 5. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1292, 6. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1293, 7. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1293, 8. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1300, 9. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1301, 10. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1302, 11. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1303, 12. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1304, 13. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1305, 14. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1306, 15. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1307, 16. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1308, 17. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1309, 18. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1310, 19. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1310, 20. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1311, 21. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.
- Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1312, 22. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.

Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1313, 23. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.

Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1314, 24. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.

Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1315, 25. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.

Sâlnâme-i Vilayet-i Edirne H. 1316, 26. Defa, Edirne Vilayet Matbaası.

Ahmet Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-î Edirne*.

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Edirne Rehnüması*.

Abdurrahman Hibrî, *Enîsü'l – Müsâmirîn*

Molla Be ir Çelebi, *Tarih-î Molla Be ir*.

Kâtip Çelebi, *Cihannûma*.

Solakzâde, *Tevarih-î Ali Osman*.

Ali Mustafa Bin Ahmet El-Geliboli, *Kühü'l Ahbar*, Cilt 2.

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, Nr. 88.

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, Nr. 89.

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, Nr. 91.

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, Nr. 92.

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, Nr. 93.

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, Nr. 94.

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, Nr. 95.

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, Nr. 97.

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Milli Mecmua*, Nr. 102.

Tosyavizade Dr. Rifat Osman, *Edirne Rehnüması H. 763 – 1337 Seneleri (1. Tab' 500 Nüshadır) Guide d'Andrinople (1361 - 1919)*, Edirne Vilayet Matbaası, Edirne 1920.

İNTERNET TABANLI:

- *Roma İmparatorluğu ve Eyaletlerini Gösteren Harita*, http://cdn3.vox-cdn.com/assets/4822044/RomanEmpire_117.svg.png, (Erişim Tarihi: 27.07.2014).
- Roma İmparatorluğunun İkiye Bölünmesi, *Doğu ve Batı Roma*, http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/49/Theodosius_I's_empire.png, (Erişim Tarihi: 27.07.2014).
- Haçlı Seferleri, *Haçlı Seferleri ve Bunların Güzergâhları*, http://mrbrunken.happykidsschool.com.tw/_/rsrc/1351870972199/middleschool/news/amassignmentthecrusades/merrie_england_crusades.jpg, (Erişim Tarihi: 27.07.2014).
- Keson, *Keson Sistemi ve Çinin Boşaltılmasının Temsili Çizimi*, [https://en.wikipedia.org/wiki/Caisson_\(engineering\)#/media/File:Proc%C3%A9d%C3%A9_Triger.png](https://en.wikipedia.org/wiki/Caisson_(engineering)#/media/File:Proc%C3%A9d%C3%A9_Triger.png), (Erişim Tarihi: 27.07.2014).
- Malabadi Köprüsü, *Malabadi Köprüsü (Batman – Silvan) ve Üzerindeki Odacık Girişleri (2010)*, <https://alpankula.files.wordpress.com/2010/08/37920008.jpg>, (Erişim Tarihi: 27.07.2014).
- Edirne'nin Panoramik Görüntüsü, *Ekmekçizâde (Ekmekçiolu) Ahmet Paşa – Eski – Tunca Köprüsünün Yıkılan Kemerleri Yerine Yapılan Aşçı Köprüsü*, https://www.archives.saltresearch.org/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=3976422.xml&dvs=1428661732589~321&locale=tr_TR&search_terms=edirne%2520foto&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true, (Erişim Tarihi: 27.07.2014).
- Sultan Mecid – Mecidiye – Yeni – Dış – Meriç Köprüsünden Bir Görünüm, *Meriç Köprüsü*, https://www.archives.saltresearch.org/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=3976756.xml&dvs=1428662844827~457&locale=tr_TR&search_terms=edirne&adjacency=N&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true, (Erişim Tarihi: 27.07.2014).